

Fortellinger fra innsiden

En kvalitativ studie om visitortjenestens betydning for
innsatte og visitorer.

Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet

Trondheim

Margrethe Bjørkli

Master i sosialt arbeid

2015

Sammendrag.

Denne forskningsoppgaven omhandler hva visitortjenestens betyr for innsatte og visitorer. Visitortjenesten i Norges Røde Kors er en organisasjon hvor frivillige mennesker besøker innsatte som ønsker noen å snakke med. Flere av de innsatte som deltok i denne studien får ikke besøk av andre enn visitoren, som kommer om lag én time, én i uka. Gjennom ansikt-til-ansikt-kontakt møtes partene som to medmennesker, og relasjoner dannes. Møtene finner gjerne sted på fengselscella, som av informantene beskrives som den innsattes hjem.

Utvalget i studien består av seks visitorer og seks innsatte. Funnene er innhentet gjennom kvalitative intervjuer og analysert i lys av symbolsk interaksjonisme og litteratur fra sosialt arbeid. Studien viser hvordan visitortjenestens funksjon har klare likhetstrekk til faget sosialt arbeid. Det framkommer hvor viktig det oppleves for de innsatte å få besøk av en nøytral person, og i enkelte tilfeller blir visitoren en betydningsfull person i den innsattes liv. Det å få bety noe for et annet menneske er også en av visitorenes motivasjonsfaktorer til å drive med frivillig arbeid. Det synes dermed at en stor utfordring er balansen mellom det å være en Røde Kors-representant og vennlig, og ikke å bli en venn. Særlig gjelder dette for visitorer som har besøkt samme innsatt over lengre tid.

Abstract.

This scientific study looks at what *visitortjenesten* means for inmates and visitors. *Visitortjenesten* is a part of the Norwegian Red Cross. The main objective is to facilitate meetings between inmates who want someone to talk to, and human volunteers. Several of the inmates who participated in this study do not get any visitors – other than through *visitortjenesten*. The meetings organized by *visitortjenesten* last for approximately one hour, and they take place once a week. Through face-to-face contact, the two parties meet as peers, and relationships are formed. The meetings usually take place at the prison cell, as informants describe as the home of the inmate.

This study looks in to the experiences of six visitors and six inmates. The findings are obtained through qualitative interviews, and analyzed by using the perspective of symbolic interaction, and literature from social work. The study show how the function of *visitortjenesten* has clear similarities to the scientific discipline of social work. This study show how important it is for the inmates to be visited by a neutral person. In some cases the visitor becomes an significant person in the inmate's life. To be meaningful for another human is also one of the visitor's motivators to engage in volunteer work. A major challenge is to find the balance between being a professional and friendly Red Cross representative, yet still not become the inmate's friend. This applies particularly for those visitors who visit the same inmate over a long period of time.

Innholdsfortegnelse.

Forord.....	7
1. Innledning.....	8
1.1. Problemstilling og oppgavens struktur.....	9
2. Organisering omkring visitortjenesten.....	11
2.1. Kort om Røde Kors og visitortjenestens bakgrunn.....	11
2.2. Visitortjenesten som organisasjon.....	12
2.3. Visitoren.....	13
2.4. Instruks for visitortjenesten.....	13
2.5. Visitortjenesten sett i lys av faget sosialt arbeid.....	14
3. Kriminalomsorg.....	16
3.1. Kriminalomsorg og norske fengsler.....	16
3.2. Den innsatte.....	17
4. Frivillighet.....	19
4.1. Frivillig arbeid.....	19
4.2. Den frivillige.....	21
5. Teoretisk tilnærming.....	23
5.1. Symbolsk interaksjonisme.....	23
5.2. Definisjonen av situasjonen.....	24
5.3. Sosial interaksjon.....	24
5.4. Symboler.....	25
5.5. Mennesket er aktivt.....	25
5.6. Nået.....	26
5.7. Georg Herbert Mead og «den betydningsfulle andre».....	26
5.8. Roller.....	27
5.9. Erving Goffmans rollespillperspektiv.....	28
5.10. Tidligere forskning.....	29
6. Metode.....	31
6.1. Bakgrunn for prosjektet.....	31
6.2. Datainnsamlingen.....	31
6.3. Utvalget.....	32
6.4 Kvalitativ metode.....	33

6.5. Semistrukturert intervju.....	33
6.6. Kriterier ved utvalget.....	34
6.7. Ethiske vurderinger.....	35
6.8. Validitet, relevans, refleksivitet og reliabilitet.	37
6.9. Analysearbeidet og utfordringer underveis.	38
7. Visitortjenestens betydning for visitoren.	40
7.1. Visitorens mål for relasjonen.....	40
7.2. Balansen mellom nærvær og distanse i visitorrollen.....	43
7.3. Meningsdannende motivasjon.	45
7.3.1. Personlig utvikling.	45
7.3.2. Å gi noe tilbake til samfunnet.	50
7.3.3. Å bety noe for en annen: Å være ventet som visitor.....	53
8. Hva visitortjenesten betyr for innsatte.	55
8.1. Besøk av en nøytral samtalepartner.....	55
8.2. Besøket som et fristed for den frihetsberøvede.	59
8.3. Fengselscella som møtearena.	64
8.4. Et slags tidsbegrenset «vennskap»?.....	67
9. Møtet som verdi i seg selv.....	71
10. Oppsummerende betraktninger.	75
10.1. Hva visitortjenesten betyr for visitorene.	75
10.2. Hva visitortjenesten betyr for innsatte.....	75
10.3. Møtet som verdi i seg selv.	76
10.4. Veien videre.....	77
11. Referanseliste.	78
12. Vedlegg.	85

Forord.

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært et maraton. Underveis ble veien mye lengre og mer humpete enn først antatt, men nå skimtes endelig målstreken. Det er på tide å takke smøreteamet og heiagjengen:

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til studiens tolv informanter som tok seg tid til meg og delte sine fortellinger. Ønsket om å få gjenfortelle hva visitortjenesten betyr for dere, har i seg selv vært en stor motivasjonsfaktor for meg underveis i denne prosessen.

Tusen takk til veileder Berit Berg ved NTNU. Du ga meg et stødig og godt grunnlag i denne arbeidsprosessen, og da jeg på grunn av sykdom ikke kunne fortsette som planlagt, ga du meg tid og rom til å finne min egen arbeidsmåte. Tusen takk også til Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap for forståelse når oppgaven stadig måtte utsettes. Det betyr inderlig mye for meg.

Hele veien har jeg blitt heiet framover av en stor heiagjeng. Tusen takk til familie og venner som har trodd på meg og oppmuntret meg underveis, også når jeg mistet troen på meg selv.

Den største takken skal du ha, kjære Anders. Tusen takk for støtte, trøst og grenseløs tålmodighet, og for at nærmest dytter meg over målstreken.

Margrethe Bjørkli

Oslo, mai 2015

1. Innledning.

En vårdag i mars 2012 har jeg en samtale med en ung mann i tjueårene. Han er noe yngre enn meg, men har allerede en lang livshistorie bak seg. Vi sitter på et nakent besøksrom med få møbler, og det er gitter på vinduet mellom oss – og verden utenfor. Den unge mannen soner en dom i et av Norges fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Som besøkende har jeg fått utdelt en sikkerhetsalarm – for min sikkerhet. Kontrastene er store. Den unge mannen smiler mot meg når han forteller:

«Det er jo en berikelse, det gjør soningen lettere, det er en og en halv time i uka hvor du sitter og ikke tenker på fengselet i det hele tatt, det er alt annet, og den en og en halv timen gjør utrolig godt, da. Ja. Du går og gleder deg til den og da går jo uka fortere og, ehh, så at det blir litt lettere å sitte her og.»

Han forteller om hvordan han opplever det å ha visitor gjennom visitortjenesten i Røde Kors. I en fengselstilværelse som ellers er preget av rutiner, regler og frihetsberøvelse, beskriver han det ukentlige visitorbesøket som «en berikelse».

Den unge mannen foran meg er én av rundt 3700 innsatte som til enhver tid soner i norske fengsler (Straff i fengsel 2015). Tidligere forskning viser at mange innsatte har en fengselshverdag som preges av ensomhet, med lite eller ikke noe besøk utenfra, og tap av sosiale relasjoner (se blant annet Aktivitetsrapport for Visitortjenesten 2013 2014; Alnæs 2006; Ellingsen 2001; Friestad og Skog Hansen 2004; Hammerlin 2010; Skarðhamer 2002). Denne oppgaven tar for seg visitortjenesten i Norges Røde Kors, en organisasjon hvor frivillige mennesker besøker innsatte som ønsker noen å snakke med. Organisasjonen samarbeider tett med kriminalomsorgen og det enkelte fengsel.

Det foreligger allerede omfattende forskning om fengselets virkning på de innsatte, samt fengselet som system (se blant annet Alnæs 2006; Basberg 1999; Christie 1982; Hytten 2012; Ugelvik 2011). Derimot finnes det få studier som fokuserer fullt og helt på visitortjenesten i Røde Kors, selv om den formelt ble etablert allerede i 1959 (Bergem 1999). Per dags dato kjenner jeg kun til fire tidligere studier fra feltet; Bergem (1999), Nes (2006), Bjelland (2006) og de Brisis (2012). Disse belyses nærmere i teorikapitlet.

At det er behov for mer forskning og økt kunnskap om visitortjenesten ble tydeliggjort da Røde Kors selv etterlyste dette i 2011 (se utlysningsteksten i vedlegg 10). Gjennom nettsidene til Vitenskapsbutikken, en formidlingstjeneste under Universitetet i Oslo, søkte Røde Kors studenter som ønsket å fokusere på frivillighet i kriminalomsorgen og på visitortjenesten gjennom sine masteroppgaver. Selv hadde jeg lite kunnskap om visitortjenesten fra før, men ideen fanget straks min interesse da jeg leste utlysningsteksten sommeren 2011. Både kriminalomsorg, menneskesyn og frivillighet kan alle beskrives som sentrale elementer innenfor sosial arbeid. Samtlige er temaer som har engasjert meg gjennom min profesjonsutdannelse som jeg fullførte i 2010. Ettersom jeg ikke var student ved Universitetet i Oslo, kunne jeg ikke arbeide videre gjennom Vitenskapsbutikken, men jeg tok ideen med meg videre til NTNU. I januar 2012 ble prosjektet godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD), og omtrent samtidig etablerte jeg kontakt med visitorkoordinatoren for en av landets lokale visitortjenester. Etter visitorgruppens eget ønske er deres tilhørighet anonymisert i denne studien. Således er også fengselet anonymisert.

1.1. Problemstilling og oppgavens struktur.

Den overordnede problemstillingen i oppgaven er:

Hva betyr visitortjenesten for visitor og innsatt?

Problemstillingen besvares gjennom analyse og diskusjon av kvalitative intervjuer med seks visitorer og seks innsatte. Gjennomsnittslengden på visitorintervjuene 53 minutter, og gjennomsnittslengden på intervjuene med de innsatte 15 minutter. Dette er en stor forskjell. Kanskje er det tilfeldig at visitorene var mer pratsomme og meddelende enn de innsatte, men jeg har likevel reflektert noe rundt dette. Funnene mine viser at det å bli visitor er en veloverveid handling, og for noen også en langvarig tankeprosess. Visitorinformantene forteller at det å være visitor er forpliktende og tidkrevende, og det er en oppgave de har tenkt nøye gjennom på forhånd. Antagelig er det å benytte seg av visitortjenesten som innsatt en handling som ikke har medført eller krevd tilsvarende tankeprosess. For å bli visitor må medlemmene gjennom kurs og intervju, og de deltar på gruppemøter og veiledningstimer. Det er tenkelig at de gjennom denne prosessen har blitt mer bevisst hva visitortjenesten betyr for dem, og at de derfor hadde mer på hjertet enn de innsatte.

Selv om datamaterialet fra visitorene er betraktelig større enn empirien fra de innsatte, har jeg valgt å belyse begge parters opplevelse av visitortjenesten i denne oppgaven. Dette fordi jeg mener at samtlige informanter tilfører viktige elementer til forskningsoppgaven. Det å belyse betydningen av visitortjenesten med empiri både fra visitorer og innsatte, tilfører forskningen et bredere og tyngre perspektiv.

Oppgavens tittel, «Fortellinger fra innsiden», viser både til de fortellingene som kommer fra innsiden av fengselsmurene, fra innsiden av visitortjenesten, og til de fortellingene som kommer fra innsiden av informantene selv. Det første kapittel er en innledning til forskningsoppgaven tema. Kapittel 2 tar for seg Røde Kors, visitortjenesten og dets organisering, mens kapittel 3 omhandler norsk kriminalomsorg og i innsatte i norske fengsler. Frivillighet og den frivillige belyses i kapittel 4, før oppgavens teoretiske forståelse redegjøres for i kapittel 5. Deretter følger kapittel 6 om metodevalg, før empirien presenteres og drøftes i kapittel 7, 8 og 9. Funnene presenteres i kapitlene «Visitortjenestens betydning for visitoren» med underkategorier, «Visitortjenesten betydning for innsatte» med underkategorier, og i «Møtet som verdi i seg selv», og drøftes underveis. Avslutningsvis følger kapittel 10 med oppsummerende betraktninger.

2. Organisering omkring visitortjenesten.

Dette kapitlet omhandler Røde Kors og visitortjenestens bakgrunn og organisering. Det redegjør for visitorrollen og instruksene som legger rammene for virksomheten.

Visitortjenesten sees også i lys av faget sosialt arbeid da denne oppgaven skrives ut fra en sosialarbeiders perspektiv.

2.1. Kort om Røde Kors og visitortjenestens bakgrunn.

Det Internasjonale Røde Kors ble etablert av sveitseren Henri Dunant (1828-1910) i 1863, ut fra en visjon om at det må finnes regler og medmenneskelighet selv i en krigs brutale virkeligheten. To år senere, i 1865, ble organisasjonen stiftet i Norge, som en av de først nasjonalforeningene i Røde Kors-bevegelsen. I dag er Røde Kors, kjent som Røde Halvmåne i de fleste muslimske land, en internasjonal, nøytral og humanitær organisasjon. Dens virke er bygget på frivillig engasjement og ønsket om å gjøre en medmenneskelig innsats. Til grunn for organisasjonen ligger Genèvekonvensjonene vedtatt i 1949, og Røde Kors sine syv prinsipper om humanitet, upartiskhet, nøytralitet, uavhengighet, frivillighet, enhet og universalitet. Prinsippene ble vedtatt på den 20. internasjonale Røde Kors-konferansen i Wien i 1965 (Aktivitetsrapport for Visitortjenesten 2013 2014, 2; Bergem 1999; Norges Røde Kors 2011).

Visitortjenestens arbeid er en verdensomspennende del av Røde Kors. I løpet av et år besøker den internasjonale Røde Kors-bevegelsen *International Committee of the Red Cross* (ICRC) over en halv million innsatte og internerte verden over. Denne tilliten er gitt til Røde Kors av samtlige 191 stater som har signert Genèvekonvensjonene (Aktivitetsrapport for Visitortjenesten 2013 2014). Som eneste organisasjon har Røde Kors tillatelse til å besøke varetektsfanger med brev- og besøksforbud og liknende (Norges Røde Kors 2006). I dag ligger visitortjenesten i Norge innunder Røde Kors sine omsorgsaktiviteter, og visitortjenesten er nevnt blant Norges Røde Kors sine mange innsatsområder for perioden 2009-2014 (Norges Røde Kors 2011).

Elisabeth Fry (1780-1845) regnes som visitortjenestens foregangskvinne, og omtales som en av Henry Dunant sine viktigste inspirasjonskilder for selve Røde Kors. Det startet i 1813 i London-fengselet Newgate. Innenfor murene gikk Fry på jevnlig besøk, og bidro etter hvert også til undervisning for de innsatte. Hennes krav om at fangene skulle få den samme respekt

og medmenneskelighet som alle andre ligger i dag som en grunnmur i visitortjenestens arbeid. Etter lange tradisjoner med «prison visitor» fra England, ble visitortjenesten i Norge formelt etablert i 1959. Beslutningen om å danne en besøkstjeneste i fengselet ble gjort etter at visegeneralsekretær Jens Meinich holdt et foredrag i Botsfengselet i Oslo den 19. februar 1959. Under hans besøk ble det klart at mange av de innsatte var ensomme og fikk svært lite besøk, og i samarbeid med fengselsvesenet ble visitortjenesten etablert (Bergem 1999).

2.2. Visitortjenesten som organisasjon.

Gjennom visitortjenesten i Røde Kors får den innsatte regelmessig besøk av en frivillig visitor. Organiseringen skjer i tett samarbeid med kriminalomsorgen og det enkelte fengsel, og besøket skjer etter ønske fra den innsatte selv (Norges Røde Kors 2006, Norges Røde Kors 2010). Bjelland (2006, 6) og de Brisis (2012, 3) skriver at visitorene vanligvis besøker de innsatte en til to timer hver fjortende dag. Seks av seks innsatte i min studie mottok derimot besøk opptil to timer *hver* uke, og fem av seks visitorer besøkte innsatte tilsvarende ofte. Den sjette visitoren besøkte den innsatte hver fjortende dag, og vedkommende begrunnet dette med lang reisevei. At deltakerne i denne studien besøker og får besøk dobbelt så ofte som informanter i tidligere studier, viser at samarbeidet mellom det enkelte fengselet og den lokale visitorgruppa er sentralt for tilrettelegging og gjennomføring av besøkene.

Visitortjenestens kjerne er den fortrolige samtalen i en-til-en-møtet, og organisasjonens overordnede mål er å ivareta de mest sårbare blant de innsatte. Herunder menes førstegangssonere, varetektsinnsatte, forvaringsdømte, innsatte med psykisk sykdom, innsatte med barn og med utenlandsk bakgrunn (Norges Røde Kors 2006; Norges Røde Kors 2010; Visitor i fengsel udatert). Det er gjerne fengselspresten som vurderer hvilken innsatt som har behov for besøk, og deretter kobler sammen visitor og innsatt. Visitorbesøket finner sted på cella til den innsatte, og det er også mulig å treffes på fengselets besøksrom. Som Røde Kors-representant får visitoren være alene med den innsatte i fengselet. En visitor besøker aldri mer enn én innsatt av gangen, og partene har gjensidig oppsigelsesmulighet. Dersom ikke oppsigelse skjer underveis, skal kontakten mellom visitor og innsatt opphøre når den innsatte avslutter soningen (Norges Røde Kors 2006; Norges Røde Kors 2010; Norges Røde Kors 2011).

2.3. Visitoren.

Visitorene i Røde Kors skal være til støtte for innsatte som trenger noen å snakke med. Totalt er det 43 fengsler i Norge (Straff i fengsel 2015). I 2014 var Røde Kors sin visitortjeneste representert i 34 av dem, og 450 visitorer gjennomførte rundt 5000 besøk (Visitortjeneste udatert; Aktivitetsrapport for Visitortjenesten 2013 2014). Tall fra 2006 viser at det er flest kvinnelige visitorer, med en kjønnsfordeling på 40 prosent menn og 60 prosent kvinner. Som Røde Kors-representant har visitoren et ansvar overfor både fanger og fengselsvern (Norges Røde Kors 2006). Kari Middelthon (i Norges Røde Kors 2006, 95), styreleder i Foreningen for Fangers Pårørende (FFP), understreker at en visitor aldri må moralisere, men skille mellom person og handling. Selv om visitoren ikke respekterer handlingen bak fengselsstraffen, er det viktig å respektere *mennesket* som soner. Visitoren skal ikke fungere som støttekontakt eller terapeut, men en støttespiller og et medmenneske (Norges Røde Kors 2011). For å kunne bli visitor må vedkommende ha fylt 25 år, ha plettfri vandel, gjennomføre visitorkurs, forplikte seg til å besøke en innsatt regelmessig, signere etikk- og taushetserklæring og handle i samsvar med gjeldende instruks (se neste avsnitt, punkt 2.4.), være betalende medlem i Røde Kors, samt utføre tjenesten uten å motta betaling. Etikk- og taushetserklæring gjelder også etter at visitoren har sluttet i tjenesten. I tillegg må vedkommende bli opptatt til tjenesten ved forhåndsintervju. Visitortjenesten har en egen intervjumal utarbeidet i samarbeid med kriminalomsorgen (Norges Røde Kors 2010, 8). Ikke alle passer til å være visitor, og det begrunnes ikke dersom søkeren av en eller annen grunn ikke blir plukket ut til å være visitor. Det kan derimot tenkes at vedkommende kan få tjenesteoppdrag i en annen del innenfor Røde Kors (Norges Røde Kors 2010).

2.4. Instruks for visitortjenesten.

En visitor representerer Røde Kors og de verdiene som organisasjonen er tuftet på. I 1961 ble det opprettet et eget visitorutvalg som forfattet 24 bindende bestemmelser for visitortjenesten (Bergem 1999). De fleste bestemmelsene ble brakt videre til «Bestemmelser for Røde Kors' visitortjeneste» (Norges Røde Kors 2006, 12-13), som ble erstattet med «Instruks for Røde Kors Visitortjeneste» i 2010 (se vedlegg 9). Visitorene har et felles ansvar for å følge de instruksene som er lagt, og for ikke å misbruke visitortjenestens og Røde Kors sin tillit. Instruksene er utarbeidet i samarbeid mellom Røde Kors og kriminalomsorgen, og skal være en felles trygghet både for visitoren selv og for den innsatte. Instruksene skal avklares for den innsatte ved oppstart av en visitorrelasjon, og slik får partene en felles forståelse av

forventninger og begrensninger som gjelder for besøket. Dersom en tvilssituasjon oppstår underveis, fungerer instruksene som et klart regelverk som visitoren kan støtte seg til (Norges Røde Kors 2006, Norges Røde Kors 2010). Punkt 6 i instruksene omhandler visitorens taushetsplikt, som er absolutt bortsett fra når det er fare for liv og helse (se vedlegg 9). Fra mine samtaler med både innsatte og visitorer i denne studien synes det at punktet om taushetsplikten er særlig viktig for relasjonen mellom partene. Tidligere leder av kriminalomsorgen, Erik Lund-Isaksen, mener at visitorenes taushetsplikt overfor den innsatte er sentral når det gjelder visitorens troverdighet blant de innsatte (Norges Røde Kors 2006, 43). Taushetsplikten er også festet i norsk lov, i Forvaltningsloven § 13 (Syse 2007, 71).

2.5. Visitortjenesten sett i lys av faget sosialt arbeid.

Som en del av Røde Kors er visitortjenesten en uavhengig, upartisk og nøytral organisasjon. Likevel mener jeg at deres arbeid har klare sammenhenger med elementer fra sosialt arbeid. Visitortjenesten er, i likhet med sosialt arbeid, en tradisjon som strekker seg langt tilbake i tid, og som er blitt utviklet ved et behov for å løse og forebygge sosiale problemer. Sosialt arbeid er bygd opp av flere teorier og metoder, og visitortjenestens utførelse bærer preg av det samme. Felles for dem er likevel at det er mellommenneskelig relasjoner, med tillit, respekt og fokus på ressurser som noen av de viktigste grunnsteinene. I historien om sosialt arbeids utvikling, finner vi det som ble kalt «friendly visitors» (Kokkinn 2005; Levin 2004). På slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet var fattigdom et gjennomgående problem i den vestlige verden. Fattigdom ble ansett som et moralsk problem, en selvbestemt situasjon som bunnet i latskap. På denne tiden ble organisasjonen *Charity Organization Society*, forkortet til COS, stiftet i England, og senere også etablert i USA. Organisasjonens menneskesyn var skeptisk til overdreven bruk av økonomisk bistand og almisser, og mente at dette kunne hindre personen i å bli selvhjulpne og selvstendige. COS-bevegelsen ønsket heller å erstatte og supplere økonomisk bistand med personlig kontakt. De frivillige kontaktpersonene i organisasjonen ble derfor kalt «friendly visitors», oversatt til «vennlige oppsøkere», og bevegelsens læresetning lød som følger; «Not alms, but a friend!», altså «ikke almisse, men en venn!» (Kokkinn 2005, 31-33). «Friendly visiting» innebar ikke vennskapelig besøk eller vennetjenester, men besøk uten utøvelse av makt eller krav. Ansikt-til-ansikt-kontakt utgjorde hovedvekten av arbeidet. Den besøkende skulle lytte og være empatisk, og ikke distribuere økonomiske almisser. Dette fordi det å ta imot offentlig økonomisk bistand utløste fordommer, ble det hevdet. Mange ønsket ikke å bli forbundet med «fattighjelp», men trengte likevel andre former for støtte. Dermed skulle de vennlige

oppsøkerne gå på besøk, være et forbilde og således påvirke den andres sosiale utvikling. Etter kort tid ble elementer fra COS-bevegelsen tatt inn i de første utdanningsinstitusjonene i sosialt arbeid (Kokkinn 2005; Levin 2004; Shulman 2003). For videre lesing om «friendly visitors» vises det til Mary Richmonds *Friendly Visiting Among the Poor* (1899).

Elementene fra «friendly visitors» i COS-bevegelsen finner i dag vi igjen i visitortjenestens kjerne med den fortrolige samtalen i en-til-en-møtet, samt det overordnede målet med å ivareta de mest sårbare blant de innsatte. Derfor mener jeg at visitortjenesten og sosialt arbeid som fag kan knyttes opp mot hverandre. Tidligere litteratur og avhandlinger om visitortjenesten er skrevet av forfattere med bakgrunn fra idéhistorie (Bergem 1999), pedagogikk (Nes 2006), sosiologi (Bjelland 2006) og kultur- og samfunnspsykologi (de Brisis 2012). Denne oppgaven tar for seg visitortjenesten ut fra en sosialarbeiders perspektiv.

3. Kriminalomsorg.

Visitortjenesten er organisert gjennom et tett samarbeid mellom Røde Kors og kriminalomsorgen. Dette kapitlet redegjør kort for kriminalomsorgen og norske fengsler, samt danner et bilde av norske innsattes levekår og utfordringer.

3.1. Kriminalomsorg og norske fengsler.

Visitortjenestens arbeid avhenger av tillit fra kriminalomsorgen, og den lokale visitorgruppa samarbeider tett med det enkelte fengsel. I dag er kriminalomsorgen organisert på tre nivåer; øverst ligger sentralt nivå med Justisdepartementet og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, videre følger fem regionale nivåer inndelt i region nord, sør, sørvest, vest og øst, og deretter ligger lokalt nivå med fengselsanstaltene og fylkesenhetene i friomsorgen (Regionene 2015; St. meld. nr. 27. (1997-98)). Kriminalomsorgens rammer reguleres av *Lov om gjennomføring av straff mv.*, også kjent som straffegjennomføringsloven. Videre er kriminalomsorgens virksomhet bygget på fem ulike prinsipper; normalitetsprinsippet, et humanistisk menneskesyn, det som lovgiver har sagt er straffens formål, prinsippet om likebehandling og rettssikkerhet, og prinsippet om at domfelte har gjort opp for seg når straffen er ferdig sonet (Om kriminalomsorgen 2015). I straffesakskjeden er kriminalomsorgen den delen som utfører reaksjonene som besluttes av påtalemyndigheten eller domstolen. Etter at dommen er rettskraftig skal straffegjennomføringen i hovedmål påbegynnes innen tre måneder. Det å bidra til å redusere tilbakefall til kriminalitet etter endt soning anses å være kriminalomsorgens største utfordring. I tillegg til å gjennomføre reksjoner som fastsettes av påtalemyndighet eller domstol, er kriminalomsorgens hovedmål å tilrettelegge forholdene slik at lovbrøyteren selv skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke et kriminelt handlingsmønster (St. meld. nr. 27. (1997-98)).

Gjennom norsk historie har straff i all hovedsak gått fra å bli ansett som et privat anliggende ut fra den enkeltes ønske om hevn, til å bli et samfunnsanliggende. I dag står rettfærdig gjengjeldelse og behovet for sosialt forsvar mot samfunnsskadelige handlinger sentralt (St. meld. nr. 27. (1997-98)). I Norge finnes det to ulike typer fengsler; fengsel med høyt sikkerhetsnivå, og med lavt sikkerhetsnivå. Førstnevnte preges av fysiske hindringer som begrenser den enkeltes handlings- og bevegelsesfrihet. I fengsel med lavere sikkerhetsnivå finnes det færre fysiske sikkerhetstiltak. Innsatte som har sonet deler av sin dom i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, kan overføres til anstalter med lavere sikkerhetsnivå (Thorsen, Lid og

Stene 2009). Først og fremst er det i fengsler med høyt sikkerhetsnivå at visitortjenesten besøker innsatte (Visitortjeneste udatert). Det også ved et slikt fengsel mine seks intervjuer med innsatte er utført.

3.2. Den innsatte.

Den siste målingen som Statistisk sentralbyrå publiserte i 2014 viser at det var 4052 innsatte i Norge ved begynnelsen av 2012. Blant dem satt drøyt 22 prosent i varetekt, nesten 74 prosent sonet en fengselsdom, to prosent sonet forvaringsdommer og to prosent gjennomførte bøtesoning. Blant innsatte med kjent statsborgerskap per januar 2012, var 70 prosent norske statsborgere. 7,5 prosent av de innsatte hadde statsborgerskap fra et afrikansk land, mens 17 prosent hadde statsborgerskap fra et annet europeisk land enn Norge (Fengslinger, 2012 2014). At flere innsatte ikke snakker norsk og i noen tilfeller heller ikke engelsk, utløser et behov for visitorer som behersker andre språk som for eksempel urdu, russisk eller baltiske språk. Dette fremkommer av Røde Kors sine nettsider (Oslo Røde Kors udatert).

Ved inngangen til januar 2012 var det nesten fem prosent flere innsatte ved norske fengsler enn det var på tilsvarende tidspunkt året før. (Fengslinger, 2012 2014). Kanskje kan økningen av innsatte fortelle at også behovet for visitortjenestens arbeid også øker. Både Friestad og Skog Hansen (2004) og Skarðhamer (2002) viser i sine undersøkelser at innsatte ved norske fengsler utgjør en utsatt gruppe med alvorlige levekårsproblemer. Mange har store ressursmangler som eksempelvis dårlig økonomi, dårlig oppvekstvilkår, lav utdanning, svak tilknytning til arbeidslivet, utfordringer på boligmarkedet, tunge rusproblemer, og dårlig fysisk og psykisk helsetilstand. Mange innsatte har problemer på flere levekårsområder samtidig, og Friestad og Skog Hansen (2004) sin undersøkelse viser en klar sammenheng mellom det å ha sittet i fengsel flere ganger og opphopingen av flere levekårsproblemer. En sentral levekårskomponent er sosialt nettverk. Skarðhamer (2002) sin undersøkelse avdekket at 26 prosent av utvalget hadde sjeldent eller aldri kontakt med familie og venner, og 28 prosent følte seg ensomme. Fafo-rapporten viser at ivaretagelse og styrkning av de innsattes sosiale nettverk er viktig både for å bedre livssituasjonen under soning, og for å tilrettelegge for livet etter endt soning. Innsatte i norske fengsler har i utgangspunktet et dårlig sosialt nettverk enn befolkningen for øvrig (Friestad og Skog Hansen 2004). Dette understrekes også ved «fangens tapsliste», utarbeidet av Hammerlin (2010). Listen er en oppsummering av den negative kritikken av fengselsoppholdet. Den baserer seg på erfaringer fra innsatte og ansatte, kriminologiske, sosiologiske, psykologiske og sosialpsykologiske studier og teorier, samt

Hammerlins egne empiriske studier. Av «fangens tapsliste» fremkommer det at blant annet «midlertidige eller varige tap av sosiale forhold (...)» og «tap av seksualitet, kjærlighet, forhold, omsorg» er faktorer som innsatte i norske fengsler taper i større eller mindre grad under et soningsopphold (Hammerlin 2010; Norges Røde Kors 2006, 60).

4. Frivillighet.

Dette kapittelet omhandler frivillighet i det norske samfunn. En rekke nasjonale juridiske rammer og vitenskapelig litteratur avdekker at dette ikke er et enkelt spørsmål å besvare og gi en klar definisjon av. Likevel har definisjonene klare likhetstrekk som vil bli belyst her. Det gis også et bilde av hvem den frivillige er.

4.1. Frivillig arbeid.

Teoretisk benyttes flere ulike begreper i beskrivelsen av de frivillige sammenslutningene. Deriblant finnes betegnelseene «tredje sektor», «frivillig sektor», «den ideelle sektor» og «nonprofit sektor», sistnevnte også kalt «fortjenestefri sektor». Ofte er det fokus på det amatøriske og ubetalte i begrepene «ideell» og «frivillig», mens «nonprofit» gjerne referer til økonomiske aspekter ved virksomheten. Begrepet «tredje sektor» kan anses som en utbredt samlebetegnelse som står i kontrast med markedssektoren og offentlig sektor, og blir ofte omtalt som «frivillighetssektoren» (St.meld. nr. 39 (2006-2007); Lysestøl og Meland 2003). I § 3 i *Lov om register for frivillig virksomhet* (Frivillighetsregisterloven) heter det blant annet: «*Frivillig virksomhet er aktiviteter som ikke er fortjenestebasert.*». Lysestøl og Meland (2003, 38) definerer tredje sektoren ut fra at den er privat, er brukerorientert og drevet ut fra et nonprofit-motiv, og at den har et betydelig innslag av frivillig, ulønnet arbeid. Gjennom forskningsprosjektet *Third Sector Impact* har Salamon og Sokolowski (2014) utarbeidet en felles definisjonsforklaring av tredje sektor. Med en felles definisjon er målet å forstå omfanget og størrelsen av den tredje sektor i Europa, den nåværende og potensielle effekt, og faktorene som hindrer den tredje sektor til å bidra for fullt til Europas velferd (Salamon og Sokolowski 2014). Ifølge *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor* sier definisjonen, oversatt til norsk, at tredje sektor består av:

«private foreninger og stiftelser; ikke-kommersielle samvirkeforetak; gjensidige og sosiale foretak; og individuelle aktiviteter som gjennomføres uten lønn eller tvang med mål om å gange samfunnet eller personer utenfor egen familie og hushold»

(Mot en felles definisjon av tredje sektor 2015).

Den første helhetlige gjennomgangen av frivillig innsats i den norske befolkningen finner vi i boka «*Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi.*» (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000). Wollebæk, Selle og Lorentzen (2000, 34-35) bruker begrepet *frivillig innsats* som en fellesbetegnelse for alle typer bidrag som gis av fri vilje, og som kommer

grupper eller individer utenfor husholdningen til gode. Dette omfatter to kategorier av bidrag: *økonomisk* og *frivillig*. Som økonomisk bidrag regnes bidrag gjennom pengespill, pengegaver, naturalytelser som eksempelvis gaver i form av klær, eller bevisst kjøp av tjenester og varer for å støtte frivillige organisasjoner eller stiftelser. Som frivillig bidrag regnes ubetalt, frivillig arbeid og medlemskap i frivillige organisasjoner. Med *frivillig arbeid* menes ulønnet arbeid i regi av en frivillig sammenslutning, og med medlemskap regnes en formell og frivillig tilknytning til organisasjonen (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000).

International labor organization (ILO) definerer frivillig arbeid slik:

«Unpaid non-compulsory work; that is, time individuals give without pay to activities performed either through an organization or directly for others outside their own household.» (International labor organization 2011, 13).

For å sammenfatte synes det at *fri vilje, ikke-økonomisk motivasjon* og det å *gagne personer utenfor eget hushold* er gjentakende i de mange definisjonene av frivillig arbeid.

I denne oppgaven benyttes begrepet *tredje sektor* fremfor frivillighetssektoren, ettersom det også foregår omfattende frivillig arbeid både i markedssektoren og offentlig sektor. Videre tas det utgangspunkt i Wollebæk, Selle og Lorentzen (2000) sine definisjoner av frivillig innsats og frivillig arbeid. Visitorene i visitortjenesten yter alle frivillig innsats og frivillig arbeid i regi av visitortjenesten og Røde Kors.

For å forstå omfanget av frivillig arbeid i Norge, er det relevant å belyse antall frivillige samt de store økonomiske ressursene som finnes i sektoren. I 2004 var det 58 prosent av den norske befolkningen som utførte frivillig arbeid. Tallet gikk ned til 48 prosent i 2009. Antall medlemskap i frivillige organisasjoner har også ned, fra 72 prosent i 1997 til 68 prosent i 2009. Likevel er antallet frivillige timer utført i denne perioden stabilt, og dette skyldes befolkningsvekst. Nordmenn er fortsatt på verdenstoppen blant frivillig arbeid, og dugnadsånden og frivillighet er fremdeles godt etablert i det norske samfunnet (Wollebæk og Sivesind 2010). Ordet «dugnad» blir gjerne sett på som *typisk norsk*, og ble i 2004 kåret til Norges nasjonalord. Og selv om lokalt, sivilt engasjement finnes overalt i verden, er dugnadsånden og frivillighet fortsatt sterkt gjeldene i Norge (Lorentzen og Dugstad 2011).

I 2014 publiserte Statistisk sentralbyrå tall som viser at 43 prosent av driftsinntektene i frivillig sektor kom fra det offentlige i 2012. Da kom 47,7 milliarder av Norges bruttonasjonalprodukt (BNP) fra frivillige og ideelle organisasjoner, noe som tilsvarer en økning på om lag fem milliarder siden 2010. Om lag 3,5 prosent av landets totale årsverk var i sektoren, noe som utgjorde over 83000 lønnsinntakere. I tillegg utgjorde den ubetalte, frivillige aktiviteten rundt 120000 årsverk. (Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner, 2012-2014).

Viktigheten av frivillige organisasjoner og frivillig innsats trekkes frem i flere Stortingsmeldinger. I St. meld. nr.27 (1997-98) fremkommer det at frivillige organisasjoner representerer et tilbud som verken kriminalomsorgen eller andre myndigheter kan oppfylle. I St.meld. nr.37 (2007-2008, 169) belyses viktigheten av visitortjenestens arbeid eksplisitt:

«Noen innsatte har ikke nære pårørende som kommer på besøk, eller de pårørende har på grunn av økonomi eller avstand sjelden eller aldri anledning til å komme. Ikke minst for denne gruppen er ordningen med visitortjeneste slik den i en årrekke har vært organisert av Røde Kors, stor betydning. (...) Det er imidlertid også av uvurderlig betydning for innsatte å få snakke med mennesker utenfra utover de som har plikt til det som en del av sitt arbeid. Det motvirker isolasjonsskader og er med på å opprettholde den innsattes identitet som noe annet enn innsatt. Visitorene nyter stor tillit i systemet, og får vanligvis også besøke varetektsinnsatte som ellers har brev- og besøksforbud.»

At visitortjenestens arbeid kan bidra til å motvirke isolasjonsskader og opprettholde den innsattes identitet, belyses også både i Bergem (1999), Bjelland (2006) og de Brisis (2012).

4.2. Den frivillige.

Det er gjennomført flere undersøkelser som viser at deltakelse i frivillige organisasjoner avhenger av individuelle faktorer. Oppsummert kan det sies at jo eldre man er og jo høyere utdanning man har, jo høyere sannsynlighet er det for at man har et aktivt medlemskap i frivillige organisasjoner (se blant annet Arnesen, Folkestad og Christensen 2012; Arnesen, Folkestad og Gjerde 2013; Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000). Rapporten *«Deltakelse i frivillige organisasjoner. Forutsetninger og effekter.»* påpeker at utdanning, økonomi og

ressurser i nærmiljøet stenger mange ute fra de positive effektene av frivillighet, samt gir skjev fordeling i samfunnet (Enjolras, Steen-Johnsen og Ødegård 2012).

Denne oppgaven har ikke som hensikt å diskutere frivillighetens effekt på samfunnet nærmere. Funnene trekkes likevel frem her, da de sosiale forskjellene blant deltakerne i denne studien og i visitortjenesten er svært skjeve. På den ene siden utgjør visitorene i studien en gruppe som representerer høy utdanning, deltakelse i arbeidslivet, familie og sosialt nettverk. Samtlige av visitorene som har deltatt i denne undersøkelsen har høy utdannelse og lang erfaring fra arbeidsliv. Flere av dem fortalte om familie og et stort sosialt nettverk underveis i intervjuene. Brukerne av visitortjenesten, de innsatte, representerer derimot en utsatt gruppe med alvorlige levekårsproblemer, som omtalt under punkt 3.2.

5. Teoretisk tilnærming.

For å analysere hva visitortjenesten betyr for visitorer og innsatte, har jeg hentet teoretisk inspirasjon fra symbolsk interaksjonisme. Symbolsk interaksjonisme er et teoretisk perspektiv innen blant annet sosialpsykologi og sosiologi, men også innen sosialt arbeid (Levin og Trost 2015). Mange av de sentrale begrepene innen symbolsk interaksjonisme, som selvbilde, roller og rollekonflikt, er også å finne i sosialt arbeids faglitteratur (se blant andre Hutchinson og Oltedal 2003; Shulman 2003; Levin og Trost 2015), og de benyttes daglig i sosialt arbeids praksis. Sosialt arbeid kan blant annet forstås som en prosess av interaksjon mellom mennesker (Levin 2004). Dermed finner jeg det anvendbart å benytte teori fra symbolsk interaksjonisme og sosialt arbeid i denne studien. Studien søker informantenes egen virkelighet og opplevelse av visitortjenesten, og symbolsk interaksjonisme bidrar til å underbygge og belyse nye sider av empirien fra mine intervjuer med visitorene og innsatte.

5.1. Symbolsk interaksjonisme.

Framveksten av symbolsk interaksjonisme knyttes gjerne til det samfunnsvitenskapelige miljøet ved University of Chicago på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet (Levin og Trost 2005, Yttehus 2001). Som teoretisk perspektiv ble symbolsk interaksjonisme utviklet av Georg Herbert Mead (Hutchinson og Oltedal 2003, 65), mens selve begrepet ble for første gang brukt i 1937 av Herbert Blumer i boken «*Man and Society*» (Levin og Trost 2005, 9). Symbolsk interaksjonisme er en måte å forstå på, og et utgangspunkt for analyse av den sosiale virkeligheten. Det er et teoretisk perspektiv som inneholder et antall grunnleggende forestillinger om virkeligheten, noen «hjørnesteiner», og forstås som en måte å forstå den sosiale virkeligheten på (Levin og Trost 2005). Symbolsk interaksjonisme vektlegger betydningen av det Yttehus (2001, 30) omtaler som de fire S'er: *selvet*, *samhandling*, *situasjoner* og *symboler*. Levin og Trost (2005, 11) trekker frem fem elementer som de viktigste «hjørnesteinene» innen symbolsk interaksjonisme; definisjonen av situasjonen, at all interaksjon er sosial, at mennesket interagerer ved hjelp av symboler, at mennesket oppfører seg, handler og befinner seg i nået, og at mennesket er aktivt. Enkelte av de underliggende «hjørnesteiner» i det teoretiske perspektivet belyses nærmere i dette kapittelet og danner grunnlaget for den videre analysen.

Symbolsk interaksjonisme kan benyttes for å forstå menneskelig atferd og menneskets følelser, og det fokuserer på interaksjonen mellom individ og samfunn (Hutchinson og Oltedal

2003; Levin og Trost 2005). Ved å ta utgangspunkt i enheter på mikronivå, som situasjoner og individer, studeres handlingers sosiale betydninger innenfor konkrete sosiale kontekster (Hammerlin og Larsen 1997, Ytterhus 2001). Visitorbesøket og interaksjonen mellom visitor og innsatt kan sies å være en slik enhet innenfor fengselet som konkret kontekst. Mennesket formes i samhandling – i *interaksjon* – med hverandre. Ifølge Hammerlin og Larsen (1997, 152) oppstår og former det sosiale livets organisering seg gjennom medmenneskers interaksjonsprosesser og betydningsanvisninger, som eksempelvis forventninger, roller og normer. Det sosiale livet er på mange måter å forstå som sosial interaksjon mellom mennesker (Hammerlin og Larsen 1997, 152).

5.2. Definisjonen av situasjonen.

Et kjent og viktig begrep og term innen symbolsk interaksjonisme er det som kalles Thomas-teoremet: «*If men define situations as real, they are real in their consequences*». Oversatt til norsk blir det «Hvis menneskene definerer eller oppfatter situasjonen som virkelig, er den også virkelig i sine konsekvenser». (Thomas og Thomas 1928, 152, gjengitt i Levin og Trost 2005, 11). Det vil si at det vi oppfatter, er vår virkelighet, og dette påvirker vår adferd. Et eksempelet på dette er glasset og hvorvidt det er halvfullt eller halvtomt – det er to uttrykk for den samme fysiske virkeligheten. Vi handler altså ut fra vår egen tolkning og virkelighetsoppfatningen. All adferd har dermed en naturlig forklaring ved at atferden er et resultat av individets opplevelse av virkeligheten. Vi må forstå hvordan mennesket definerer og oppfatter situasjonen og dets elementer, slik at vi kan forstå menneskets handlinger. Vi må altså sette oss inn i menneskets totale situasjon, som består av både personen vi interagerer med, konteksten som situasjonen befinner seg i, og oss selv (Levin og Trost 2005).

5.3. Sosial interaksjon.

Å interagere er å samtale, både med verbalt språk og med kroppsspråk. Når vi tenker, bevisst eller ubevisst, snakker vi med oss selv, og har således sosial interaksjon med oss selv. Vår framreden og hvordan vi oppfører oss og representerer oss selv er også en viktig del av vår interaksjon, for eksempel gjennom klærne våre (Levin og Trost 2005). Stone (1962/1972, 87, gjengitt i Levin og Trost 2005, 94-95) vektlegger viktigheten av ikke-språklig interaksjon som vår framreden gjennom blant annet klær. Han mener at klær og vår framreden utgjør en vesentlig del av den sosiale interaksjonen (ibid.). Eksempelvis kan vi se for oss at en dyr klokke kan symbolisere penger og status, mens fillete klær og utgatte sko kan symboliser det motsatte. Goffman (1992, 22) sier at «*en interaksjon kan defineres som all den interaksjon*

som finner sted ved hver bestemt anledning når en gruppe personer befinner seg samlet en tid». Goffman (ibid.) sier videre at betegnelsen «et møte» like gjerne kunne vært benyttet, eller *situasjon* som Ytterhus (2001, 30) betegner det. I denne studien forstås interaksjon som det som skjer i situasjonen og møtet mellom visitor og innsatt.

5.4. Symboler.

Interaksjon skjer gjennom symboler. Et fenomen er et symbol når det gir mening og som har omtrentlig samme betydning for alle berørte parter i en sammenheng. Dersom de ikke er meningsfulle eller betyr omtrentlig det samme for alle, er de ikke symboler. Det avhenger altså av definisjonen av situasjonen. Eksempler på symboler kan være smaker, lukter, farger, berøring og ord. Ord kan sees på som de mest åpenbare og viktigste symbolene vi forholder oss til. Etter hvert som et barn utvikler seg, går ordene fra å være lyd til å bli lyd med *mening*. Symbolenes meningsinnhold vil imidlertid ikke være helt likt, og forståelsen av et symbol kan forandre seg ut fra tid, sted og person. Et eksempel på dette er ordet *familie*; alle vet hva det er, men det kan innebære svært ulike forståelser av hvem og hvor mange en familie består av (Levin og Trost 2005).

5.5. Mennesket er aktivt.

Symbolisk interaksjonisme fokuserer på vår atferd som sosiale vesener. Som mennesker er vi aktive, vi handler og oppfører oss hele tiden. Vi er i stadig utvikling og i forandring, i en prosess. Mennesker er alle foranderlige, ikke statiske. I symbolisk interaksjonisme kan substantiv omformes til verb. Eksempelvis kan det å være underlegen forstås som at en person er underlegen i en konkret situasjonen. Mennesket *er* ikke, mennesket *gjør* (Levin og Trost 2005, 18). I min drøfting vil jeg komme tilbake til dette, og hvordan visitoren betrakter den innsatte som et menneske som har tidligere har utført en kriminell handling, og ikke et kriminelt menneske. Det at vi er aktive og definerer situasjoner på forskjellige måter, medfører at vi er vanskelige å forutsi. For å forstå en annens handlinger, må vi forstå hvordan den andre definerer situasjonen og oppfatter symbolene. Vi må altså være empatiske ved å sette oss inn i den andres totale situasjon (ibid). Menneskelig atferd innebærer ikke at vi svarer direkte på andres handlinger. I stedet henger vår atferd sammen med hvordan vi tolker eller oppfatter intensjonen eller hensikten med andres handlinger. Slik er mennesket rustet mot framtiden, hva de andre kommer til å gjøre ifølge vår tolkning. Dette styrer menneskets tolkning av andres hensikter (Levin og Trost 2005, 55-56).

5.6. Nået.

Mennesker interagerer med sine symboler i nået (Hutchinson og Oltedal 2003; Levin og Trost 2005). Levin og Trost (2005, 21) viser til Herakleitos som sa at en ikke kan stige ned i samme elv to ganger. Nået er i øyeblikket. Med dette som utgangspunkt blir det åpenbart at mennesket er i en prosess i stadig forandring, og at menneskets egenskaper ikke er uforanderlige. Vi benytter tidligere erfaringer og bruker dem i nået (ibid.).

5.7. Georg Herbert Mead og «den betydningsfulle andre».

I sosialt arbeids faglitteratur omtaler Shulman (1999) den profesjonelle sosialarbeideren som «*the significant other*» eller «*den betydningsfulle andre*» for klienten. Med dette menes betydningsfulle personer i vårt liv, og den betydningsfulle andre får gjerne stor betydning for vår måte å definere situasjonen på i ulike sammenhenger (Kokkinn 2005; Levin og Trost 2005). Hvor mange mennesker vi betegner som betydningsfulle andre, vil variere gjennom hele livet. Vi kan også interagere med den betydningsfulle andre i tankene våre. I enkelte situasjoner kan vi for eksempel komme til å spørre oss selv: «hvordan ville hun reagert nå, eller hva ville han sagt?». Slik kan vi omdefinere oppfatninger og tolke dem på måter som tilpasses slik vi nå definerer situasjonen (Levin og Trost 2005, 59-60). Jeg vil komme tilbake til begrepet i drøftingen om hvilke rolle visitoren har i den innsattes liv. Visitorens rolle er nokså varierende, fra å være en nøytral besøksperson til å være den innsatte øyne ut mot samfunnet og som en bidragsyter til å redefinere den innsattes syn på sin egen identitet.

Begrepet «den betydningsfulle andre» forbindes gjerne med Georg Herbert Mead (1863-1931), som er sentral innen symbolsk interaksjonisme og Chicago-skolen (ibid.).

Oppsiktsvekkende er det derfor at Mead selv aldri brukte dette uttrykket (Rye 2013), selv om det stadig refereres til ham (Hutchinson og Oltedal 2003; Levin og Trost 2005, Kokkinn 2005). Mead forbindes også med *signifikante symbol*. Ifølge Mead (Levin og Trost 2005, 39) innebærer sosial handling at minst to mennesker blir oppmerksomme på hverandre og blir stimuli for hverandre i en prosess av kommunikasjon og interaksjon. Interaksjonen skjer ved hjelp av gester, ifølge Mead (ibid.). Gjennom interaksjon kan en gest få samme mening for aktørene, og slik blir den et signifikant symbol (ibid.).

Hutchinson og Oltedal (2003) omtaler Meads bok fra 1934, «*Mind, Self and Society*», som den mest sentrale boka innen symbolsk interaksjonisme. Her belyses Meads sosialiseringsteori, og «selvet» (The self) som sosialt skapt er sentralt. «Jeg» (I) og «meg»

(me) kan identifiseres som faser av utviklingen av selvet. De hører sammen som deler av en helhet, men er likevel adskilte fra hverandre. «Meg» kan kalles reflekterende, et sett av forventninger eller selvets sosiale roller, slik vi oppfatter dem. Det er den delen av selvet som relativt langsomt forandrer seg, og det vi benytter oss av i vårt stabile liv. I «meg» finnes alt vi har vært med på, vårt språk og våre erfaringer. Den andre delen av selvet, «jeg», er den impulsive og spontane delen. «Jeg» er spontan og finnes bare i nået, i øyeblikket, og er individets respons eller svar på oppfatningen av andres atferd og meninger. «Meg» er den objektive delen av selvet, «jeg» er den subjektive. Inndelingen av selvet må likevel ikke forstås som noe fysisk, men kan benyttes som teoretisk konstruksjon for å forsøke å forstå menneskers tanker, følelser og handlinger. «Selvet» interagerer med seg selv og med andre og er i en dynamisk prosess, og det omdefineres og forandres gjennom hele livet, også ut fra situasjonen (Hutchinson og Oltedal 2003; Levin og Trost 2005).

Forskjellen mellom «jeg» og «meg» ligger i tankeprosessen, og dynamikken og refleksjonen mellom de er med på å sosialisere personligheten vår (Mead 1943, 182, gjengitt i Hutchinson og Oltedal 2003, 72). «Selvet» utvikles ved å ta andres perspektiv, særlig perspektivene til de betydningsfulle andre. «Den generaliserte andre» er det organiserte samfunnet, de normene vi lever etter, eller den sosiale gruppen som gir individet et eget selv. Dette skjer gjennom individets oppfatning av meninger, forventninger og normer hos den generaliserte andre som en enhet bestående av gruppen eller samfunnet. Det kan sies slik at mennesket ser seg selv med det perspektivet som det oppfatter hos den generaliserte andre (Hutchinson og Oltedal 2003, 72; Levin og Trost 2005, 61).

5.8. Roller.

Innen symbolsk interaksjon er roller et viktig begrep. Mead sier «å ta hverandres roller», og dette kan også beskrives som å kunne sette seg inn i hvordan andre føler og tenker – vår evne til å *empatistere* (Levin og Trost 2005, 99). Empati vil ikke si å oppleve det samme som andre, men det er evnen til å lytte og til å forstå den andres verden, følelser og reaksjoner. Dette krever at vi har et åpent og kritisk forhold til den måten vi fortolker og gir mening til andres fortellinger og opplevelser på. Dette er en forutsetning for godt sosialt arbeid (Eide og Eide 2004; Røkenes og Hanssen 2002, Shulman 2003). Innenfor rolleteori er de fire termene *posisjon, forventninger, rolle* og *atferd* særlig viktige. Til enhver posisjon er det en rekke forventninger, ofte fra ulike hold, tilknyttet atferd, perspektiv, ideer og vurderinger. Et menneske har dessuten ikke bare én posisjon i en gitt sammenheng (Levin og Trost 2005).

Eksempelvis er en forelder bevisst sin egen utførelse av fars- eller morsrollen, men møter også rolleforventninger blant annet fra barnet, partner, øvrig familie, andre foreldre, barnets skole og media. Slik kan hver posisjon sies å inneha flere delroller. Rollen som er tilknyttet posisjonen, kan anses som totalrolle. I en gitt sammenheng har vi alltid flere enn én posisjon. Det kan sies at vi alltid har multiple roller; to totalroller forent i en sammensatt multipel rolle bestående av alderstilhørighet, kjønnstilhørighet og den situasjonsspesifikke totalrollen (ibid., 141).

5.9. Erving Goffmans rollespillperspektiv.

Ytterhus (2001) betrakter Goffmans rolleteori som en videreutvikling av «meg-et» hos Mead. I boken *«The Presentation Of Self in Everyday Life»* fra 1959 tar den Erving Goffman (1922-1982) utgangspunkt i selvet i hverdagen og plasserer menneskers atferd i en teatralisk ramme. Vi forsøker å kontrollere den oppfatningen andre har av oss, såkalt «impression management» (Hutchinson og Oltedal 2003, 74-75). Roller opptrer alltid som to eller flere, og aldri alene. Vi må spille en rolle sammen med eller opp mot andre, og vi spiller vår rolle slik vi forestiller oss at andre forventer det. Dette forutsetter at vi evner å fange opp de andres forventningene. Det fordrer også at vi greier å ta den andres perspektiv, både den betydningsfulle og den generaliserte andre (Ytterhus 2001, 35). Goffman (1992 (1959)) benytter scenen som metafor for det sosiale livet, og på scenen utspiller mennesker sin gitte sosiale rolle. Det sosiale livet utspiller seg både «front stage» og «back stage». Ved «front stage» er vår opptreden tilpasset situasjonen, hvordan vi tror andre, publikumet, definerer den, og hvordan vi selv ønsker å presentere oss. Dette har å gjøre med kjønn, posisjon, kroppsholdning, klær og talemåter. «Back stage» er uten publikum og der en kan være «seg selv» (Goffman 1992 (1959)). «Back stage» er den delen av «selvet» som vi prøver å skjule eller holder privat, altså den delen av oss som vi helst ikke vil at andre skal legge merke til (Ytterhus 2001, 36). «Back stage» er slik å forstå der vi kan slappe av, planlegge og øve oss opp til nye opptredener på «front stage», eksempelvis i en mer uformell samtale med kollegaer etter et møte viktig jobbmøte (Hutchinson og Oltedal 2003, 75).

Denne studien tar for seg visitormøtet som utspiller seg i fengselet. Dermed finner jeg det her relevant å trekke fra Goffmans *«Anstalt og menneske»* (1967). Boken er en analyse av et psykiatrisk sykehus i USA, men det kan trekkes likheter til fengselet som institusjon. Ifølge Goffman (1967, 13-14) er totale institusjoner et sted hvor arbeid, søvn og fritid foregår under samme tak og under samme myndighet. Daglige rutiner utføres på bestemte tidspunkt, utførte

gjøremål avløses av nye oppgaver, på samme sted og under oppsyn av en myndighet. Aktivitetene er organisert og ikke frivillige, og utføres av en gruppe likesinnede. Hensikten er å oppfylle institusjonens offisielle mål. De som bor på totale institusjoner har ofte begrenset kontakt med omverdenen utenfor murene, og er gjerne fratatt muligheten til å ta egne beslutninger. Ettersom det kreves like regler og plikter for å beholde roen innenfor institusjonen, er det nødvendig med disiplineringsteknikker (Goffman 1967). Goffman (ibid.) beskriver hvordan individene i den totale institusjon blir utsatt for en krenkelsesprosess hvor den personlige identiteten forsøkes brytes ned. Krenkelsesprosessen innebærer at individene opplever at kroppslige funksjoner som hygiene, toalettbesøk og søvn ikke lenger er privat. Ugelvik (2011, 178) forstår fengselsmaten som en forlengelse av dette perspektivet; maten blir et uttrykk for at de er fratatt ervervet status som voksne mennesker som kan bestemme hva de vil og ikke vil spise. Gradvis går krenkelsesprosessen over til å tilpasses institusjonens regime, og ifølge Goffman (1967) forsøker individene å skape egne friområder hvor de unnslipper institusjonens kontroll og oppsyn. Slik kan de skape rom hvor de kan eksistere på «egne premisser» (Ugelvik 2011, 178).

5.10. Tidligere forskning.

Som nevnt i oppgavens innledende kapittel, foreligger det få studier som fokuserer fullt og helt på visitortjenesten i Røde Kors. De fire jeg kjenner til per dags dato, redegjøres kort for herunder.

I boken «*Medmennesker – den beste medisin. Norges Røde Kors besøkstjeneste gjennom 50 år (1949 – 1999)*» presenterer Bergem (1999) den 50-årige historien om besøkstjenesten i Røde Kors, og derunder også visitortjenesten. Bergem (1999) gir et innblikk i visitortjenestens utvikling, og belyser hvordan frivillig arbeid bidrar til å fylle sosiale behov.

I studien «*Identitetsdannelse i en frivillig organisasjon – et sosialt læringsperspektiv*» tar Nes (2006) for seg dannelse av fellesskap og identitet innad i visitortjenesten. Det fokuseres på båndet mellom de frivillige visitorene, samt visitorenes tilknytning til selve visitortjenesten og Røde Kors som organisasjon. Funnene baserer seg på intervjuer med fem visitorer i visitortjenesten, samt deltakelse på visitormøter og samtaler med ansatte i visitortjenesten. Nes (2006) konkluderer med at visitorene opplever en sterk forpliktelse til visitortjenesten. Selv om visitorene opplever svake bånd til Røde Kors og sine medvisitorer, betrakter de det

som et personlig ansvar å utføre et godt arbeid som visitor. Det synes at de identifiserer seg med Røde Kors sine verdier og mål.

Bjelland (2006) sin studie «*Et vindu mot verden – om møtet mellom innsatt og frivillig i Visitortjenesten*» belyser møtet mellom innsatt og visitor ut fra begge parter perspektiv. Samhandlingen forstås i sammenheng med kontekst og i relasjonen mellom innsatt og visitor. Undersøkelsen bygger på kvalitative intervjuer med åtte visitorer og tolv innsatte. Studien belyser en uvanlig kontekst hvor det hverdagslige blir betydningsfullt, og avdekker de innsattes opplevelser av å være et «alminnelig» menneske i relasjonen med visitoren. Både innsatt og visitor opplever verdighet og respekt i sine relasjoner til hverandre. Bjelland (2006) skriver at møtesituasjonen gir rom for å tre ut av det fengselsaktige, til tross for at møtet finner sted i formaliserte former på en regelbundet fengselsarena.

Studien «*Profesjonelle medmenneske. En analyse av hvordan visitorer og innsatte opplever visitortjenesten til Norges Røde Kors*» er utført av André de Brisis (2012). Hans funn er basert på kvalitative intervjuer med seks innsatte og seks visitorer. I likhet med Bjelland (2006) viser de Brisis (2012) at visitorene gir de innsatte mulighet til å tre inn i andre subjeksposisjoner som etterspør «alminnelige» og medmenneskelige sider ved den innsatte. Visitorbesøkene forstås her som et dynamisk samspill hvor begge parter deltar aktivt. Studien belyser dessuten hvordan visitorene kan sees på som «profesjonelle medmennesker», et begrep som er hentet fra psykolog og assisterende regionsdirektør ved kriminalomsorgen Hilde Lundeby (omtalt i Norges Røde Kors 2006, 32).

I utgangspunktet startet også Hytten (2012) på en studie om visitortjenesten og varetektsfanger, men underveis ble fokuset flyttet bort fra visitortjenesten. Hytten (2012) sin endelige studie omhandler varetektsfanger og deres forståelse og opplevelse av tid som fenomen.

I dette teorikapittel har jeg redegjort kort for noen av de viktigste elementene innen symbolsk interaksjonisme, samt Goffmans rolleperspektiv og beskrivelse av totale institusjoner. Denne teorien danner grunnlaget for videre analyse og drøfting av empirien. Jeg har også belyst allerede foreliggende forskning av Bergem (1999), Nes (2006), Bjelland (2006) og de Brisis (2012). Deler av deres funn vil bli vist til i min drøfting.

6. Metode.

I dette kapitlet redegjør jeg mitt metodevalg, utvalg og datainnsamling, og det skrives om analyseprosessen. Innleveringen av forskningsoppgaven ble utsatt med til sammen tre år, fra opprinnelig våren 2012 til våren 2015. Bakgrunnen for utsettingen redegjøres for i dette kapitlet.

6.1. Bakgrunn for prosjektet.

Som tidligere omtalt i oppgavens innledning baserer denne studien seg på Røde Kors sitt ønske om økt kunnskap om visitortjenesten. Da det ble klart at jeg som NTNU-student ikke kunne gå videre med prosjektet gjennom Vitenskapsbutikken, tok jeg direkte kontakt med Kathinka Steenstrup, nasjonal koordinator for Røde Kors sin visitortjeneste. Det ble avklart at jeg videre skulle ta kontakt med en lokal visitorgruppe. Da prosjektet ble godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) i januar 2012, etablerte jeg kontakt med visitorkoordinatoren for en av landets lokale visitortjenester.

6.2. Datainnsamlingen.

Etter en invitasjon fra visitorkoordinatoren deltok jeg på et visitormøte på det lokale Røde Kors-huset. Her presenterte jeg prosjektet mitt for visitorene og inviterte dem til deltakelse. Jeg delte også ut skriftlige forespørsler med vedlagte samtykkeerklæringer (se vedlegg 4 og 5). Spørsmålene fra de fremmøtte visitorene haglet. Utvalg, rekruttering, metode, fremgangsmåte, godkjenning fra kriminalomsorgen – jeg opplevde at de spurte om *alt*. De hadde også forslag og tanker omkring gjennomføringen av prosjektet. Blant annet foreslo enkelte visitorer at jeg burde intervjuere visitorer og innsatte som kjente hverandre. Andre visitorer var sterkt imot denne ideen da de mente at dette kunne true tilliten mellom innsatt og visitor. Selv hadde jeg ikke tenkt på dette som en mulighet, men slike temaer satt i gang ivrige diskusjoner blant de fremmøtte visitorene. Etter endt møte satt jeg igjen med blandede følelser – jeg var takknemlig for visitorenes nysgjerrighet og imponert over deres engasjement, men jeg kjente også på motløshet og redsel for å komme til kort i dette prosjektet. Likevel, før jeg forlot Røde Kors-huset den kvelden hadde én av visitorene stukket til meg sin signerte samtykkeerklæring og jeg hadde fått min første informant – jeg var i gang. I løpet av de neste dagene tok også de øvrige deltakerne blant visitorene kontakt via e-post og brev.

6.3. Utvalget.

Visitorutvalget i denne studien består av seks informanter hvorav både menn og kvinner er representert. Som nevnt meldte de selv sin interesse for deltakelse i forskningsprosjektet etter at jeg hadde presentert prosjektet på en visitorsamling. Alle informantene blant visitorene har lengre utdanning og bred erfaring fra arbeidslivet. På intervjutidspunktet var gjennomsnittsalderen på deltakerne 51 år, og de hadde vært visitorer i gjennomsnitt seks år. Gjennomsnittslengden på intervjuene på lydbånd utgjør 53 minutter. Samtlige intervjuer ble utført enten på offentlig bibliotek, hjemme hos informanten, på informantens egen arbeidsplass eller på NTNU. Både på biblioteket, på arbeidsplassen og på NTNU ble det benyttet lukkede møterom slik at intervjuet kunne gjennomføres uforstyrret. De seks intervjuene ble alle gjennomført over en periode på tre uker.

Etter at prosjektet mitt ble godkjent av Kriminalomsorgen region nord (se vedlegg 2), fikk jeg bistand av en representant fra kriminalomsorgen som hadde hørt min prosjektpresentasjon på Røde Kors-huset. Vedkommende satt meg i kontakt med en ansatt ved et av Norges fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Den ansatte ble min kontaktperson innenfor murene. Han kontaktet brukere av visitortjenesten, og seks innsatte var interessert i å delta i prosjektet. Gjennom kontaktpersonen i fengselet fikk de tilsendt skriftlig forespørsel fra meg om å delta i intervju (se vedlegg 3). Samtlige av de seks informantene blant de innsatte er menn. Under intervjuene ble det ikke fokusert på hva de er dømt for, hvor lenge de soner og om de eventuelt har sonet tidligere. Min vurdering er at dette ikke er relevant for deres opplevelse av betydningen av visitortjenesten. Det de fortalte om tidligere soninger og lengde på dommer, delte de med meg på eget initiativ gjennom intervjuet. Gjennomsnittsalderen på intervjutidspunktet var 39 år, og informantene har hatt visitor fra tre uker til totalt fire år. To av de innsatte har erfaringer med visitortjenesten fra tidligere soninger ved andre fengsler. Gjennomsnittslengden på intervjuene utgjør 15 minutter. Samtlige intervjuer med de innsatte ble utført på fengselets besøksrom, og alle ble gjennomført på én og samme dag. Dette ble gjort da dette var ønskelig fra fengselets side.

Jeg benyttet en liten, diskret båndopptaker under samtlige intervjuene, både av visitorer og av innsatte. I tillegg hadde jeg penn og papir klart, og jeg tok enkelte notater underveis. Jeg opplevde likevel at samtalen fløt lettere dersom jeg ikke noterte, og heller fokuserte fullt og helt på informanten. Alle informantene samtykket til bruken av båndopptaker, og

Kriminalomsorgen region nord og fengselet godkjente på forhånd bruken av båndopptaker innenfor fengselsmurene. Etter at intervjuene var gjennomført, ble lydfilene fra de innsatte hørt gjennom og godkjent av sikkerhetsinspektøren ved fengselet. Sikkerhetsinspektøren godkjente samtlige lydfiler i juli 2012.

Transkribering av de totalt tolv intervjuene ble utført fortløpende etter utført intervju. Med halvannen linjeavstand og tolv punkts skriftstørrelse satt jeg til slutt igjen med totalt 146 transkriberte sider fra visitorintervjuene, samt totalt 45 transkriberte sider fra intervjuene med de innsatte. I transkriberingen var jeg lojal overfor det som ble fortalt, og hvert enkelt ord ble skrevet ned slik som det ble sagt av informantene. Dette inkluderer også småord av typen «ehh», «mmm», «ja» og «nei». Jeg noterte også ned korte og lengre pauser, latter, humring, og knipsing for å kunne gi en så nøyaktig gjengivelse av materialet som mulig.

Transkripsjonsnøkkel kan sees i vedlegg 8.

6.4 Kvalitativ metode.

Ordet *metode* har sin opprinnelse fra den greske betydningen av *veien til målet*, og metode har en svært sentral plass i moderne samfunnsvitenskap (Kvale og Brinkmann 2009). Kvalitativ forskning har som overordnet mål å utvikle forståelsen av fenomener som er tilknyttet personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet (Dalen 2011). Til forskjell fra kvantitativ metode sikter kvalitative metoder mot det å *forstå*, ikke å forklare, og målet er ikke å predikere, men å *beskrive*. Videre er det en klar forskjell i at databehandlingen representerer henholdsvis tekst og ikke tall (Malterud 2008). Nettopp fordi jeg med mitt forskningsprosjekt ønsker å forstå og belyse betydningen som visitortjenesten har for frivillige og innsatte, falt mitt valg naturlig på kvalitativ metode.

6.5. Semistrukturert intervju.

Videre valgte jeg å ta utgangspunkt i semistrukturert intervju. Det legges stor vekt på intervju som metode innenfor den kvalitative intervjuforskningen (Kvale og Brinkmann 2009). Ifølge Tanggard og Brinkmann (2012) er forskningsintervjuet den mest utbredte kvalitative metoden som blir brukt til å innhente kunnskap om menneskers liv og erfaring, og semistrukturert intervju den formen for intervju som oftest benyttes innenfor moderne intervjuforskning. Jeg utarbeidet to intervjuguider, én til visitorene og én til de innsatte (se henholdsvis vedlegg 6 og 7).

6.6. Kriterier ved utvalget.

Jeg hadde få kriterier ved utvelgelsen av informantene. Hovedkriteriet var naturlig nok frivillige fra visitortjenesten og innsatte som bruker tjenesten. Jeg ønsket å intervju fire-fem visitorer og fire-fem innsatte, slik det fremkommer i intervjuguidene. Mitt endelige utvalg består av seks informanter fra hver gruppe, noe jeg er svært tilfreds med. Dalen (2011) sier at et utgangspunkt i kvalitativ intervjuforskning er at antallet informanter ikke kan være for stort, så sant utvalget er av en slik kvalitet at det gir tilstrekkelig grunnlag for tolkning og analyse. Begrunnelsen for dette er at både gjennomføringen av intervjuene og bearbeidningen av dem er en svært tidkrevende prosess. I min utvelgelse var det videre et selvsagt kriterium at samtlige informanter i prosjektet var myndige. Dette kriteriet oppfylte seg selv ettersom de innsatte ved det aktuelle fengselet er over 18 år, samt at alle visitorene må være over 25 år for å kunne delta i tjenesten (Norges Røde Kors 2006). Utover tilknytning til visitortjenesten, antall informanter og nedre aldersgrense hadde jeg derimot ingen restriksjoner for informantene. At samtlige informanter snakker norsk, er derfor ingen bevisst utvelgelse fra min side. Med utgangspunkt i problemstillingen min opplevde jeg å få et tilfredsstillende utvalg. Samtlige informanter har erfaring fra hva visitortjenesten betyr for dem, og de har alle kunnskaper å dele i kraft av enten å være visitor selv eller ved å være bruker av visitortjenesten.

I ettertid ser jeg likevel at jeg kunne ha avgrenset utvalget ytterligere. Eksempelvis har alle informantene i Bjelland (2006) sin studie hatt kontakt med visitortjenesten i minimum seks måneder. Dette for å utelukke de ferskeste visitorene, samt innsatte med korte dommer. Med dette kriteriet var Bjellands hensikt å rekruttere informanter som hadde hatt tid til å etablere en relasjon til den innsatte eller til visitoren (Bjelland 2006). Dersom jeg hadde stilt tilsvarende kriterium til utvelgelsen av mine informanter, ville to av seks innsatte ikke oppfylt kravene da begge disse hadde hatt visitor i kun tre uker.

Jeg ser også at jeg kunne ha undersøkt muligheten for å intervju både menn og kvinner blant de innsatte. Dette for å få et bredere utvalg og for å få begge kjønn representert i denne gruppen. Grunnet sikkerheten i fengselet var jeg avhengig av kontaktpersonen for å innhente informanter. Dalen (2011) beskriver dette fenomenet som «portvakter» som er aktører med kontroll over atkomsten til informantene. I mitt tilfelle vil jeg si at sikkerhetsreglene ved fengsel fungerte som «portvakter», og at min kontaktperson i fengselet fikk funksjonen som «sponsor» – en viktig person i forskningsfeltet som fungerte som mitt talerør innenfor

fengselsmurene (Dalen 2011). Ved henvendelsen til fengselet satt jeg derimot ikke kjønn som kriterium. Jeg er ukjent med hvorvidt kontaktperson i fengselet presenterte mitt prosjekt også for kvinnelige innsatte, eller om kun menn ble invitert til deltakelse. Ifølge Malterud (2008) vil variasjonsbredde blant informantene gi mulighet for å beskrive flere nyanser av ett og samme fenomen. Videre understrekes det at en ikke automatisk kan regne med at alder og kjønn er av betydning da det er problemstillingen, i lys av foreliggende teori og empiri, som avgjør hva som bør vektlegges (Malterud 2008). Når det gjelder kjønn og antall er mitt utvalg derimot identisk med det endelige utvalget fra de Brisis (2012) sin studie. de Brisis (2012) sitt endelige utvalg består av seks mannlige innsatte samt seks visitorer hvorav begge kjønn er representert. Jeg understreker at det er helt tilfeldig at våre utvalg er identiske da begge utførte sine intervjuer på samme tidspunkt og ikke kjente til hverandres pågående studier.

6.7. Etiske vurderinger.

Kvalitative data omhandler menneskers tanker og livserfaringer, og blir ofte benyttet til å utforske relasjoner som er viktige for folk. Det stilles derfor strenge krav til *informert samtykke* (Dalen 2011; Malterud 2008). I tillegg til informert samtykke nevner Kvale og Brinkmann (2009) ytterligere tre områder som ofte vektlegges i etiske retningslinjer for forskere: *konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle*.

Informert samtykke innebærer at informantene på forhånd informeres om undersøkelsens formål og hensikt, samt orienteres om alt som angår informantens deltakelse i prosjektet. Et fritt samtykke betyr at samtykkes gis uten press utenfra eller begrensninger av personlig handlefrihet. Informanten skal få god nok kunnskap om prosjektet til å kunne ta stilling til om vedkommende ønsker å delta eller ikke (Dalen 2011; Malterud 2008; Kvale og Brinkmann 2009). Som tidligere nevnt delte jeg ut skriftlig informasjon om prosjektet med vedlagt samtykkeerklæring da jeg møtte visitorene på visitormøte på Røde Kors-huset. Samtidig informerte jeg muntlig om prosjektet, og åpnet for spørsmål fra visitorene. De innsatte mottok muntlig informasjon om prosjektet gjennom en ansatt i fengselet som deltok på visitormøtet hvor jeg informerte. De fikk også utdelt skriftlig informasjon med samtykkeerklæring før intervjuene fant sted. De to skrivene med informasjon om prosjektet er så å si tilsvarende til både visitorer og innsatte. Deler av min personlige kontaklinformasjon er utelatt i skrivet som ble utdelt i fengselet. I utarbeidelsen av skrivene var jeg bevisst at språket skulle være tydelig, men ikke fremmed. I skrivene redegjøres det for min rolle, prosjektets hensikt og formål, utvalg og metode. Det fremkommer tydelig at det er frivillig å delta, samt at trekking fra

prosjektet kan skje når som helst uten begrunnelse. Videre står det at all informasjon vil anonymiseres og slettes når oppgaven er ferdig. Det åpner også for at informantene kan ta kontakt med meg og/eller veilederen min ved eventuelle spørsmål. Før hvert intervju startet mottok jeg signert samtykkeerklæring fra informanten, og jeg redegjorde for intervjuet gangs. Jeg understreket at alt lyd- og datamateriale slettes når oppgaven er vurdert.

Konfidensialitet handler om at informantenes anonymitet. Deres private data skal ikke kunne avsløres, og derfor må informasjon om deres personlig bli behandlet svært konfidensielt (Dalen 2011; Kvale og Brinkmann 2009). Allerede under transkriberingen utelot jeg navn, byer, konkrete arbeidsplasser og annen personlig informasjon som kunne tilknyttes informanten. Informantenes navn er byttet ut med nummer slik at det kun er jeg som kan gjenkjenne hvem som har sagt hva i datamaterialet. Informantenes navn og kontaktinformasjon har blitt oppbevart separert fra lydfiler og transkripsjon. Både lydfiler og transkriberte intervjuer har vært lagret på datamaskin og ekstern harddisk sikret med passord. Lydfilene vil tilintetgjøres etter at oppgaven er vurdert. Ettersom prosjektet har tatt lenger tid enn først planlagt, har NSD godkjent lagring av datamaterialet ut mai 2015.

Som forsker har man et ansvar for å reflektere over mulige *konsekvenser* som studien kan medføre, både for deltakerne og for den større gruppen de representerer (Kvale og Brinkmann 2009). Selv kom jeg opp i en situasjon i fengselet som medførte konsekvenser innad i visitortjenesten. De to innsatte som hadde hatt visitor i kun tre uker fortalte meg at de ønsket og planla å opprettholde kontakt med visitoren etter endt soning. Kontakt utenom fengselet strider mot instruksene for Røde Kors visitortjeneste punkt 5.1 om at det ikke er tillat med kontakt mellom visitor og innsatt under permisjon, frigang eller etter løslatelse (se vedlegg 9). Selv valgte jeg ikke å kommentere dette overfor de innsatte, da dette ikke lå i mitt mandat som forsker. Derimot informerte jeg visitorkoordinatoreren om informasjonen som var blitt delt med meg under intervjuene, etter en avklaring med min veileder. Som en konsekvens av dette ble reglene for visitortjenesten avklart for visitorene av visitorkoordinatoreren.

Forskerens rolle har en sentral plass i de etiske vurderingene. Forskerens faglige interesser, personlige erfaringer og motiver spiller alle inn på valg av problemstilling, perspektiv, metode og utvalg, som igjen påvirker hvilke resultater som gir svar på de viktigste spørsmålene, samt hvordan konklusjonen vektlegges og presenteres (Kvale og Brinkmann 2009; Malterud 2008).

Kvalitativt forskningsintervju kan beskrives som en aktiv interaksjon mellom personen som blir intervjuet og den som intervjuer (Tanggaard og Brinkmann 2012; Kvale og Brinkmann 2009). Kvale og Brinkmann (2009) understreker viktigheten av at forskeren selv innehar forkunnskap om intervjutemaet for å kunne stille gode oppfølgingsspørsmål underveis. Ifølge Malterud (2008) er en forståelse om forskningsemnet viktig for forskerens motivasjon i forskningsprosessen. Likevel kan en forforståelse føre til at forskeren blir trangsyn og ikke evner å ta til seg ny kunnskap. Sistnevnte kan forebygges ved at forskeren har et aktivt og bevisst forhold til sin forforståelse (Malterud 2008). Forskeren må altså finne en balansegang mellom forkunnskap og evnen til å lære noe nytt. Ved prosjektoppstart hadde jeg selv erfaring fra frivillig arbeid, men fra en annen organisasjon enn Røde Kors. Fra tidligere arbeidsliv hadde jeg erfaring fra intervjusituasjon og det å skulle intervju andre, men ikke fra rollen som forsker. Som tidligere sosionomstudent hadde jeg også besøkt et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, men dette var i rollen som student og ikke som forsker. Jeg hadde derimot liten forkunnskap om Røde Kors og selve visitortjenesten, så dette var kunnskap jeg måtte tilegne meg gjennom litteratur og samtale. Selv opplevde jeg at den erfaring jeg allerede hadde med meg gjorde meg trygg i min rolle, samtidig som jeg ble nysgjerrig og motivert av det som var ukjent for meg. Jeg ser på denne balansen som en styrke i min forskning.

6.8. Validitet, relevans, refleksivitet og reliabilitet.

Malterud (2008) anser relevans, refleksivitet og validitet som grunnlagsbetingelser for vitenskapelig kunnskap. Ringdal (2009) trekker i tillegg frem reliabilitet som en sentral egenskap for å vurdere kvaliteten på et forskningsarbeid. *Relevans* dreier seg om betydningen for undersøkelsen. Først etter at studien er publisert får vi vite om undersøkelsen kan tilføye nyttig eller viktig innsikt innenfor forskingsfeltet (Malterud 2008). Mitt håp er at denne studien vil ha relevans for visitortjenestens videre arbeid, både for frivillige og for brukere av tjenesten. *Refleksivitet* er en aktiv holdning og kan beskrives som en posisjon som forskeren må oppsøke og vedlikeholde. Forskeren må ha en skepsis til sitt arbeid, og aktivt lete etter konfrontasjoner med egne forestillinger og posisjoner. Det finnes ofte flere sider av en sak, dermed vil det være flere mulige tolkninger over et funn. Ved hjelp av kritisk refleksjon må forskeren vise leseren hvilke ulike versjoner som blir overveid underveis, samt hvorfor den endelige konklusjonen er det sterkeste alternativet (Malterud 2008). *Validitet* omhandler gyldighet – hva har vi egentlig funnet ut noe om og måler vi det vi har tenkt til å måle? Spørsmålet om validitet må alltid sees i sammenheng med den teoretiske tilnærming som begrepet brukes i. *Reliabilitet* handler om pålitelighet. Høy reliabilitet vil si gjentatte målinger

med bruk av samme metode som gir samme resultat. Høy validitet forutsetter høy reliabilitet (Malterud 2008; Ringdal 2009).

6.9. Analysearbeidet og utfordringer underveis.

Da transkriberingen var utført våren 2012, flyttet jeg fra studentstedet og startet i 100 prosent jobb. Dette påvirket arbeidsprosessen med oppgaven i stor grad. I tillegg ble arbeidsprogresjonen noe forsinket av fengselets godkjenning av lydfilene, som ikke var klart før juli 2012. I samråd med veileder Berit Berg søkte jeg og fikk godkjent utsettelse av innlevering til høsten 2013. Det å fortsette arbeidsprosessen utenfor det vante studentmiljøet, og med full jobb i tillegg, var mer utfordrende enn jeg hadde forestilt meg. Sakte men sikkert kom arbeidsprosessen likevel i gang igjen. Jeg leste de transkriberte intervjuene gjentatte ganger, gjerne samtidig som jeg hørte på lydfilene. Dette gjorde jeg for å bli godt kjent med materialet. Deretter skrev jeg ut den transkriberte teksten, markerte den med ulike fargekoder, klippte det ut og satt det sammen til passende kategorier. På dette tidspunktet opptok arbeidsmatrisen hele gulvarealet på arbeidsrommet. Tilsvarende prosess gjorde jeg også på dataen, og litt etter litt ble kategoriene klarere for meg. Sitater som omhandlet like temaer, ble plassert innunder samme kategorier. I utgangspunktet hadde jeg svært mye datamateriale, og gode funn synes jeg selv, noe som gjorde det hele til en tidkrevende, men spennende prosess. Jeg beveget meg stadig frem og tilbake mellom den transkriberte teksten og de ulike kategoriene, som etter hvert ble færre og mer avgrensede. Jeg beveget meg således i en «hermeneutisk sirkel». Uttrykket «den hermeneutiske sirkel» betegner det forhold at all fortolkning består i stadige bevegelser mellom helhet og del; mellom det som skal fortolkes, og den konteksten det skal fortolkes i, eller mellom vår egen forståelse og det vi skal fortolke (Gilje og Grimen 1993, 153).

Våren 2013 ble jeg syk. Dette skulle vise seg å vedvare i nesten to år. Med langvarig sykdom, sykemeldinger og en tidkrevende og utfordrende rekonvalesensprosess, ble oppgaven stadig utsatt. Utsetting er hele veien godkjent av NSD og NTNU, nå sist til mai 2015.

Sykdomsperioden har selvsagt hatt stor påvirkning for arbeidsprosessen. Likevel, og endelig: Dette er sluttresultatet.

Påfølgende kapitler tar for seg studiens funn. Jeg har valgt å drøfte funnene i lys av teori underveis i samme kapittel. Dette er gjort for å gi et helhetlig bilde av materialet. Funnene presenteres i kategoriene «Visitortjenestens betydning for visitoren» med underkategorier,

«Visitortjenesten betydning for innsatte» med underkategorier, og i «Møtet som verdi i seg selv».

7. Visitortjenestens betydning for visitoren.

Som nevnt tidligere er målet for visitortjenesten at visitorer skal være til støtte for innsatte som trenger noen å snakke med. Funnene i denne studien viser at visitortjenesten handler om mye mer. For å belyse hva visitortjenesten betyr for visitor og for innsatt, tas det utgangspunkt i interaksjonen i relasjonene mellom visitor og innsatt. Mellom to personer er det alltid to relasjoner (Levin 2004), og i denne studien analyseres visitorens relasjon til den innsatte, og den innsattes relasjon til visitoren. Dette kapittelet tar utgangspunkt i visitorene og hva visitortjenesten betyr for dem. Visitortjenesten og kriminalomsorgen danner rammene for møtet mellom partene; interaksjonen mellom partene finner sted fordi den ene innehar rollen som innsatt og den andre innehar rollen som visitor. For visitoren betyr dette at de må forholde seg til gitte instruksjoner for Røde Kors. I instruksens punkt 4.4 heter det «*I sin kontakt med innsatt og fengselsansatte opptrer visitoren på vegne av Røde Kors, og ikke som privatperson*» (se vedlegg 9). Visitoren hadde ikke fått besøke den innsatte uten å være visitor og Røde Kors-representant, og det kan dermed forstås som visitoren er ikledd en visitorrolle. Med denne rollen følger både begrensinger og muligheter som vil bli analysert i dette kapittelet.

7.1. Visitorens mål for relasjonen.

Visitoren må forholde seg til klare instruksjoner gitt av Røde Kors. Samtidig er det underliggende at de skal møte den innsatte som et medmenneske og med empati. Instruksene er veilederen. Akkurat som den utøvende sosialarbeider har et sett med teorier og metoder i bunnen av sin fagutøvelse, er den menneskelige siden, empatien og medmenneskeligheten en forutsetning for god arbeidsutøvelse. Visitortjenestens overordnede mål er at visitoren skal være til støtte for innsatte som trenger noen å snakke med. En visitor sier at «*det skal være hyggelig for den som får besøk*», og dette oppsummerer mye av det samtlige visitorer forteller. En annen visitor påpeker at det ikke er visitoren selv som skal fortelle om sine eventuelle problemer, men fokuset under samtalen er å få frem den innsattes budskap – gi den innsatte tid til å prate. Da gjelder det for visitoren å lytte aktivt og å fange opp hva den innsatte *egentlig* sier. En visitor forteller om en bevissthet over hvordan vedkommende ordlegger seg og hva vedkommende sier til den innsatte:

«Gjennom alle samtalene vi har i fengselet så, så er det viktig at du... du må tenke litt over hvordan det du sier blir mottatt. For at jeg, det jeg sier, sier jeg som fritt

menneske, sant. Jeg kan gå ut igjen. Så noen ganger så må jeg være litt... passe på at jeg, at jeg har tenkt gjennom det jeg sier. Fordi at når jeg går fra vedkommende så skal jo vedkommende låses inn en halvtime etterpå, og da er han alene på cella til klokka syv neste morgen. Så det er viktig at tunge, vanskelige ting ikke liksom bare henger i lufta... At ikke jeg går fra ham med noe vanskelig.»

Denne omsorgen for den innsatte reflekteres hos samtlige visitorer i undersøkelsen. Bevissthet omkring språkbruk og hvilke symboler som benyttes i interaksjonen, synes viktig for visitorene. En annen visitor sier det slik:

«For at det skal være hyggelig for den som får besøk (...) veldig mange av dem som sitter dem har aldri lært, dem er veldig primitive følelsesmessig, hvis du skjønner på den måten, dem har kanskje aldri hatt noen gode relasjoner, dem kan ikke, dem kan ikke smalltalk, dem kan ikke si takk, dem kan ikke vise følelser eller å vise takknemlighet, så at jeg må på en måte bevare troa på at han er glad for at jeg kommer. Og jeg må ikke sitte og forvente at han skal være takknemlig (...)»

Visitoren forteller at vedkommende ikke kan forvente takknemlighet fra den innsatte, men takknemlighet fra den andre er heller ikke målet for møtet. Visitoren møter den innsatte der han befinner seg. Å vise takknemlighet for besøket eller å si «tak» ville kanskje ellers være en naturlig symbolsk handling sett fra visitorens ståsted. Visitoren ser imidlertid adferden til den innsatte i lys av det helhetlige – hvilke relasjoner har den innsatte hatt tidligere, og tolker handlingene og fravær av handlinger, i denne rammen. I sosialt arbeid er dette helt vesentlig. Sosialarbeideren må se hele mennesket, fortid og nåtid og dets opplevelse og tolkning av dette, for å forstå hvordan og hvorfor mennesket agerer som det gjør. Mennesker kommuniserer gjennom symboler, men symbolene kan ha ulik betydning for mennesker. Som nevnt tidligere har visitorene og de innsatte ofte svært ulik bakgrunn, og ordet «tak» kan ha forskjellig betydning for visitor og innsatt. Visitoren «tuner inn» (Shulman 2003) på følelsene til den innsatte, og setter sine egne tolkninger av symboler til side. I denne gitte situasjonen og i denne relasjonen er målet er at den innsatte skal få en hyggelig samtale, et hyggelig besøk.

En annen visitor sier:

«Ja, det er litt rart, jeg bryr jeg bryr meg ikke om ugjerningen, for jeg tenker at det er noen andre som dømmes, har dømt han, det er ikke min jobb, jeg skal være et medmenneske.»

Nettopp det å være et *medmenneske* som møter et annet medmenneske synes å være blant den viktigste oppgaven til en visitoren. Ifølge Erik Lund-Isaksen, tidligere leder av Kriminalomsorgen, er den aller viktigste funksjonen til visitorene at de ikke er en del av fengselssystemet, og dermed ikke har en rolle utover det å være medmennesker (Norges Røde Kors 2006, 42-43).

At visitoren *kun* skal være et medmenneske synes umulig sett i lys av symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Et menneske har ikke én posisjon i en gitt sammenheng (Levin og Trost 2005). Mine funn viser at visitorrollen kan inneha flere tydelige roller, slik som Levin og Trost (2005, 140-141) omtaler som delroller. I intervjuene forteller visitorene flere ganger om sin Røde Kors-rolle, men også om delroller som ung, gammel og en slags morsrolle overfor visitorene. Flere ganger fortelles det om situasjoner hvor visitoren får en rådgiverrolle overfor den innsatte. I en gitt situasjon får visitoren rollen som grensesetter i det grenseløst når en innsatt forteller om sine overgrepshandlinger, mens i en annen situasjon sammenlikner visitoren seg med sosionomrollen. I andre situasjoner fra intervjuene får visitorene tydelige kjønnsroller. En visitor forteller at vedkommende noen ganger ser at den innsatte får ereksjon, men at vedkommende ikke bryr seg om det. Om dette sier visitoren; *«hvem som helst er sikkert attraktiv i den situasjonen dem er i»*, og påpeker med dette betydningen av situasjonen. Situasjonen er med på å bestemme rollene.

Bjelland (2006, 76) har utarbeidet en oversikt som viser tre ulike måter å være visitor. Visitoren i den første kategorien, «den familiære visitoren», føler seg «hjemme» i fengselet etter flere års besøk hos den samme innsatte. Visitoren deler hendelser fra sitt eget liv med den innsatte, og deres relasjon er preget av fortrolighet og tillitt. Oppfølgingen av den innsatte er tettere enn hva «den kameratslige visitoren» utøver. «Den kameratslige visitoren» har gjerne besøkt flere innsatte over lengre perioder, og noen av relasjonene er tettere enn andre. «Den formelle visitoren» har gjerne besøkt mange innsatte over relativt kort tid. Samtaletema under besøkene er gjerne samfunnsspørsmål, og visitoren involverer seg ikke så mye i den innsattes liv, selv om han er engasjert i arbeidet (ibid.).

Bjelland (2006) påpeker at kategoriene ikke er gjensidig utelukkende, og at en visitor gjerne kan ha trekk fra mer enn én kategori. Formålet med kategoriene er å vise at det er ulike måter å håndtere visitorrollen på. Dette samsvarer med mine funn som viser at de seks visitorene har seks ulike måter å være visitor på, men de innehar alle mer eller mindre likhetstrekk med Bjellands (2006) kategorier.

7.2. Balansen mellom nærvær og distanse i visitorrollen.

Visitorene skal representere Røde Kors og de skal være medmennesker. Mine funn viser at flere visitorer synes det er utfordrende å finne en balansegang mellom det å være Røde Kors-representant og *ikke* utvikle et vennskapsforhold. Særlig for visitorene som har besøket én innsatt over lengre tid er denne balansegangen noe de reflekterer mye over. Dette er visitorer som i større eller mindre grad kan kategoriseres som «den familiære visitoren» (Bjelland 2006).

Når visitorene og innsatte forteller om sine møter med hverandre, fortelles det flere ganger om møter med sterkt nærvær. Med *nærvær* mener jeg her nærhet og tilstedeværelse i møtet. Nærvær kan innebære fysisk nærhet, men ikke nødvendigvis. Ifølge Lorentzen (2004) kan nærhet kan både forstås som begrenset fysisk kontakt mellom mennesker, og som innlevelse i den andres liv og tanker. Informantene i denne studien forteller først og fremst om nærhet gjennom kommunikasjon og interaksjon mellom innsatt og visitor hvor begge parter viser gjensidig interesse overfor hverandre, men det fortelles også om fysisk nærhet. Tre av seks visitorer forteller at de klemmer den innsatte de besøker. Alle tre sier at dette er veloverveide og bevisste valg, og en av visitorene beskriver hvordan vedkommende klemmer og stryker den innsatte på ryggen etter hvert besøk, som en bevisst handling:

«Jeg får klem når jeg går, når jeg kommer og når jeg går. Og det, jeg er veldig bevisst, alt så, vi har fått en sånn god kjemi og, men jeg går til en person som er såpass ung at han kunne vært sønnen min og... Det å være i fengsel er ikke noe mye kroppskontakt altså. Det er det dem har minst av. Selv om han, han har mye besøk av familie og sånn så, det er jeg litt bevisst på. Så når han får klem av meg så gjør jeg sånn også stryker jeg han litt på ryggen. Det er det ikke alle som gjør, det er ikke alle som er fortrolige med det der, og det kan en ikke forvente heller. (...) Jeg tenker, jeg ser at vedkommende trenger det, han har faktisk sagt det og.»

En annen visitor forteller om hvordan vedkommende har gått fra å holde fysisk avstand fra den innsatte til nå å klemme ham:

«Jeg bruker mye tid på å tenke på hvordan forhold jeg har til han. Ehh, og så tror jeg at jeg er, ehh, i begynnelsen, eller lenge så var jeg veldig sånn at jeg, ehh, at jeg holdt litt avstand, ehh. Ehh, og så så jeg at en annen en ga han hun besøkt klem, så tenkte jeg jøss, jeg kan jo gi han klem, så sier jeg, vil du ha en klem, sa jeg til han, JA(!), det ville han ha, ikke sant, for det er jo sikkert ingen som tar på dem heller (humrer). Så nå er det hvert fall klem når jeg går, er det.»

Berøring er en del av mellommenneskelig kommunikasjon, og møter kan bestå av også fysisk berøring (Holte 2009). Visitorene er klare på at klemming må vurderes fra person til person, og at dette ikke er noe som forventes av en visitor. En visitor skal være til støtte for innsatte som trenger noen å snakke med. Samtidig forteller visitorene om en til tider utfordrende balanse mellom det å være nær og støttende, og det å være for tilbakeholden innenfor rollens rammer. Følgende sitat fra to ulike visitorer illustrerer nettopp dette:

«(...) For det er ganske strenge regler for hva vi som visitorer har lov til å gjøre, vi skal jo være et hyggelig besøk, men vi skal ikke involvere oss, vi skal ikke ta med ting vi ikke har lov til, brev, og så er det jo sånn at, det høres litt rart ut, men på en måte, du blir litt glad i dem og, skjønner du.»

«(...) jeg må huske på at jeg er der Røde Kors sin representant, jeg er der ikke som privatperson. Og, og det, jeg må si det til meg selv mange ganger, og jeg må si det til vedkommende som jeg besøker, at, ehh... vi... Jeg sier ikke direkte at vi ikke skal bli venner, men jeg sier at vi kan ikke ha kontakt når vi er ferdig. Ehh, for tryggheten min er at jeg er en Røde Korser og ikke en privatperson. Og den er veldig viktig å beholde, og vi skal ikke ha noe vennskap, ehh, men klart, når du går over mange år, så hvor går grensa (?)...

Som visitoren påpeker i sitatet over – hvor går grensa mellom det å være en Røde Kors-representant og en venn? Relasjonene mellom innsatt og visitor er verken profesjonelle eller private, og havner således et sted midt mellom. Det synes at flere visitorer synes dette er

utfordrende, særlig for dem som har besøket én innsatt over lengre tid. Erik Lund-Isaksen påpeker denne utfordringer slik:

«Man må klare å holde en nøytralitet i forhold til den innsatte. Det er greit å bli glad i personen, eller synes synd på ham. Men man må også klare å distansere seg. Medmenneskelighet, nærhet og varme kan være der uten at man går helt opp i en person» (Norges Røde Kors 2006, 43).

Denne balansen framstår som en klar utfordring for enkelte av visitorene. Likevel er de den bevisst, og rollen som Røde Kors-representant synes å veie svært tungt. Flere visitorer påpeker at de kan sette både sin egen visitorrolle og hele visitortjenestens «i fare» dersom de bryter med visitorrollens instruksjer. Også Bjelland (2006) og de Brisis (2012) sine studier viser at balansen mellom visitorrollen og vennskap er en utfordring i enkelte relasjoner, og at dette er noe som opptar visitorene. Særlig de Brisis poengterer denne utfordringen ved å kalle masteravhandlingen sin for «Profesjonelle medmennesker», et begrep hentet fra psykolog og assisterende regionsdirektør ved kriminalomsorgen Hilde Lundeby (omtalt i Norges Røde Kors 2006, 32). Også Lundeby omtaler hvor viktig det er for visitorene å finne en balanse mellom det å ikke skape en forventning om vennskap hos den innsatte, og det å holde så mye tilbake at det blir upersonlig og uinteressant for den innsatte (ibid.).

7.3. Meningsdannende motivasjon.

Et fremtredende funn i denne studien er visitorenes motivasjon til å stå i og fortsette arbeidet som frivillig. Meningsdannede motivasjon er herunder inndelt i tre underkategorier; personlig utvikling, det å gi noe tilbake til samfunnet og det å bety noe for den innsatte. Alle tre faktorer synes å gi visitorene meningsdannende motivasjon for å være visitor.

7.3.1. Personlig utvikling.

«Det er... egentlig veldig givende.»

Verbet *givende* er gjennomgående i visitorene fortellinger om sitt engasjement i visitortjenesten og hva det å være visitor betyr for dem. Det å utøve visitorrollen gir dem mye, og flere opplever at deltakelsen i tjenesten bidrar til personlig utvikling for dem som mennesker. En visitor sier at det å være visitor har gitt vedkommende *«en ny dimensjon i livet»*. En annen visitor sier det slik:

«(...) det betyr veldig mye fordi jeg lærer veldig mye om meg selv. Mm. Gjør jeg. Jeg vokser på det selv, tror jeg, som menneske. Faktisk. [...] Ja, det gir meg masse... Ja (latter). Ehh, det gir meg takknemlighet for det livet jeg har, og det gir meg, han gir meg påfyll, jeg lærer veldig mye om meg selv, jeg møter meg selv og mine egne fordommer i døra hele tiden, ehh, og jeg tror jo selv at jeg er så god på alt mulig rart, men jeg plumper jo uti, for jeg kjenner ham såpass godt at nå sitter jeg og slapper av, bare koser meg, og plutselig så er han der, ikke sant, og så meg jeg, sånn, være oppe med garden igjen. Ehh, så, så det er veldig utviklende for meg, da.»

Visitoren forteller at vedkommende hele tiden må være tilstede i samtalen med den innsatte, og rett som det er blir noen av visitorens egne fordommer «avslørt» av den innsatte. Dette krever tilstedeværelse og selvbevissthet av visitoren i møte med den innsatte, og bidrar til personlig utvikling for visitoren. Visitoren forteller at vedkommende har vokst som menneske av erfaringene som visitor. Sitatet viser også at visitoren nærmest kan «glemme» sin visitorrollen nå og da, slik som en opptredener kan glemme sin rolle eller en replikk. I lys av Goffmans (1967) rolleperspektiv kan dette metaforisk beskrives som om visitoren oppholder seg «front stage» med den innsatte, men at vedkommende i enkelte øyeblikk slapper så godt av at situasjonen til dels får elementer fra «back stage». I et øyeblikk er *garden* nede, som visitoren sier selv det, før den raskt er tilbake igjen og visitoren igjen er skjerpet i sin rolle.

En annen visitor forteller at deltakelsen i tjenesten har forandret vedkommende som menneske:

«(Latter). Jeg vil tro at, at etter at jeg begynte som visitor så har jeg nok blitt et litt annet menneske. Tror jeg. Nei, jeg tror nok at jeg... det er alltid en historie bak hendelsen, og dem, der har jeg nok blitt flinkere til å tenke på at, at det er alltid årsaker, det er alltid forklaringer når folk gjør som dem gjør. Ehh, det er ikke alltid at du kan unnskyldte det, men det er alltid forklaringer, og... det vet jeg ut fra mitt eget liv, og... det vet jeg ut fra mine barns liv, at det er bestandig forklaringer på hvorfor du får et bestemt handlingsmønster. (...) Men, så det å tenke at her er det mange skjebner, for ingen av dem som sitter i fengselet vil i utgangspunktet være der. Det er ingen som vil det. Det er, jeg tror det heller ingen som i utgangspunktet vil gå rundt og ta liv av folk eller... gjøre mye av det som dem, som dem er dømt for, men så blir det

sånn. Så det er alltid forklaringer uten at det trenger, uten at det nødvendigvis er unnskyldninger, men jeg tenker at jeg har blitt, jeg syns at jeg har blitt... jeg er ikke så dømmende... nå mener ikke jeg at jeg var det før, men jeg er kanskje ennå mindre. Tror jeg. Så... Ikke... Jeg håper at jeg ikke... prøver å gjøre meg bedre enn andre, men likeverdige.»

Ifølge Mead (1943, gjengitt i Hutchinson og Oltedal 2003, 72) utvikles «selvet» ved at vi tar den andres perspektiv (Hutchinson og Oltedal 2003, 72). Det at visitorene tar den innsattes perspektiv, kan således føre til personlig utvikling hos visitorene. Personlig utvikling kan trekkes fram som én av tre meningsdannende elementer hos visitorene i denne studien. At frivillig arbeid er motivert ut fra et ønske personlig utvikling tilsvarer det Wollebæk, Selle og Lorentzen (2000) beskriver i boken «*Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*». I sin studie fant Wollebæk, Selle og Lorentzen (2000) at frivillig arbeid er motivert ut fra et ønske om å hjelpe andre så vel som å hjelpe seg selv. Det å lære noe og det å bli mer fornøyd med seg selv rangeres høyt for begrunnelsen for frivillig arbeid (ibid.).

Samtlige av de seks visitorene i denne undersøkelsen forteller at de oppnår økt kunnskap gjennom sine møter og samtaler med den innsatte – både om fengselsvesenet som system, om den innsatte, og ikke minst om seg selv. Sistnevnte, økt kunnskap om seg selv, trekkes særlig frem av visitorene. De opplever at egne fordommer, bevisste og ubevisste, blir utfordret i møtet med den innsatte. En visitor forteller:

«Det er... ja, vi har snakket om det en gang før på, på et møte... hvorfor vi ble med, motivene var jo så forskjellige. Og tankene på hvordan det vil være å gå og besøke en i fengselet... ehh... det viser seg at det stemmer ikke, det du trodde og det du sitter igjen med. Så det har jo blitt helt annerledes... enn det jeg tenkte det skulle bli. Og det har jo blitt en udelt positiv opplevelse. Veldig positivt. Så veldig utviklende, fordi du blir trigga litt på fordommene dine... dem jeg trodde at jeg ikke hadde... sant... men som jeg har likevel. Og det er veldig interessant, for det utfordrer meg veldig, og det må jeg ofte ta med meg hjem og så må jeg tenke gjennom, når jeg kommer hjem, hva er det vi snakket om nå, hva er det som har vært vanskelig for meg nå, for det har jo vært veldig mange vanskelige samtaler... (...)»

På spørsmål om hvordan møte med innsatt har påvirket visitorens tanker om kriminell, svarer en visitor:

«Jeg tror ikke jeg tenker så mye annerledes, men jeg har jo fått et mye større innblikk i hvordan det er innenfor murene... det har jeg, så... (...) Nei, jeg fikk vel heller kanskje bekrefta, da, det inntrykket jeg hadde. Tror det. Ja.»

Fem av seks visitorer forteller at deres tanker om kriminelle ikke har blitt påvirket av møte med innsatt. Den sjette visitoren, som har endret sine tanker etter møte med innsatt, sier:

«Ja, det har... det har faktisk vært med å endra, det... det... dem er ikke så stigmatisert, dem er en av oss andre dem og. Ehh... Dem er ikke noe farlig. Dem er ikke noe annerledes, dem er likedan som oss, bare at dem har vært litt uheldig med valg og, valg og venner. Kanskje. Ehh... Ikke blitt... Ikke blitt verre, for å si det sånn. [...] Det er bare én som vet årsaken til at han sitter der, da, så det blir jo bare tanker, men... Det tenker jeg ikke på i det hele tatt når jeg er der, da. Det... Jeg ser jo bare godsidene så det... Jeg er ikke der for å dømme han heller... Så det går veldig bra.»

Visitoren sier at vedkommende ikke er på besøk i fengselet for å dømme. Dette er det også flere av de andre visitorene som påpeker – at den innsatte allerede er dømt og ikke skal dømmes igjen av visitoren. Det er ikke alltid at visitoren vet hva bakgrunnen for soningen er, det skjer kun dersom den innsatte selv velger å fortelle dette. Flere visitor forteller at den kriminelle handlingen er uvesentlig i møtet med den innsatte. Evnen til å skille mellom mennesket og handlingen synes å være avgjørende for visitorbesøket, og en visitor trekker frem nettopp det som én av de viktigste egenskapene for en visitor:

«Ehh, det aller viktigste tenker jeg er at... at du greier å skille mellom... menneske og handling. Det er jo flere ting, da, du må jo være i stand til å lytte og... ehh, kanskje ikke så veldig dømmende (humrer) holdning, det, det vil ikke være bra for dem som sitter inne vertfall, som har blitt dømt nedenom og hjem sikkert siden, kanskje, siden tidlig oppveksten. Mm. Nei, så det... det er en fordel, at en greier å skille.»

En slik holdning synes å være gjennomgående for visitorene i denne undersøkelsen. Å ikle seg en rolle som ikke dømmer eller har fordommer synes å være svært viktig. Det kan tenkes

at det nettopp er derfor disse menneskene er visitorer og at mennesker med andre holdninger vil bli luket ut under opptaksintervjuene for visitortjenesten.

Oppfattelsen om at det å bli en innsatt «*kan skje hvem som helst*» synes å være gjennomgående hos visitorene. Flere uttrykker stor takknemlighet ovenfor det livet som de selv lever, og forteller at de har blitt mer bevisst denne takknemligheten etter at de ble visitorer. En visitor forteller om opplevelsen av å komme «*bak fasaden*» til de innsatte, og om møtet med *mennesket* bak det tilsynelatende tøffe ytre:

«Og man, bakom det her, hva skal jeg si, fasaden, det her litt morske, tøffe, det er jo stort sett yngre menn, da, bakom fasaden så er det helt vanlige mennesker som deg og meg. Ja... Og man forstår også det at det kan skje hvem, det kan hende at du havner i fengsel ved at du er på feil sted til feil tid eller, det kan hende meg eller noen av mine. Da er det, det at man da har gjort opp for seg, at man, at noen kan si hei og liksom og, og, og nikke eller smile og det, prate eventuelt da, det tror jeg er viktig for hele samfunnet, jeg... [...] Jeg har vært der i mange år, når jeg går der, når jeg kommer inn og går ut gjennom porten der, så føler jeg det at jeg nå har vært heldig, for jeg har jo voksne barn og voksne barnebarn, så jeg har jo vært heldig, jeg har jo... vi har jo sluppet sånne problemer da, for det kan skje hvem som helst...»

Visitoren beskriver hvordan livets tilfeldigheter kan føre noen bak fengselsmurene og andre ikke. Flere visitorer beskriver skillet mellom kriminelle og ikke-kriminelle som syltynn, og et par av visitorene forteller at dette er ekstra tydelig for dem ettersom de selv er foreldre. En visitor sier at det å være visitor har gjort vedkommende mer våken når det gjelder egne unger og hvor lett det er «*å komme utpå*». En annen visitor sier det slik:

«Nei, det jeg ser, da, når jeg går der på avdelinga, at det er jo hyggelig folk. Det er jo, det er jo veldig alright, det er jo så, egentlig så er dem ikke så veldig forskjellig fra oss andre, bare at dem har... det er grunner, årsaker til at dem har havnet der, som jeg ikke kan dømme over, for jeg vet ikke bakgrunnen. Ehh, men jeg vet jo og at det er veldig lett... altså, det, hva skal jeg si... skillet fra å være kriminell til å være ikke kriminell til å være kriminell, den kan være sånn, sånn (knips)... eller den kan være veldig lang. Ehh... Jeg ble jo litt sånn, altså jeg hadde et barn som, eller jeg har et

barn som i en periode var helt på grensa til å være den som kanskje havna bak murene. Så da kunne jeg ha blitt en pårørende. Så... det er litt, litt vanskelig.»

Vissheten om at «hvem som helst» kan bli innsatt synes gjennomgående hos visitorene. Dette kan sees i lys av forståelsen om at mennesket er mer enn sine handlinger (Eide og Skorstad 2005). I et symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan det da sies at mennesket ikke *er kriminelt*, men mennesket *har gjort en kriminell handling* i denne konkrete situasjonen. I tillegg gjør mennesket en rekke andre handlinger og besitter flere andre egenskaper som visitoren er bevisst under visitorbesøket, og slik blir mennesket noe mer enn «en kriminell».

7.3.2. Å gi noe tilbake til samfunnet.

Samtlige av de seks visitorene forteller om et ønske om å kunne «*gi noe tilbake til samfunnet*». Dette oppgis som en svært viktig motivasjonsfaktor for det å være frivillig i Røde Kors. Det å kunne gi noe tilbake til samfunnet *gjennom* det å møte innsatte synes å være svært viktig, og to av visitorer sier det slik:

«(...) det her er noe som at jeg føler at jeg har noe å, å, å gi der hos dem, i en sånn vanskelig situasjon... [...] (...) jeg gir en litt annen... litt annen, ehh... en, en liten form for ehh, innsprøyting, holdt jeg på å si, av noe, noe, noe utenom det som foregår inne på fengselet, da... [...] (...)... Jo, så jeg håper det at jeg lagt igjen noen gode, holdt på å si, gode stunder, da, det tror jeg at jeg har gjort.»

«Nei, det var mer at jeg kunne være med å bidra til den, den typen mennesker som kanskje har vært litt sånn, ehh, uheldig, da, i sin bakgrunn, oppvekst, med det dem har vokst opp med, hatt rundt seg, så...»

Flere visitorer forteller at de motiveres til frivillig arbeid i visitortjenesten nettopp fordi det ikke er lønnet. En visitor sier det slik:

«Du skal ikke ha igjen noe, ehh, en av mine motivasjonsfaktorer for å være med på det her er at jeg, det er ikke alt du skal ha penger for å gjøre. Det er, det er viktig prinsipp for meg egentlig, det, du skal kunne gjøre ting uten at du skal ha, sitte igjen med noen kroner og ører, du skal sitte igjen med andre ting... det... Så egentlig skulle det ha vært litt mer... av sånn... Det skal ikke, jeg syns det vektet for mye på... penger,

inntjening i dag, det skulle ha vært vekta mer på menneskeverd, ehh, likeverd, sånne ting. Hva som gjør oss til bedre mennesker. Da tror jeg nok, det og så gjøre ting frivillig, er en del av det. Det er min mening, da. Ja.»

To av visitorene forteller at tidligere og nåværende yrkeserfaringer er noe av bakgrunnen for deres ønske om å jobbe frivillig. De har begge ulike yrkeserfaringer som de tenker kan bidra positivt i møte med en innsatt, og en av dem sier det slik:

«Det var et ønske om å kunne bidra litt tilbake, i og med at dem har en bedre mulighet for å så komme tilbake til samfunnet igjen. Så... jeg har jo sjøl jobba innen (NN) og (NN) før, for en del år tilbake, så... og da kunne jeg kanskje gi litt, litt tilbake... på det. På en sånn samfunnsnyttig måte. Uten at det trenger å være penger involvert.»

En visitor forteller at vedkommende nærmest føler seg «forpliktet» til å gi noe tilbake, i takknemlighet over sitt eget liv:

«(...) altså hovedgrunnen, tenker jeg er at jeg har tre fine unger, jeg har god jobb, alt går veldig bra, så jeg føler at jeg skylder, at jeg har lyst til å gjøre, hva er det, er det livets uutholdelige letthet, er det det det heter, jeg tenker at jeg må gi noe tilbake, jeg har et overskudd jeg har lyst til å bruke, eller en blanding av nysgjerrighet og takknemlighet, kan jo si det sånn.»

En visitor påpeker at det å bli frivillig i visitortjenesten var en svært veloverveid avgjørelse som ble tatt etter en tankeprosess gjennom flere år:

«Det var jo... Det er jo noe jeg har gått og tenkt på egentlig i ganske mange år. (...) jeg syntes det var ganske interessant, men... så har jeg jo hatt små barn og tenkte at det her, skal jeg være med på det her, så må jeg være innstilt på det, jeg må ha tenkt gjennom en del problemstillinger i hodet mitt, også vet jeg at det forplikter. Så, så det tok noen år før jeg, før at jeg fikk de første tankene til at jeg bestemte meg for at det her har jeg lyst til å gjøre. Det var en sånn veldig overveid beslutning som jeg tok initiativ, det var på eget initiativ at jeg tok kontakt med visitortjenesten.»

Flere visitorer forteller at de irriterer seg kraftig over enkelte menneskers tanker og fordommer om norske fengsler, og at denne irritasjonen også er en motivasjonsfaktor for å være visitor. Disse visitorene vil videreformidle til samfunnet at det å være innsatt slettes ikke er som «å bo hotell». De tre påfølgende sitatene tilhører tre ulike visitorer, og sitatene vitner om stort engasjement over det norske fengselsvesenet:

«Ja... ehh... Det var vel kanskje litt tilfeldig, men kanskje ikke helt likevel, ehh... Jeg tenker at det, dem, dem som er fanger eller innsatt, det er en gruppe mennesker som jeg føler har en tendens til å bli oversett kanskje i samfunnet, det er veldig, kanskje fokus på... Å, så fint det er i norske fengsler... sånn hotellfølelse og... det er ikke helt sånn (!). Det er ikke det, så...»

«Det er nok litt tilfeldig... ehh, det er flere ting, det ene er faktisk at jeg klarer å irritere meg på at folk mener så mye om norsk fengselsvesen og hva som sitter inne og sånn, og så har dem nesten ikke noe kunnskap, og da tenkte jeg at det skal jeg finne ut av.»

«(...) ... at dem har det så fint i fengsel, det er jo en sånn en merkelig myte som har fått lov til å oppstå, og jeg skjønner jo ikke hvordan den har oppstått, men dem har jo TV på rommene sine da (humrer). Ja, så sier jeg, da, dem som tror at det er som å bo på hotell, ja, da synes jeg du skal prøve, bruker jeg å si, du står da helt fritt... Så kan vi, kan vi snakkes etterpå, om hvor fint det er å sitte i fengsel. For det er ikke det, altså. Nå skal jeg ikke ta noen diskusjon, noen politisk diskusjon om fengsel, men... det kunne jeg godt ha tatt(!) (latter).»

For visitorene betyr deltakelse i visitortjenesten at de gis muligheten for å kunne gi noe tilbake til samfunnet. Et fellestrekk for visitorene er at det å bli visitor er en veloverveid handling som de har tenkt godt gjennom på forhånd. Det betyr mye for dem og de tar visitorengasjementet på alvor. Det å være visitor gir dem muligheten for å gi noe tilbake til samfunnet både gjennom gode gjerninger for andre, men også gjennom kunnskap de tilegner om fengselssystemet på innsiden av murene.

7.3.3. Å bety noe for en annen: Å være ventet som visitor.

Funnene i denne studien viser at visitorene blir møtt med svært stor gjestfrihet fra de innsatte når de besøker fengselet. Det er en varm og lun atmosfære som beskrives – selv om besøket finner sted bak harde og kalde fengselsvegger. Visitorene forteller at de kjenner seg veldig velkomne – og de kjenner seg *ventet*. En visitor forteller:

«Jo, det gir meg det at jeg... jeg ser jo det at når jeg kommer at, hva skal jeg si ehh... jeg er ventet. Ja... Dem setter pris på at jeg kommer, vi har med oss en kopp kaffe og en bolle... og...»

Selv om de innsatte ikke har stort å by på, opplever visitorene dem som rause og gjestfrie.

Flere visitorer forteller at de blir møtt med grønnsåpelukt og strigla celler:

«Dem vasker seg og dem, dem shiner opp og rydder når vi kommer og det, vi er venta, altså. Ja...»

«Ja... Så vasker, lukter grønnsåpe når jeg kommer, nyvaska, rydda, kaffekoppene står klare, og noen lager mat til deg, sant, når du kommer, og noen har bakt til du kommer, og noen har laget middag til du kommer (latter).»

«(...) og noen har det helt shina, og er kjempestolt egentlig av, av å få besøk (...) Men det at vi har mulighet til å gå inn på cella, det tror jeg betyr veldig mye, ja, jeg tror det altså. Det blir hjemmet deres, da.»

«Jeg ser, ja, det høres litt barnslig ut, da, men jeg ser han blir så glad for at jeg kommer, han sitter virkelig å venter på at jeg kommer, og at han skal begynne å snakke og fortelle meg alt, så jeg bruker alltid å spørre hvordan har uka di vært, og da bobler han over, da. (...) Så han er fryktelig opptatt av meg og ve og vell altså. Sånn der med at han nesten ikke røyker og at han lufte ut og at han har ordna med kaffe og, at jeg skal føle meg velkommen, da.»

Visitorene ønsker å møte de innsatte med et åpent sinn. Likevel viser noen av visitorene at de tolker den innsattes fremtreden i lys av egne forforståelser. Det fortelles om grønnsåpelukt og at både fengselscella og den innsatte er «striglet» før besøket. Symbolikken ligger i at

visitorbesøket er betydningsfullt for den innsatte, og derfor gjøres det ekstra flid i forkant. En kan undres om hvor vidt visitoren vet om den innsatte ikke steller seg og vasker cella de andre dagene? Visitorene tolker at besøket er betydningsfullt for den innsatte ved at den innsatte vil ta vare på seg selv, og dette gir visitorene motivasjon til å fortsette.

En visitor forteller også om et ønske om å føle seg betydningsfull, og at den gode gjerningen blir en motivasjonsfaktor i seg selv:

«(...) og så tror jeg at jeg gjør en god gjerning, jeg tror at det er viktig for han at jeg kommer, og det i seg selv, vi vil jo gjerne føle oss betydningsfulle, sant.»

Dette tilsvarer det Andersen (1996) kategoriserer som *uegennytte og altruistiske handlinger* i sin studie om motiver for frivillig innsats i Norges Røde Kors. Altruistiske handlinger fokuserer på andres behov og ikke på egne behov. En altruistisk motivasjon innebærer at individet selv har gleden av å påføre andre en positiv hendelse. Slik er «altruisme» ikke nødvendigvis en moralsk innstilling, men det kan også være en psykologisk holdning hvor individet selv har glede av å glede andre. Som en motsats er handlinger som gir glede ved å påføre andre negative opplevelser (Lorentzen og Rogstad 1994, 16). Både Andersen (1996) og Wollebæk, Selle og Lorentzen (2000) sine undersøkelser viser at deltakelse i frivillig arbeid er motivert ut fra et ønske om å hjelpe andre så vel som å hjelpe seg selv. Mine funn viser tilsvarende: visitorene er motivert ut fra et ønske om å hjelpe seg selv gjennom personlig utvikling og ved erverve seg økt kunnskap, og de ønsker også å hjelpe andre ved å gi tilbake til samfunnet og ved å bety noe for en annen. Det å bety noe for en annen kan dessuten være vel så viktig for visitorens egen selvfølelse som for den innsattes.

8. Hva visitortjenesten betyr for innsatte.

Dette kapittelet omhandler brukerne av visitortjenesten og hva tjenesten betyr for dem som innsatte. Visitortjenesten er et tilbud for mennesker under soning og dette påvirker hvordan tilbudet oppleves.

8.1. Besøk av en nøytral samtalepartner.

I en fengselstilværelse er visitoren den eneste ene som møter den innsatte helt uten forhåndsinformasjon om vedkommendes bakgrunn og historie. Før det aller første møtet har de kanskje fått vite hverandres fornavn, men utenom dette er det svært lite eller ingen ting visitor og innsatt vet om hverandre fra før. Denne anonymiteten betyr tilsynelatende svært mye for de innsatte.

Både ansatte og pårørende kjenner den innsattes forhistorie og bakgrunn for soning. Dersom den innsatte får besøk av venner og familie, kan det tenkes at møtene preges av disse følelsene og denne informasjonen. Alnæs (2005) skriver at mange innsatte nærmest skrur av følelsene og stenger tankene om sine nærmeste ute, nettopp for å takle den trøstesløse tilværelsen i fengselet. Dette kan i mange tilfeller virke inn på hvordan den innsatte evner å møte familien når de først har kontakt. Forholdet mellom pårørende og innsatt vil påvirkes dersom den innsatte preges av dårlig samvittighet for situasjonen, og om de pårørende selv bebreider den innsatte for hvordan de pårørende selv har det (Alnæs 2005). Det kan tenkes at familie og venner vil bringe disse følelsene med seg inn på besøksrommet til den innsatte, og la det prege besøket. De ansatte i fengselet har naturlig nok ikke den nære, personlige relasjonen til den innsatte, men selv som profesjonell kan det være utfordrende ikke å møte innsatte med fordommer og førforestillinger (Eide og Eide 2004; Shulman 2003). Dermed innehar visitoren en helt spesiell rolle idet vedkommende møter den innsatte uten noe som helst reel bakgrunnsinformasjon og kunnskap om den innsatte. Dette kan gi den innsatte en etterlengtet mulighet til «å starte med blanke ark» og ikle seg en ny rolle. Som innsatt kjennes det godt å få snakke med en som verken representerer ansatte, medfanger, eller fengselssystemet. En innsatte forteller:

«Nei, det betyr mye, det er greit å ha noen å prate med som kommer utenfra da, som ikke har noe med resten å gjøre da, for å si det sånn, jeg vet ikke...»

Flere av de innsatte i undersøkelse trekker fram betydningen av at visitoren er det de omtaler som en *nøytral* og *objektiv* person:

«Altså jeg syns det er ganske greit å få snakke ut om ting. Det er mye ting jeg sitter og tenker på hele tiden når jeg sitter på cellen, så det, okey og liksom, å få det ut. Utløp av det. Da er det greit å ha noen som er, sant ja så... som egentlig ikke har, altså, hva skal jeg si... nøytral person. [...] Så er det det, greit å ha noen som ikke kjenner til bakgrunnen din, at, ja... så det betyr veldig mye å få det ut, diverse tanker og framtidsplaner og hva jeg skal gjøre og...»

En innsatt forteller at det å prate om ikke-fengselstemaer med noen som ikke har annen tilknytning til fengselet, gir ham en *«avslapning fra fengselet»*. Denne avslapningen er kjærkommen når hvert eneste minutt av hvert eneste døgn ellers er preget av rutiner og kontroll. Ifølge en annen innsatt er det heller ikke det samme å snakke med visitor og en fengselsansatt, og vedkommende trekker frem tid, eller *mangel på tid*, som en relevant faktor:

«Det er mye, for at når jeg sitter på cellen så tenker jeg veldig mye, for å si det sånn. Ooog, eh, feng, fange, altså de innsatte, de, nei, de ansatte mener jeg, de, det er ikke det samme som å snakke med de som det blir med en visitor fordi at, jeg vet ikke hvorfor, men det blir liksom ikke det samme. De har liksom ikke tid til å prate med deg eller til å sitte og høre på deg, sitte og snakke og høre hva du sier... [...] Altså jeg syns det er ganske greit å få snakke ut om ting. Det er mye ting jeg sitter og tenker på hele tiden når jeg sitter på cellen, så det, okey og liksom, å få det ut. Utløp av det. Da er det greit å ha noen som er, sant ja så... som egentlig ikke har, altså, hva skal jeg si... nøytral person.»

Kriminalomsorgen er et byråkrati og fengselsbetjentene er dets ansatte. I fengselet finnes administrasjon, rammer og regler, lover, rundskriv og handlingsplaner, kompetanse og ansvar. I fengselsbetjentens regelstyrte arbeidshverdag kan det således bli liten eller ikke tid til en dypere, uforstyrret samtale under fire øyne med den innsatte. Er det noe visitoren tar seg tid til, så er det nettopp *tid til å snakke*. Visitorene fra undersøkelsen setter av én til to timer hver uke kun for å besøke den innsatte. En visitor påpeker at det ellers i samfunnet er sjeldent at man setter av én hel time kun for å snakke med et annet medmenneske:

«(...) når en person kommer og setter av én time én gang i uka til å bare snakke med deg, det, det er ikke så ofte det skjer ellers i livet, om du er utenfor murene heller faktisk, det er egentlig ganske stort bare det, så det tror jeg dem setter veldig stor pris på (...)»

Her kan begrepet *tid* betraktes på som et symbol. Å sette av en time, nærmest «gi bort en time» til et annet menneske i en ellers travel hverdag, kan anses som en betydningsfull og raust gest. Slik blir ikke bare besøket i seg selv betydningsfullt, men også tiden som legges i besøket.

For de innsatte betyr visitortjenesten at de får snakke med en nøytral samtalepartner. Levin og Trost (2005) skriver at det til enhver posisjon følger en rekke forventninger tilknyttet atferd, perspektiv, ideer og vurderinger. Ofte kommer disse forventningene fra ulike hold, og i den innsattes tilfelle kan dette være fra pårørende eller de ansatte i fengselet. De har alle visse forventninger tilknyttet den innsattes atferd. I møtet med en nøytral person som visitoren, kan disse forventningene legges til side. Den innsatte blir et medmenneske som møter et annet medmenneske, og blir således sett på som noe mer enn som «en innsatt».

Visitoren besøker den innsatte i kraft av å være frivillig og ikke profesjonell. Dette synes å bety svært mye for relasjonene mellom innsatt og visitor. En innsatt sier han har økt tillitt til visitoren nettopp fordi vedkommende besøker ham «*av egen fri vilje*». Han mener det står stor respekt av at visitoren besøker ham på sin egne fritid:

«Det gjør vel at, eller i vertfall jeg, får et nærere bånd til han, du vet at det er ikke noe som styrer, det, han styrer det selv, og han gjør det av egen, fri vilje, så det tror jeg hjelper veldig mye til tilliten til visitoren. Det er ikke ofte en person som gjør det av egen fri vilje og er helt objektiv og har ingen som kan påvirke han i noen slags retning... [...] Altså... dem som virkelig tar steget og velger å bli visitor dem tror jeg nok får en berikelse og, altså, jeg syns det står stor respekt av at dem bruker fritiden sin på, på å besøke innsatte i fengselet og... og, og, og berikende. Nå er ikke jeg den som sitter her lengst, men jeg tenker på dem som sitter her over flere år og som har en visitor å snakke, dem tror jeg det er veldig berikende for, og, å ha en sånn person...»

For en annen innsatt er det avgjørende at visitoren ikke er ansatt av fengselet. Han sier det hadde vært mindre aktuelt for ham å bruke visitortjenesten dersom det var fengselet som styrte tjenesten. Frivilligheten forteller noe om visitorens motiver ed besøket, og det i seg selv blir en tillitsvekker for den innsatte.

Også visitorene mener det er av stor betydning for deres relasjoner til de innsatte at de er der som frivillige. En visitor forteller:

«Ehh, så jeg tror at det er... ehh, jeg tror det betyr alt. Rett og slett. Og han som jeg går til, han, ehh... han takker meg når jeg kommer, han takker meg når jeg går og han viser virkelig at han tenker på, at han skjønner at jeg bruker av fritiden min, for det går jo fort en to, tre timer, sant, fra du starter å forberede deg og ... til du er ferdig. Det gjør jo det. Det er jo, det er jo hver... hver uke. Også noen uker så er det, nå begynner vi med vaffelsteking, så da er det, blir det besøk, så er det vaffelsteking, så blir det veiledning, så blir det medlemsmøte, så det går jo noen timer sånn totalt sett. Men det er jo frivillig, og det er jo, sånn skal jo frivilligheten være, tenker jeg... (...)»

Flere visitorer forteller at de allerede i første møte med den innsatte tydeliggjør at de som visitor er der som frivillig, samt understreker at de som visitor har taushetsplikt. En visitor forteller at visitortjenesten anbefaler at visitorene unngår å ikle seg blå skjorter når de besøker innsatte. Dette er nettopp for at visitorenes klær ikke skal minne om fengselsbetjentuniformene, og for å signalisere at visitorene er der som frivillige og ikke som ansatte. Slik blir visitoren også fysisk ulik de uniformerte ansatte. Dette viser at visitorenes klær og fremtreden utgjør en viktig del av den sosiale interaksjonen (Stone 1962/1972, 87, gjengitt i Levin og Trost 2005, 94-95).

En annen visitor sier at vedkommende ikke hadde vært visitor dersom det hadde vært lønnet, og dersom det hadde vært lønnet, hadde det heller ikke vært visitortjeneste. Kraften i frivilligheten er det som utgjør hele visitortjenesten. Dersom det hadde vært lønn involvert, ville det vært en sosialtjeneste, sier visitoren.

På spørsmål om hva det betyr at visitoren er der som frivillig, svarer en visitor:

«Ja, det har jeg lurt litt på, det har jeg tenkt på selv. Jeg har en stor omgangskrets og mye familie og sånn, at, at, det har jeg tenkt litt på. Men jeg tror ikke dem tenker på det. Jeg tror han tenker på det som positivt. Hvis noen skulle ha kommet, kommet til meg, og, for å komme og besøkt meg, så hadde jeg tenkt, herregud da, hva er det som plager deg, da, har du ikke egne venner, jeg hadde sikkert tenkt littegrann sånn. Men han gjør ikke det. Og jeg tror, jeg tror han kanskje syns det er bedre, eller dem, dem innsatte, syns det er bedre enn om jeg hadde vært betalt, ja. Sant, ja, jeg gjør det av egen fri vilje.»

Sitatet over viser hvor ulik situasjon en visitor og en innsatt er i. Visitoren bak sitatet har stor omgangskrets, og ikke minst *frihet* til å omgås dem når vedkommende selv vil. Dermed blir det fremmed, ja nesten komisk, for visitoren å se for seg en situasjon hvor en frivillig skulle besøkt visitoren. Men for de innsatte er det ikke slik, ingen innsatte forteller at de opplever det slik som visitoren over ser det for seg. Derimot har det stor betydning for dem at visitoren besøker dem som frivillig, og ikke profesjonell. Definisjonen av situasjonen er dermed av viktig betydning her. Visitoren prøver å forstå hvordan innsatte definerer og oppfatter situasjonen og dets elementer, slik at vedkommende kan forstå ønsket om å få besøk av en som utfører frivillig arbeid.

8.2. Besøket som et fristed for den frihetsberøvede.

Felles for de innsatte synes å være at besøket fra visitoren representerer et avbrekk fra fengselstilværelsen. Besøkssituasjonen blir som et fristed for de frihetsberøvede. Samtlige av de innsatte i undersøkelsen forteller at det er godt å få besøk av noen utenfra fengselsmurene. En innsatt sier det slik:

«Nei, altså, det er et veldig greit forhold. Ehh, når han kommer hit så, da er det, så da, da forsvinner litt den fengselstilværelsen, da er det å snakke om, ehh, ja, interesser og ting som foregår både, ehh, både altså politisk og samfunnsmessig og mye musikk og, det er store temaer som vi snakker veldig mye om... Så at det... Så kan jeg legge den der fengselstilværelsen bak og så er det en helt vanlig samtale og tilstedeværelse som er den perioden han er her...»

Samtalen med visitoren beskrives her som noe vanlig i en uvanlig situasjon. Visitorbesøket representerer noe *annet* enn fengselstilværelsen, en impuls fra verdenen utenfor

fengselsmurene. Flere av de innsatte opplever at ukene går raskere når de har visitorbesøket å se fram til, og det blir et lyspunkt i en tilværelse som ellers kan være tung og vanskelig. Flere av de innsatte omtaler fengselstilværelsen som et stillestående samfunn. Dette tilsvarer hva Bjelland (2006) og de Brisis (2012) viser i sine studier. Bjelland (2006) beskriver fengselet som en egen verden, og kaller visitoren for den innsattes «vindu mot verden». de Brises (2012) skriver at visitorene tilbyr de innsatte et «frikvarter» fra fengselshverdagen, slik som de innsatte i min studie omtaler som «et avbrekk».

Fengselshverdagen preges ellers av rutiner, regler og mangel på kontroll over egen tid (Ugelvik 2011). Som innsatt er det andre som bestemmer når du skal spise, sove, trene og jobbe, slik som Goffman (1967) beskriver de totale institusjoner. Det hele er satt i system som til enhver tid kontrolleres og overvåkes av uniformerte ansatte. Dermed kan besøket fra visitoren bli et pusterom fra den ellers så regelbunnede hverdagen. En annen innsatt trekker frem ventetiden:

«(...) For du går jo og venter på den onsdagen, gjør jo det, så det syns jeg er veldig koselig. Ellers så går jo dagene sånn i dur og moll, det gjør det. [...] Ja, faktisk så syns jeg ukene går fortene når en sitter og venter. Det syns jeg.»

Den innsatte ser frem til onsdagen, da visitoren kommer for å besøke ham. Ventetiden blir et meningsfylt «fyll» i en ellers rutinepreget fengselshverdag, og visitorbesøket blir et viktig avbrekk. Den innsatte får, gjennom visitorbesøket, tankene vekk fra fengselstilværelsen for en kort periode. I tillegg blir visitoren som en informasjonskanal fra livet på utsiden. For flere innsatte er visitoren en som kan holde dem oppdatert på hva som foregår i samfunnet og i samfunnsdebattene utenfor fengselsmurene. Det kan også hjelpe de innsatte med å forberede seg på løslatelse, gjennom å bruke visitorens tolkninger av verdenen «der ute» som et utgangspunkt for et fremtidig møte med samfunnet. Fengselet beskrives som et eget avstengt, stillestående samfunn i en verden som beveger seg videre – uten dem:

«Det var veldig godt og befriende å få en person utenfra som kan fortelle litt om hvordan, ehh, verden går, da, mens en sitter her og, bli litt oppdatert og... [...] Ja, det er veldig greit, for å sitte her og... og det er jo et helt avstengt samfunn, og da, da er det godt å få en sånn en ekstra impuls inn. [...] Altså, han... Altså han opplever samfunnet utenfor murene, mens jeg må forholde meg til samfunnet innenfor murene,

og samfunnet innenfor det står stille. Samfunnet utenfor det, det er i konstant bevegelse. Så det at han hele tiden kommer med impulser på hva slags retning det beveger seg, det gjør at en hele tiden har noen små tanker om hva en kan forvente når en slipper ut, da. Så... det at sånn, hvis en forteller at noen har gjort store endringer sånn og sånn, der og der, så... [...] Nei, å få sånne impulser, det er veldig greit, for da kan du gjøre deg opp en mening hvor, hvilken retning samfunnet tar og da har du en liten formening og du slipper å bli sånn veldig overrasket over åssen virkeligheten er. For det blir jo en helt annen virkelighet enn når du sitter her, når du slipper ut.»

For den innsatte er visitoren en som kan oppdatere ham på eventuelle endringer i samfunnet utenfor, og således forberede ham noe på livet som venter etter soning. Den innsatte opplever at verden utenfor fengselsmurene beveger seg videre uten ham, og gjennom visitoren får han en mulighet til å holde tritt med endringene. Livet utenfor fengselsmurene blir her beskrevet som «virkeligheten», og livet som innsatt blir da «uvirkelig». En innsatt sier at visitoren forteller om «*hvordan det er å oppleve virkeligheten*» og sier med dette noe om hvor uvirkelig det kan oppleves å sone en fengselsdom. Dette tilsvarer hva Goffman (1967, 55-56) beskriver om tiden i totale institusjoner. Ifølge Goffman (ibid.) kan klienter føle at tiden de tilbringer i total institusjon er en tid som er avskåret fra det virkelige liv. Mange klienter i totale institusjoner opplever at den tiden de tilbringer på totale institusjoner, anses som tapt, ødelagt eller tatt ut av deres liv (ibid.).

Tiden som innsatt tilbringer med visitor, blir beskrives av de innsatte som svært viktig. Også visitorene forteller om besøket i fengselet og hva det betyr for dem. Flere trekker fram at tiden de bruker på besøk i fengselet, også er svært betydningsfull for dem. En visitor sier det slik:

«Ehh, for at jeg tror, jeg er veldig sånn sosial i store grupper, store grupper, herregud, ja, men sånn venninner og fester og mye familie og, og når jeg studerte bodde jeg i kollektiv og jeg kommer fra, jeg har førti søskenbarn, så det er liksom, når det var juleselskap i heimen så var det liksom sånn tredve stykker og ti stoler, ikke sant, så stolleken, hvem skal få sitte nå. Ja. Så jeg er vant til å ha mye folk rundt meg og sånn, jeg har, jeg blir jo... Alle kunder som er her, får en e-post etterpå hvor dem vurderer hvor bra og dårlig jeg har vært, så jeg blir på en måte vurdert i ett og alt, da, hele tiden, men der blir jeg ikke det. Så det er et sånt fristed sånn. Så, ehh, og så, det er bare mitt, hvis du skjønner. [...] (...) det jeg har sagt til han, det tror jeg, noen

ganger, at, at det er godt å komme hit, for her er, er, vi bare treffes bare for å ha det hyggelig, det er ikke noe krav eller forventinger eller, det er bare sånn en hyggelig stund, så jeg, jeg synes det er deilig å komme hit, sier jeg til han (latter), ehh, ja..»

Visitoren beskriver her besøket hos den innsatte som et fristed fra sin travle hverdag.

Oppsiktsvekkende er det da at det er et besøk innenfor fengselsmurer som visitoren beskriver som et fristed, men dette kan fortelle noe om hva møtet mellom visitor og innsatt betyr: det er møte mellom to medmennesker. I dette møtet er det rom for å slappe av, og for å legge hverdagen til side. Dette synes å gjelde enten det er en fengselshverdag eller en hverdag utenfor murene.

Hvor mye den innsatte og visitoren deler med hverandre, er svært ulikt og varierer fra relasjon til relasjon, og fra besøk til besøk. Følgende visitorsitat viser hvordan samtaletemaene og besøkene kan variere fra gang til gang:

«Ja, andre ja, ehh... Han er jo ganske ung, da, så han er bare først i tyveårene... så da snakker vi litt om ehh, hva han skal gjøre da, når han er ferdig, når han skal snart, snart ut. Så... han har lyst til noe innen noe militært og sånn, og, ehh, og kom seg inn på det, men så er problemet det er jo litt vandel og sånn, så... (...) vi snakker litt om hvordan, hva han bør gjøre da, sånn rent praktiske ting kan det være. Men han snakker også om, ja, sine drømmer, sine muligheter, hva han har lyst til når han kommer ut. Så snakker han litt om slekta si, det gjør han jo... Han har ingen andre som besøker ham der, men, men han skal jo tilbake igjen da så, og liksom... snakker liksom litt om sinnemestring... hvordan dét går, hva, hva han skal gjøre nå kontra hvordan han har gjort det før. Ehh, vi snakker vel litt også om hvordan alder påvirker en del av de tingene han har gjort før, ikke sant, kontra nå, det blir litt sånne, sånne ting. Så kan det også være ti minutter hvor vi kan spille PlayStation (latter) ikke sant (latter), han skal vise meg et spill han har spilt (humrer), så, så det trenger ikke være så veldig dypt og seriøst hele tiden, det, det kommer litt an på, på den du besøker. Ehh, så kommer det litt an på hva vi snakket om sist, det kan jo være at vi fortsetter der vi slapp. Ehh, så, så det er litt sånne ting, alt fra overflata til litt dypere, til små, personlige ting, men, men det er sånn som gjerne kommer etter at du har besøkt vedkommende noen ganger, at du blir litt kjent, for det handler, dem er jo litt skeptisk dem og på... utenomverdenen.

Som det også framkommer av sitatet over, forteller visitorene at samtaletemaene under besøkene gjerne bestemmes av de innsatte. Samtlige visitorer forteller at samtaletemaene kan variere fra gang til gang, og at det avhenger mye av hvem de besøker og av relasjonene som oppstår mellom de to. De kan snakke om løst og fast, men også gjøre noe annet sammen, som for eksempel spille PlayStation. Samtlige visitorer i utvalget har besøkt flere ulike innsatte, og opplever at hver relasjon er forskjellig.

Også de innsatte forteller om besøk som preges av mer eller mindre dype samtaler. Ifølge de innsatte dreier praten under visitorbesøket seg om «*alt mellom himmel og jord*», og en innsatt sier det slik:

«(...) *Ja, alt og ingen ting. Så det blir mer sånn som du prater med folk du har kontakt med ute. Mm. (...)*»

Praten med visitoren blir her sammenliknet med praten som den innsatte har med venner og familie utenfor soningsanstalten. Samtaletemaene alminneliggjøres av informantene, og dette kan understrekes ved at flere innsatte og visitorer forteller om det vanlige i en uvanlig situasjon: det er et «*vanlig besøk*» hos «*vanlige mennesker*» og de har «*vanlige samtaler*». For noen innsatte er det viktig *ikke* å snakke om fengsel- og soningsforhold under visitorbesøket. Kanskje kan det sees på som en flukt fra den reelle situasjonen, men det kan også tolkes som et ønske om å være noe mer enn «en innsatt i fengsel» eller «han som har brutt loven». Flere innsatte og visitorer har felles interesser og hobbyer som danner grunnlag for naturlige samtaletemaer. En innsatt sier at han snakker mye om musikk, politikk- og samfunnsproblemer med visitoren. Slik blir han en samfunnsengasjert ung mann med politikk- og musikkinteresse, han tillegges flere egenskaper enn «en innsatt». I sin interaksjon med visitoren får han flere egenskaper, flere roller.

Noen innsatte forteller også om samtaletemaer som omhandler urettferdighet og rettferdighet, lover og regler. Enkelte innsatte sier de får ut frustrasjon både over situasjon og system i samtalen med visitor. Det bygger seg opp svært mange tanker i løpet av timene alene på cella, og i samtalene med visitoren får den innsatte «*utløp av tanker og tankekjør og alt*», som en innsatt beskriver det. Visitoren blir en å kunne betro seg til. Også Bjelland (2006) sin studie viser at samtalene under visitorbesøkene inneholder både «vanlige» samtaler og mer seriøse

temaer. I sin studie deler Bjelland (2006) samtaletemaene inn i kategoriene «alminnelig prat» og «vrengeprat». Alminnelig prat gir de innsatte muligheten til å prate om andre emner enn fengselet, og vrengeprat innebærer at de kan «vrenge sjela si» til visitoren og snakke «om alt». Dette tilsvarer mine funn.

8.3. Fengselscella som møtearena.

Et gjennomgående tema fra mine samtaler med både visitorer og innsatte er selve besøkssituasjonen. Visitorbesøket finner gjerne sted inne på den innsattes egen fengselscelle, selv om også fengselets besøksrom kan benyttes. Flere innsatte forteller om en bekymring for at ansatte og/eller medinnsatte skal overhøre vedkommendes samtaler med visitoren, og at eventuelle rykter skal spre seg innad i fengselet. Derfor foretrekkes det gjerne å ta imot visitorbesøk på fengselscella fremfor besøksrommet. Cella blir beskrevet som det beste og tryggeste stedet å ta imot visitorbesøket på, og både visitorer og innsatte omtaler cella som de innsattes hjem under soningen. Cella kan slik forstås som et rom hvor de innsatte kan eksistere på «egne premisser» (Ugelvik 2011). Under visitorbesøket kan cella bli et friområde hvor de innsatte kan slippe unna oppsyn og kontroll fra fengselet for øvrig (Goffman 1967). En innsatt forteller om hvordan han opplever det å kunne ta imot visitoren på cella si fremfor på besøksrommet:

«Det er en utenforstående, objektiv person som kommer, kommer inn på cella di og sitter og snakker med deg en times tid og, det er veldig greit. [...] Altså det, altså det er befriende, for at så lenge det jeg er her så er jo det hjemme. Det, da kommer jo visitoren hjem til deg, det er litt befrielse at du slipper å måtte springe rundt halve fengselet for å møte visitoren, og, det, ehh, ehh, det blir litt lettere å snakke og, for at du får, ja, for at du har hele tiden, ehh, en, en formening om hvor, si, dem rundt deg forholder seg til enhver tid, mens må du dra og fly for å snakke med visitoren så vet du ikke hvor du har folk, og du begynner å vegre deg for å snakke i tilfelle at noen skal høre noe som dem ikke skal høre og så baller det bare på seg til en stor ball, og da... det er det jo ingen som vil. Så det at du får dem inn på cella det, tror jeg nok, bidrar til at det er veldig mange som... som er fornøyd med... det tilbudet. [...] Ehh, det kjennes mye tryggere enn om en skulle sittede her på besøksrommet og snakket, ja... Det gjør det. Her er det folk som hører mye på utsiden hele tiden, og, ehh, du vet ikke, vet ikke hva... noen kan finne på. På cella så vet du til enhver tid hva som skjer og du vet hvor betjente er, og det er mye tryggere.»

Den innsatte omtaler fengselscella som sitt hjem under soningen. Dette gir individene et sett med nye roller; visitoren som kommer på besøk, og den innsatte er vertskap som tar imot sin gjest. Den innsatte bruker ikke tid på å oppsøke visitoren, men det er gjesten oppsøker ham med et ønske om kontakt og relasjonsbygging. All tid vies til samtalen mellom de to som møtes. Informanten bak sitatet opplever at det er tryggere å snakke fortrolig med visitoren på cella fremfor å møtes på besøksrommet. På cella opplever den innsatte at han mer oversikt over hva som skjer rundt og hvor ansatte og medinnsatte befinner seg – på cella er han kjent og trygg. Tryggheten på cellas inngår dermed i rammene for en fortrolig av avslappende samtale mellom visitor og innsatt.

I lys av metaforer fra Goffman (1992 (1959)) sin rolleteori kan visitorbesøket anses som et scenskifte. Fengselscella utgjør konteksten *hjem* og tilrettelegger for at den innsatte kan ikle seg rollen som vert. Han blir noe *mer* enn «en innsatt»; han blir en vert som tar imot sin gjest, visitoren. Dette kan være med på å utjevne eventuelle forskjeller mellom innsatt og visitor – slik kan også den innsatte få være giver og ikke alltid mottaker. Dette kan forstås ut fra Goffman (1992 (1959)) som sier vi har ulike selv i forskjellige situasjoner. Også Ugelvik (2011) viser til at både det å kunne by på en kaffekopp og hvordan kroppene er plassert overfor hverandre på den lille cella, er med på å forme cella som hjem. Forsøket på å gjenskape et hjem kan sees på som et forsøk på å gjøre seg selv til noe annet enn en innsatt. En innsatt er på cellen sin. En mann i sitt hjem er fri (Ugelvik 2011, 167).

Ifølge Ugelvik (2011) er en fengselscelle et rom som bidrar til å gjøre de innsatte til passive subjekter. Cella er stedet hvor en innsatt tilbringer de fleste av døgnets timer – innlåst, og cella signaliserer en kjedsomhet og stillstand som kan videreføres til soningstilværelsen generelt. I fengselet finnes to parallelle inne/ute-opposisjoner: inne i fengselet og ute i frihet på den andre siden, og inne i cella og ute i fellesskapsrommet. Det er noe galt når en innsatt plutselig foretrekker cella, skriver Ugelvik (2011; 162). Mine samtaler med innsatte og visitorer avdekker derimot et unntak; når en innsatt foretrekker å bli på cella og ta imot visitorbesøk, er det ikke noe *galt*. Det er derimot noe som oppleves som trygt for den innsatte. Visitorene opplever det som raust og modig. Ved å invitere visitoren inn på cella, kommer gjesten ikke bare inn i vertens stue, slik som det gjerne skjer utenfor fengselsmurene. På besøk på cella trer gjesten, visitoren, inn i stua, kjøkkenet, badet og soverommet samtidig – det lille den innsatte har av privat sfære. Det er *gjestfritt*, det.

Når visitoren besøker innsatt på cella, skjer dette på visitorens arena. I sosialt arbeids litteratur kalles dette for *den andres arena*, og Holte (2009) omtaler dette også ut fra frivillig arbeids ståsted. Dette kan sammenliknes med visitoren på besøk i fengselscella. Idet visitoren kommer inn på fengselscella, går vedkommende inn på den innsattes arena. Gjennom oppsøkende virksomhet trer den frivillige inn i en annen sfære og inn i andre miljøer enn hva vedkommende vanligvis beveger seg i (Holte 2009).

En visitor sier følgende om besøket på cella:

«Jeg synes jo egentlig at de innsatte som tar i mot oss er veldig modig, jeg... som faktisk, ehh, vil det her... Jeg synes det er en modig handling, dem tar i mot helt fremmede folk som dem ikke kjenner i det hele tatt, inn på cella, cella er to ganger tre meter... Det, da sitter du sånn som vi sitter nå, altså, du kan ikke snu deg bort (humrer). Nei, jeg synes dem er modig...»

Visitoren påpeker cellas størrelse, som er to ganger tre meter. Den innsatte sitter kanskje på senga, mens visitoren har fått cellas eneste stol. I møtet på den lille fengselscella blir det da lite rom for eventuelt å snu seg bort, og nonverbal kommunikasjon som kroppsspråk blir svært tydelig. En innsatt forteller:

«For at når en sitter her så blir en oppmerksom på veldig mye sånn små, kall det detaljer, kroppsspråk, en merker fort hva slags holdning en person har.»

Den innsatte opplever at kroppsspråk og nonverbal kommunikasjon blir svært tydelig, og under besøket er han oppmerksom på visitorens holdninger. Eide og Eide (2004) deler nonverbal kommunikasjon inn i syv forskjellige grupper; ansikt og ansiktsuttrykk; blikk, øyekontakt og uttrykk; kropp, kroppsholdning og kroppsspråk; stemme, klang, styrke og intensitet; berøring; stillhet og ikke-ord; samt tempo, langsomhet og hurtighet. Nonverbal kommunikasjon er et responderende språk hvor vi forteller den andre noe om hvordan vi oppfatter relasjonen og situasjonen. En av de viktigste funksjonene er å møte den andre på en oppmuntrende, bekreftende og bestyrkende måte, for slik å danne den tillit og trygghet som den andre trenger for å kunne åpne seg, dele følelser og tanker (Eide og Eide 2004). Dersom

visitorens nonverbale språk kommuniserer noe annet enn hva vedkommendes verbale språk gjør, gir ikke den lille fengselscella noe rom for å skjule dette overfor den innsatte.

8.4. Et slags tidsbegrenset «vennskap»?

Samtlige innsatte i denne studien forteller at de er brukere av visitortjenesten nettopp for å besøk under soning. På spørsmål om hvorfor de bruker visitortjenesten, oppgir alle seks innsatte grunner som stor geografisk avstand til sine nærmeste eller mangel på eget nettverk. To innsatte har benyttet seg av visitortjenesten tidligere ved andre soningsanstalter eller soningstilfeller, og positive erfaringer med tjenesten derfra har gjort det naturlig å velge visitortjenesten på nytt. Tre innsatte forteller at de soner geografisk langt unna sitt eget nettverk, noe som gjør at de sjeldent eller aldri får besøk av egen familie eller venner. Da er det godt at visitoren kommer. En innsatt forteller hvordan visitoren blir en trøst når han savner sine nærmeste som ikke kan besøke ham selv:

«Jeg synes det er ganske kult, jeg, til at de tar seg tid til å besøke de innsatte som ikke får besøk. Så i min situasjon så er det jo veldig viktig, for jeg har jo en dame og unge som bor i (NN) som spør etter meg hele tiden, så da er det litt ekkelt for meg å sitte her og ikke få besøk av noen ting, så det er en liten redder med tanke på at jeg vil ha besøk, at jeg ikke får besøk av de, ikke sant, så jeg får bruke visitoren som plaster på skulderen, eh (uklart).»

Visitoren blir en trøst når ingen andre kommer. En av de andre innsatte, som er bruker av visitortjenesten for første gang, sier det slik:

«Ja, det er nå det at jeg mista sønnen min for en stund siden... og så fikk ikke, da han ikke kommer og snakker med meg, er det like greit at han kommer og snakker med meg, da. (...) Det er litt greit og så... at det kommer noen andre som visitorene, at jeg har noen å snakke med.»

Sitatet viser litt av hvor ensomt et soningsopphold kan oppleves. Den innsatte sier det er «like greit» at visitoren, denne «noen», kommer og snakker ham – alternativt kommer det ingen. Det at visitoren her beskrives som «noen», kan fortelle om en distanse og avstand mellom visitoren og den innsatte. Likevel er visitoren en av de nærmeste for den innsatte bak sitatet – nå som sønnen ikke lenger kan komme, er det visitoren som kommer i sønnen sted.

Det er store forskjeller på hvor nære relasjonene oppleves og beskrives av både visitorene og innsatte. Visitorene kan gå fra å være en «noen» til å fungere som den innsatte øyne utad og således en betydningsfull person. Behovet til den innsatte kan være avgjørende her. Behovet kan bunne i et savn etter et annet menneske som bare lytter og bekrefter, eller en som forteller om livet utenfor, er med på å forme den innsatte forståelse av samfunnet, og noen ganger også den innsattes selv. Selv om det gjøres på forskjellig vis og med svært ulike grader av entusiasme og bruk av adjektiv, forteller samtlige av de innsatte at visitortjenesten betyr svært mye for dem. På spørsmål om han gleder seg til visitorbesøket, svarer en innsatt med å beskriver følelsene sine:

«Ja, jeg gjør det. Blir trist når hun drar og gleder meg til at hun kommer igjen. Så nå er det ukas høydepunkt. Så det er veldig fint.»

Den innsatte beskriver besøket av visitoren som ukas høydepunkt. Selv om samtlige innsatte forteller at det betyr svært mye for dem å få besøk, har de ulike beskrivelser av sine relasjoner til visitorene. To innsatte beskriver sine relasjoner til visitorene nærmest som et slags vennskap:

«Nei, han ble jo en kompisvisitor da, for å si det sånn, altså, han jobbet jo i Nordsjøen og jeg satt jo i fengsel, så når han var på jobb så skrev han brev, så det var litt kult, da. For å si det sånn.»

«(...) En slags venn, venninne i en vanskelig situasjon i livet.»

Visitorene kan slik få en vennerolle i en gitt situasjon i livet. De samme to innsatte sier likevel at de også er de klar over at deres relasjoner til visitorene avsluttes samtidig med soningen. Interaksjonen avsluttes når definisjonen av situasjonen forandres. En tredje innsatt forteller:

«(...) Jeg tenker som så at det er en personen jeg kan forholde meg til mens jeg sitter her og... når... jeg... da... slipper ut så, så blir det jo ikke noe mer, og da... ehh, det blir litt dumt å liksom tenke på det som et vennskap og sånt, for det er noe som skal kun foregå i fengselet, det, så det er ikke noen grunn til å tenke på det.»

Den innsatte er bevisst på at relasjonene mellom ham og visitoren er midlertidig. Det er hans fengselsopphold som legger rammene og premissene for interaksjonen. Når soningen avsluttes, opphører også forholdet mellom visitor og innsatt, og derfor vil ikke den innsatte beskrive det som et vennskapsforhold. En innsatt annen beskriver sin relasjon til visitoren som et her-og-nå-forhold på denne måten:

«Det tar jeg egentlig ikke så tungt. Det gjør jeg ikke. Komme meg bort herfra, da er nok ho glemt, ja, det tror jeg nok. ... (Uklart.)»

Uansett beskrivelse og merkelapper – det synes at besøket av visitoren betyr svært mye for den innsatte i den gitte situasjonen. I noen relasjoner kan visitoren beskrives som det som i sosialt arbeid og innen symbolsk interaksjonisme kalles for «den betydningsfulle andre» (Shulman 2003; Kokkinn 2005; Levin og Trost 2005). Begrepet er omtalt tidligere i teorikapittelet. For at sosialarbeideren skal være den betydningsfulle andre overfor klienten, forutsetter det etablering av gode relasjoner mellom partene. Ifølge Kokkinn (2005, 130) kan klientstatusen være forbundet med følelse av forlegenhet, underlegenhet og maktesløshet overfor omgivelsene, og fra sosialarbeiderens side kreves da både affektive (følelsesmessige) og kognitive (intellektuelle) anstrengelser for at et tillitsfullt samarbeidsforhold skal dannes. Dette mener jeg kan sammenliknes til relasjonene mellom visitor og innsatt. Ifølge Levin og Trost (2005) kan de betydningsfulle andre ofte ha motstridende oppfatninger av hva som er rett og galt, rimelig og urimelig. Funnene i denne studien viser at visitor kan være den betydningsfulle andre for innsatt i en gitt situasjon. I konteksten for visitorbesøket kan fengselet representere «den generaliserte andre», da fengselssystemet legger føringene og normene som den innsatte lever etter under soningen. En visitor sier det slik:

«Ehh, men nå, jeg skal ikke si at jeg tenker på ham som en venn, for det er ensidig, jeg tror på en måte at jeg er vennen hans, men han er ikke vennen min, hvis du skjønner. Men jeg gleder meg jo til å gå dit ... jeg synes det er kjempeartig, jeg. Og mye fliring og tulling og spøking og, og han er veldig god, han er, han er, har god humor. Jeg og liker å sende noen meldinger, så vi sitter og flirer, vi, og drikker kaffe og, ja. Så jeg synes jeg har et godt forhold til han.»

Sitatet viser hvordan det alltid er to relasjoner mellom to personer (Levin 2004). Den eneste relasjonen man med sikkerhet kjenner til, er ens egen relasjon til den andre. Bakgrunnen for

denne måten å forstå relasjoner på kommer fra den tyske filosofen Georg Simmel (1858-1918) (gjengitt i Levin 2004, 92). Visitoren over beskriver et godt forhold til den innsatte, men et eventuelt vennskap er ensidig. Visitoren sier at vedkommende er den innsattes venn, en betydningsfull person i den innsattes liv, men den innsatte er ikke vennen til visitoren.

9. Møtet som verdi i seg selv.

Slik det fremgår i kapittel (...) er målet for visitortjenesten at visitorer skal være til støtte for innsatte som trenger noen å snakke med. Likevel viser funnene i denne studien at selve møtet mellom visitor og innsatt er verdifullt i seg selv – for begge parter. En visitor forteller at dersom fordommer og formeninger legges til side, er møtet mellom innsatt og visitor et møte mellom to medmennesker:

«Ehh, og han gir meg påfyll faktisk, og så har jeg og tenkt på en ting, at vi har jo alle med oss, på en måte en idé, har noen formeninger om hvem vi er, men han vet ikke hvem jeg er, han vet bare at jeg heter NN, han vet ingenting annet, og jeg vet ikke noe annet om han jeg heller, annet enn det jeg treffer der og da, og da møtes vi uten all innpakningen, ehh, og det syns jeg er veldig fint.»

En innsatt sier det slik:

«Det er jo en person å, å snakke med, som ikke vet noen ting om meg, vi kan egentlig prate om alt, egentlig, ho vet ingen ting om meg, jeg vet ingen ting om ho, og ho så, ho jeg har fått er ganske åpen, da... Eller så er det godt å vite at du får besøk en gang i uka, at du har noe å se frem til...»

Sett ut fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv interagerer visitor og innsatt i nået (Hutchinson og Oltedal 2003; Levin og Trost 2005). Sitatene fra visitoren og den innsatte forteller om to personer som i utgangspunktet ikke kjenner hverandre. De vet ingen ting om hverandre fra før, men ut fra definisjonen av situasjonen møtes de med et felles ønske om at dette skal bli et godt møte for dem begge. Dette ønsket danner grunnlaget for samtale og åpenhet. Ved at de ikke vet noe om hverandre fra før, kan de skape sine egne, nye roller. For å bruke Goffmans (1992 (1959)) metafor om scene og roller, blir møtet mellom innsatt og visitor en ny scene hvor de ikler seg nye roller.

En annen visitor sier det slik:

«Hva skal jeg si, relasjonen, nei, for meg er det et vanlig besøk. Jeg går på besøk. Drikker kaffe og, og... spiser ett eller annet som vi har med oss. Og... det er ikke noen form for relasjon i den forstand annet enn det er et medmenneske jeg møter, et

medmenneske... ja... For å glede, holdt jeg på å si... (...) det gir meg og en form for glede, da... ja... Jeg ser jo hvor fint dem tar imot meg... Og jeg ser jo etter hvert også folk, unge menn, som, dem har jo aldri snakket med en, holdt på å si, gammel dame som meg, da, og jeg var jo yngre da jeg starta, da, men det er bare det at dem, dem kan kanskje for første gang i sitt liv sitte og prate med et, et voksent menneske, en dame... og det å drikke kaffe sammen med meg og, har aldri gjort før. Nei... og det, det syns jeg er herlig å se. (Humrer) Nesten så jeg griner, for du, du aner ikke hvor fint det er... Ja, det er det... Mm... Og det at man kan sitte og prate, og, og det at du får vedkommende til å, hva skal jeg si, til å smile eller til å skratte, bare dét betyr mye. Ja... for det, da løsner jo litt, det løsner jo litt av spenningen, da...»

Visitoren beskriver møtet med den innsatte som et «vanlig besøk». Likevel blir vedkommende rørt til tårer av å fortelle om møtet med den innsatte. Det å kunne møtes som medmennesker, drikke kaffe, prate og le sammen, synes å gi møtet i seg selv en stor verdi.

Samtlige av visitorene i undersøkelsen forteller at de ved besøket har med seg kaffe til seg selv og til den innsatte. Gjerne også noe å bite i, som bakst, frukt eller kjeks. Noen har med dagens avis som kan gi et utgangspunkt for kveldens samtale. Både innsatte og visitorer forteller om disse symbolene når de beskriver besøkene, og den ukentlige impulsen utenfra med kaffe på termos synes å bety svært mye for de innsatte. Det forteller om det forutsigbare og trygge ved visitorbesøket, men bygger også oppunder rammene for et hyggelig møte mellom to medmennesker. En visitor påpeker viktigheten i det som nærmest kan kalles et ritualet:

«Det er jo viktig med det, du gjentar ting. Altså, jeg gjør det likt hver eneste gang jeg kommer dit, jeg har med kaffe på termos, så har jeg med en, et par klementiner, et par bananer, og VG, og så har jeg med sånn kanelsnurrer eller noe sånt. Hver, samme hver gang. Vi gjør akkurat det samme, sånn at det er noe veldig forutsigbart, det tror jeg egentlig er litt okey, bra for dem, fordi at da får de sånne knagger å henge livet sitt på. Det, mandager gjør jeg det, tirsdager gjør jeg det, det er sånn noe faste greier, det funker veldig bra.»

Det synes at visitoren har ikledd seg en rolle som innebærer å *gjøre møtet hyggelig*, og vedkommende er opptatt å fylle denne rollen hver gang. Kaffe, frukt, bakst og avis blir

symboler som har betydning for den sosiale sammenhengen og for interaksjonen mellom innsatt og visitor. Ut fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan møtet mellom visitor og innsatt beskrives som en rituell dans (Levin og Trost 2005). Besøkene gjentar seg hver uke, til faste tidspunkt og inneholder de samme symbolene. Den sosiale interaksjonen under «dansen» fremstår som svært positiv for de involverte partene. Ifølge Collins (1989) kjennetegnes rituelle danser ved at en gruppe bestående av minst to mennesker er fysisk til stede og fokuserer på samme aktivitet eller objekt. De er bevisste at også den andre parten har dette fokuset og de innehar samme sinnsstemning eller like følelser. I denne studien er visitor og innsatt disse to menneskene som begge fokuserer på besøket. De møtes begge med en intensjon om at det skal bli et hyggelig møte. Etter hvert som dansen går framover, øker fokuset på samme objekt og intensiteten av følelsene, og dette vil medføre at individene kjenner seg som medlemmer av en gruppe som har ansvar og forpliktelser overfor hverandre (Collins 1989; Levin og Trost 2005). Møtet mellom visitor og innsatt kan dermed sies å være en rituell dans ved at det samme gjentar seg uke etter uke, og fører til sterke følelser, ansvar og forpliktelser.

En annen visitor reflekterer:

«Men... Jeg tror det at, det her, jeg har jo sett og, at det at vi kommer, at vi har lov til å ha med oss en termos med kaffe eller ett eller annet å drikke og noe å spise, det er ikke noe mye... Så... Jeg tror vi, vi, vi gjør hverdagen, liksom uka er jo, jo sånn, liksom så sterilt, holdt jeg på å si, det, dem, og på mannfolkavdeling så har dem sitt eget språk... Og det å få snakke med andre, blir en annen, det blir en annen form for prat, det blir annet språk, og jeg... jeg tror det, jeg tror det betyr veldig mye for dem. Ja.»

I sistnevnte visitorsitat beskrives fengselshverdagen på mannfolkavdelingen som «sterilt». Ettersom det motsatte av sterilt er levende og fruktbart, kan sitatet tolkes som om visitorbesøkene kan oppleves som fruktbare. Kaffen, praten og det medmenneskelige møtet sår frø. Frøet kan spire og gi et verdifullt møte i seg selv, og i noen tilfeller også bidra til endring både for innsatt og visitor. Visitoren bak sitatet opplever at de innsatte nærmest har et eget språk, og når den innsatte snakker med visitoren, blir det på et annet språk, en annen form for samtale. Dette bekreftes også av de innsatte. De innsatte beskriver samtalene med visitoren som en «*avslapning fra fengselet*», og sier at fengselet ikke er en «*drømme plass*».

Holte (2009) sier at for den frivillige kan møtet være et mål i seg selv. Det er ikke bare et middel for å oppnå noe annet, men *selve møtet har en verdi i seg selv*. Den frivillige forsøker å gi et nærvær med ansvarlighet og respekt, noe som gir verdi til enkeltmøtet i seg selv. I boka «*På gata. Om oppsøkende frivillig arbeid*» tar Holte (2009) utgangspunkt i oppsøkende frivillig arbeid på gata, kafeer og puber. Selv om konteksten er svært annerledes fra visitorbesøket i det lukkede fengselet, mener jeg at det også kan trekkes klare sammenhenger til det oppsøkende frivillig arbeidet på gata og i gatemiljøet. Det handler om møter mellom mennesker. Ifølge Holte (2009, 35) beveger frivillig arbeid på gata seg langs en akse; ved den ene finnes frigjøring, endring, behandling og forandring, og i den andre enden finnes tilstedeværelse, aksept, og det inkluderende og tålende gatearbeidet. Når et møte preges av tilstedeværelse, er den frivillige til stede for å lytte, prate og være oppmerksom mot den andre. Den frivillige må akseptere at mennesker i enkelte situasjoner ikke ønsker, evner eller klarer endring. Også møtet mellom visitor og innsatt kan sies å bevege seg langs den samme aksene som frivillig arbeid på gata. Både innsatte og visitorer forteller om enkeltmøter og opplevelser som er verdifulle i seg selv, og om opplevelser av endring og utvikling – både i relasjoner og hos personer. Ifølge Holte (2009) er den fremste oppgaven for den frivillige er å skape og gi opplevelsen av et møte der partene kjenner seg akseptert, inkludert og tålt som den man er, uten krav om endring. Dette er kjernen i møtet og i det frivillig gatearbeidet (ibid.), og kan sees på som noe av det vesentlige også i møtet mellom visitor og innsatt.

10. Oppsummerende betraktninger.

Oppgavens problemstilling er: *Hva betyr visitortjenesten for visitor og innsatt?* Herunder presenteres en sammenfatning av oppgaven.

10.1. Hva visitortjenesten betyr for visitorene.

Visitortjenestens overordnede mål er at visitoren skal være til støtte for innsatte som trenger noen å snakke med. Funnene i denne studien viser at også visitorene får svært mye igjen for sin deltakelse i tjenesten. Meningsdannende motivasjonsfaktorer som personlig utvikling hos visitoren selv, muligheten for å kunne gi noe tilbake til samfunnet og det å bety noe for en annen, framstår som sentrale funn. Videre betyr visitortjenesten at visitorene skal møte innsatte som et medmenneske. Studien viser at visitorene også tillegges andre rollefunksjoner i situasjonen, deriblant rådgiver, grensesetter og en betydningsfull person i den innsattes liv. Det å finne balansen mellom det å være Røde Kors-representant, men likevel ikke for tilbakeholden, og mellom det å være vennskapelig, men ikke utvikle vennskap, synes å være utfordrende for visitorene. På den ene siden kan visitorrollen anses som en trygghet, og Røde Kors legger rammer og instruksjer for interaksjonen mellom innsatt og visitor. Anonymiteten er en trygghet både for innsatt og visitor, og det er den innsatte som får legge føringer for samtaletemaene under besøket. På den andre siden kan visitorrollen bremse relasjonsbyggingen ved at den ene parten, visitoren, er bundet til gitte instruksjer. Hvordan nære og ekte relasjoner kan utvikles når den ene parten må holde tilbake, beskrives som utfordrende. Relasjonene mellom innsatt og visitor er verken profesjonelle eller private. Ønsket om å møte den innsatte som et medmenneske og skille mennesket fra kriminell handling, synes å være blant det viktigste for visitorene. En gjennomgående holdning er at «hvem som helst» kan havne bak fengselsmurene. Ut fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv sies det da at mennesket *har gjort en kriminell handling* i denne konkrete situasjonen, og visitorene søker å se mennesket bak verbet, da mennesket er mer enn sine kriminelle handlinger.

10.2. Hva visitortjenesten betyr for innsatte.

For de innsatte betyr visitortjenesten muligheten for et hyggelig besøk. Dette oppgis også som begrunnelsen for å velge visitortjenesten; de innsatte i studien ønsker å få besøk.

Levekårsundersøkelsen (Friestad og Skog Hansen 2004) viser en at en sentral levekårskomponent blant innsatte er mangel på sosialt nettverk, og flere av de innsatte i min

studie får ikke annet besøk enn av visitoren. Det at en nøytral og objektiv person kommer på besøk, betyr svært mye. Det å møte en nøytral person gir den innsatte muligheten til «å starte med blanke ark», og dette kjennes kjærkomment i en fengselshverdag hvor alt styres etter lover, regler og kontroll. For innsatte betyr visitortjenesten et avbrekk og en avslapning fra fengselet. Det at et annet menneske tar seg *tid* til å snakke og det at visitorene kommer som frivillige, er betydningsfullt. Visitorbesøket blir et fristed for de frihetsberøvede. En innsatt beskriver besøket som «ukas høydepunkt», og også ventetiden fram til neste besøk blir et meningsfylt «fyll» som får fengselshverdagen til å gå raskere. Visitortjenesten betyr at den innsatte får ta imot besøk på fengselscella, som både av innsatte og av visitorer betegnes som den innsattes hjem under soning. I denne situasjonen gis den innsatte muligheten til å ikle seg rollen som en vert som tar imot sin gjest. Visitortjenesten betyr at den innsatte får flere egenskaper og roller enn det å være «en innsatt».

10.3. Møtet som verdi i seg selv.

For både visitorene og innsatte synes møtet mellom partene å ha stor verdi i seg selv. De møtes her og nå som to medmennesker. Gjennom deres fortellinger om interaksjoner, framkommer det at det faste og forutsigbare i møtet legger grunnlaget for tillit og relasjonsbygging. Besøkene, som ut fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan beskrives som en rituell dans, inneholder symboler som avis, kaffe, frukt og bakst. Disse symbolene har betydning for den sosiale sammenhengen og for interaksjonen mellom innsatt og visitor. De danner rammene for et hyggelig ansikt-til-ansikt-møte mellom to medmennesker.

Studien viser det komplekse samspillet mellom visitor og innsatt, hvor symbolikk spiller en vesentlig og avgjørende rolle for hvordan relasjonene utspiller seg. Hver relasjon er unik, og de er stadig i endring. Møtene, samtalene og samhandlingene mellom to mennesker synes å være i fokus, mens deres «formelle» roller som visitor og innsatt virker å komme i andre rekke. Dette synes å være avgjørende for at relasjonene utvikler seg til å bli noe fruktbart. Også sosiale kategorier som ung/gammel og mann/kvinne med på å forme samspillet mellom visitor og innsatt, og hvordan de interagerer med hverandre ut fra hvilken mening de legger i sine roller. En av visitorenes beskriver seg selv som «eldre kvinne» og dette former hennes interaksjon med den innsatte. Et viktig funn i studien er hvordan utførelsen av visitortjenesten noen ganger er svært tydelig linket opp mot sosialt arbeid – bortsett fra at tjenesten er ulønnet, som en av visitorene poengterte. Andre ganger er møtene kun en nøytral arena for sosial omgang.

10.4. Veien videre.

Interaksjonen og relasjonen mellom visitor og innsatt finner sted i fengselet og opphører når soningsforholdet avsluttes. For videre forskning hadde det vært interessant å belyse hvilke ettervirkninger visitorrelasjonen har for den innsatte, etter avsluttet soning. Hvilken betydningen har visitortjenesten for tidligere innsatte sammenliknet med de tidligere innsatte som ikke har benyttet seg av visitortjenesten?

11. Referanseliste.

Aktivitetsrapport for Visitortjenesten 2013. 2014. Aktivitetsrapport 2013. Oslo: Røde Kors [Online]. Tilgjengelig fra Røde Kors sin nettside: https://www.rodekors.no/Global/HK%20-%20Hovedkontoret/Omsorg%20og%20foreningsutvikling/Dokumenter/Rapporter%20og%20analyser/rapport_omsorg_2013_web%20%282%29.pdf [lest 14. august 2013 og 21. januar 2015]

Alnæs, Øyvind. 2005. *Fengsel – forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt? Slik de innsatte opplever det.* Masteravhandling i retts sosiologi, Universitetet i Oslo.

Andersen, Rolf. *Motiver for frivillig innsats i Norges Røde Kors.* Rapport 96:2. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Arnesen, Sveinung, Bjarne Folkestad og Dag Arne Christensen. 2012. I: *Deltakelse i frivillige organisasjoner. Forutsetninger og effekter*, red. B. Enjolras, K. Steen-Johnsen og G. Ødegård, 27-47. Rapport 2012:4. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Arnesen, Sveinung, Bjarne Folkestad og Steinar Gjerde. 2013. *Frivillig deltakelse i Norden – et komparativt perspektiv.* Rapport 2013:2. Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Basberg, Cecilie E. 1999. *Omsorg i fengsel?* Oslo: Pax Forlag.

Bergen, Knut V. 1999. *Medmennesker – den beste medisin. Norges Røde Kors besøkstjeneste gjennom 50 år (1949 – 1999).* Oslo: Norges Røde Kors.

Bjelland, Vibeke. 2006. *Et vindu mot verden – om møtet mellom innsatt og frivillig i Visitortjenesten.* Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.

Christie, Nils. 1982. *Pinens begrensning.* Oslo: Universitetsforlaget.

Collins, Randall. 1989. Toward a Neo-Median Sociology of Mind. *Symbolic Interaction*, 12: 1-32.

Dalen, Monica. 2011. *Intervju som forskningsmetode*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

de Brisis, André. 2012. *Profesjonelle medmennesker. En analyse av hvordan visitorer og innsatte opplever visitortjenesten til Norges Røde Kors*. Masteroppgave i kultur- og samfunnspsykologi, Universitet i Oslo.

Eide, Tom og Hilde Eide. 2004. *Kommunikasjon i praksis. Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsen, Dag. 2001. *Kriminalitet og rettsvesen*. 4. utg. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Enjolras, Bernard, Kari Steen-Johnsen og Guro Ødegård, red. 2012. *Deltakelse i frivillige organisasjoner. Forutsetninger og effekter*. Rapport 2012:4. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Fengslinger, 2012. 2014. [Online]. Publisert 4. juli 2014. Tilgjengelig fra Statistisk sentralbyrå sin hjemmeside: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling/aar/2014-07-04#content> [lest 31. mars 2015].

Friestad, Christine og Inger Lise Skog Hansen. 2004. *Levekår blant innsatte*. Fafo-rapport 429. Oslo: Fafo [Online]. Tilgjengelig fra Fafo sin nettside: http://www.fafo.no/~fafo/media/com_netsukii/429.pdf [lest 3. september 2013].

Goffman, Erving. 1967. *Anstalt og menneske. Den totale institusjon sosialt set*. København: Paludan.

Goffman, Erving. 1992 (1959). *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax Forlag.

- Hammerlin, Yngve. 2010. Å bryte livet i fengsel. *Suicidologi* [online], 15 (2): 20-29.
Tilgjengelig fra:
https://www.med.uio.no/klinmed/forskning/sentre/nssf/tidsskrift/2010/nr2/Hammerlin_fengsel.pdf [lest 8. august 2013 og 22. februar 2015]
- Hammerlin, Yngve og Egil Larsen. 1997. *Menneskesyn i teorier om mennesket*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Holte, Ole Martin. 2009. *På gata. Om oppsøkende frivillig arbeid*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Hutchinson, Gunn Strand og Siv Oltedal. 2003. *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hytten, Magali. 2012. *Tid i Varetekt. En undersøkelse av varetektsinnsattes tidsopplevelse*. Masteroppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Gilje, Nils og Harald Grimen. 1993. *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- International Labour Organization. 2011. *Manual of the measurement of volunteer work*. Genève: International Labour Office.
- Kokkinn, Judy. 2005. *Profesjonelt sosialt arbeid*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. Oslo: Gyldendal.
- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, Irene og Jan Trost. 2005. *Hverdagsliv og samhandling med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lorentzen, Håkon. 2004. *Fellesskapets fundament. Sivilsamfunnet og individualismen*. Oslo: Pax Forlag AS.

Lorentzen, Håkon og Line Dugstad. 2011. *Den norske dugnaden. Historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Lorentzen, Håkon og Jon Rogstad. 1994. *Hvorfor frivillig? Begrunnelser for frivillig sosialt arbeid*. Rapport 94:11. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Lysestøl, Peder Martin og Eilef A. Meland. 2003. *Velferdsstatens økonomi. Innføringsbok i samfunnsøkonomi for helse- og sosialfagstudenter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Malterud, Kirsti. 2008. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Mot en felles definisjon av tredje sektor. 2015. [Online]. Tilgjengelig fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor sin hjemmeside: <http://www.sivilsamfunn.no/Info/Aktuelt/Mot-en-felles-definisjon-av-tredje-sektor> [lest 30. mars 2015].

Nes, Sturle. 2006. *Identitetsdannelse i en frivillig organisasjon – et sosialt læringsperspektiv*. Hovedoppgave i profesjonsstudiet i pedagogikk, Universitetet i Oslo.

Norges Røde Kors. 2006. *Visitorhåndboken. Håndbok for Norges Røde Kors Visitortjeneste*. Oslo: Norges Røde Kors.

Norges Røde Kors. 2010. *Kursveiledning for visitortjenesten*. Oslo: Norges Røde Kors.

Norges Røde Kors. 2011. *Dette er Røde Kors*. Oslo: Norges Røde Kors.

Om kriminalomsorgen. 2015 (Copyright 2015). [Online]. Tilgjengelig fra kriminalomsorgen sin hjemmeside: <http://www.kriminalomsorgen.no/om-kriminalomsorgen.237840.no.html> [lest 12. september 2013 og 21. januar 2015].

Oslo Røde Kors. Udatert. *Bli visitor i fengsel*. [Online]. Tilgjengelig fra Oslo Røde Kors sin hjemmeside: <https://www.rodekors.no/distriksider/oslo/bli-frivillig/sosial-inkludering/Visitortjenesten/> [lest 21. januar 2015].

Regionene. 2015 (Copyright 2015). [Online]. Tilgjengelig fra kriminalomsorgen sin hjemmeside: <http://www.kriminalomsorgen.no/regionene.242493.no.html> [lest 12. september 2013 og 21. januar 2015].

Ringdal, Kristen. 2009. *Enhet og mangfold*. 2.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Rye, Johan Fredrik. 2013. Mead, Berger & Luckmann og de signifikante andre. *Sosiologisk tidsskrift*, 2: 169-189. Universitetsforlaget.

Røkenes, Odd Harald og Per-Harvard Hanssen. 2002. *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. 3.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Salamon, Lester. M. og Wojtek Sokolowski. 2014. *The third sector in Europe: Towards a consensus conceptualization*, TSI Working Paper Series No. 2/2014. Seventh Framework Programme (grant agreement 613034), European Union. Brussels: Third Sector Impact.

Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner, 2012. 2014. [Online]. Publisert 3. desember 2014. Tilgjengelig fra Statistisk sentralbyrå sin hjemmeside: <http://www.ssb.no/orgsat/> [lest 31. mars 2015].

Shulman, Lawrence. 2003. *Kunsten å hjelpe individer og familier*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Sivesind, Karl Henrik. 2007. *Frivillig sektor i Norge 1997-2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*. ISF rapport 2007:10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Skarøhamer, Torbjørn. 2002. *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*. Hovedfagsoppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo.

State of the World's Volunteerism Report. Universal Values for Global Well-being. 2011. United Kingdom: United Nations Volunteers.

Straff i fengsel. 2015 (Copyright 2015). [Online]. Tilgjengelig fra kriminalomsorgen sin hjemmeside:
<http://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-fengsel.237611.no.html> [lest 28. august 2013 og 31. mars 2015].

St. meld. nr. 27. (1997-98). *Om kriminalomsorgen.* Oslo: Justis- og politidepartementet.

St.meld. nr.37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (kriminalomsorgsmelding).* Oslo: Justis- og politidepartementet.

St.meld. nr. 39 (2006-2007). *Frivillighet for alle.* Oslo: Kultur- og kirke departementet.

Syse, Aslak. 2007. *Norges lover. Lovsamling for helse- og sosialsektoren 2007-2008.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Tanggaard, Lene, og Svend Brinkmann. 2012. Intervjuet. Samtalen som forskningsmetode. I: *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*, red. S. Brinkmann og L. Tanggaard, 17-45. Oslo: Gyldendal

Thorsen, Lotte Rustad, Stian Lid og Reid J. Stene. 2009. *Kriminalitet og rettsvesen 2009.* Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Ugelvik, Thomas. 2011. *Fangens friheter. Makt og motstand i et norsk fengsel.* Oslo: Universitetsforlaget.

Visitor i fengsel. Udatert. [Online]. Tilgjengelig fra Røde Kors sin hjemmeside:
http://www.rodekors.no/distriktsider/oslo_rode_kors/aktiviteter/dialog-og-nettverk/visitor-i-fengsel/ [lest 30. juli 2013].

Visitortjeneste. Udatert. [Online]. Tilgjengelig fra Røde Kors sin hjemmeside:

<http://www.rodekors.no/vart-arbeid/omsorg/sosial-inkludering/visitortjeneste/> [lest 30. juli 2013 og 25. januar 2015].

Wollebæk, Dag og Karl Henrik Sivesind. 2010. *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Wollebæk, Dag, Per Selle og Håkon Lorentzen. 2000. *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlaget.

Ytterhus, Borgunn. 2001. Hvordan går det med Mead, Blumer, Goffman og barna? En diskusjon av symbolsk interaksjonisme som utgangspunkt for forskning og forståelse for barn. *Barn*, 1: 29-45. Norsk senter for barneforskning.

Kildene er skrevet ut fra stilen The Chicago Manual of Style 15th B under Harvard-systemet.

12. Vedlegg.

1. Godkjenning fra NSD.
2. Godkjenning fra Kriminalomsorgen region nord.
3. Informasjonsskriv til innsatte.
4. Informasjonsskriv til visitorer.
5. Tilsvarende samtykkeerklæring for både innsatte og visitorer.
6. Intervjuguide til innsatt.
7. Intervjuguide for visitor.
8. Transkripsjonsnøkkel.
9. Instruks for Røde Kors visitortjeneste.
10. Prosjektbeskrivelse: Frivillighet i Kriminalomsorgen.

Berit Berg
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 19.01.2012

Vår ref: 29286 / 3 / PB

Deres dato:

Deres ref.

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 09.01.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

29286	<i>Frivillighet i kriminalomsorgen</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Berit Berg</i>
Student	<i>Margrethe Bjørkli</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilrådning forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 05.01.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Pernilla Bollman

Kontaktperson: Pernilla Bollman tlf: 55 58 24 10
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Margrethe Bjørkli, Fjordgata 5, 7010 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kym.svara@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. marlin-ame.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 29286

Prosjektet har som formål å belyse frivillighet i kriminalomsorgen, da med fokus på visitortjenesten ved Røde Kors avd. [redacted] og [redacted] fengsel. Fokus vil rettes på relasjonen mellom innsatt og frivillig. Det vil også være aktuelt å belyse frivillighetens plass i vårt samfunn, menneskesyn og menneskeverdi (hva ligger bak valget om å være visitor). Kriminalomsorg, menneskesyn og frivillighet kan alle beskrives som sentrale elementer innenfor sosialt arbeid. Dette prosjektet ønsker å se sammenhenger og knytte disse elementene sammen. Problemstilling: Hvilken betydning har visitortjenesten for lovbrytere? Frivillig versus profesjonell: Hva kan de frivillige bidra med i kraft av å være frivillig?

Utvalget består av innsatte ved [redacted] fengsel som benytter seg av visitortjenesten ved Røde Kors, og frivillige i visitortjenesten ved Røde Kors [redacted]. Frivillige visitorer kontaktes gjennom visitoransvarlig ved Røde Kors avd. [redacted]. Innsatte kontaktes gjennom [redacted] fengsel, i tråd med instansens sikkerhetsrutiner. Det vil dreie seg om 4-5 informanter ved [redacted] fengsel, og 4-5 informanter ved visitortjenesten i Røde Kors.

Datainnsamlingen vil foregå ved hjelp av personlige intervjuer. Intervjuene vil dreie seg om relasjonen mellom innsatt og visitor, motivasjon, maktfordeling og førforestillinger. Intervjuer vil bli registrert som lydfiler på pc og transkriberes. Ingen direkte personidentifiserbare opplysninger vil bli registrert med kobling til intervjuene. Materialet vil kunne inneholde indirekte identifiserende bakgrunnsopplysninger. I forbindelse med prosjektet vil det kunne bli registrert sensitive personopplysninger om kriminelle forhold, jf. personopplysningsloven § 2 pkt. 8 b.

Senest 05.01.2013 vil datamaterialet anonymiseres ved at lydfiler slettes og at transkripsjoner slettes eller gjennomgås med formål å fjerne eller grovkategorisere indirekte identifiserbare opplysninger.

Utvalget mottar skriftlig informasjon om prosjektet og om behandlingen av personopplysninger. Personvernombudet for forskning finner informasjonen relevant, tilstrekkelig og godt utformet. På bakgrunn av denne informasjonen innhentes et aktivt gyldig samtykke ved utvalgets deltakelse i prosjektet (det er unødvendig å innhente et skriftlig samtykke), jf. personopplysningsloven §§ 8 første ledd (samtykke), 9 a.

Margrethe Bjørkli
Fjordgt. 5
7010 TRONDHEIM

Deres ref:
201016211/HHH

Vår ref:
2009/00463-70/602

Dato:
27.02.2012

**SVAR PÅ SØKNAD FRA STUDENT MARGRETHE BJØRKLI - SØKNAD OM
MASTEROPPGAVEUNDERSØKELSE - VISITORORDNINGEN RØDE KORS**

Det vises til søknad mottatt 01.02.2012 om å få gjennomføre forskning i Kriminalomsorgen region nord ved [REDACTED] fengsel.

Forskningen skal utføres av Margrethe Bjørkli, masterstudent ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. Veileder er professor Berit Berg.

Bjørkli skal skrive sin masteroppgave om frivillighet i kriminalomsorgen, med fokus på visitorordningen i regi av Røde Kors. Bjørkli skal gjennomføre halvstrukturerte intervju én til én med 4-5 innsatte.

Vedtak

**Søknaden innvilges da den vurderes å følge de krav som stilles til forskning i
kriminalomsorgen, jfr retningslinjer for behandling av søknader om forskning.**

Problemstillingen som det søkes forskes på vurderes å omhandle kriminalomsorgen med sikt på å gi etaten ny kunnskap, og kan bidra med å sikre samfunnet informasjon og kunnskap om kriminalomsorgens virksomhet.

Vi gjør deg oppmerksom på at våre fengsel har mange pågående forskningsprosjekter både eksternt og internt. Det må tas kontakt med fengselsleder og avklares når det kan være aktuelt for deg.

Begrunnelse:

- Det er innlevert prosjektbeskrivelse i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt. 1.
- Det foreligger informasjonsbrev til mulige deltakere i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt. 2.
- Det foreligger samtykkeerklæring i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt. 3.
- Det foreligger bekreftelse fra faglig veileder i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt.4.

Søknaden er vurdert av lokalt nivå, [REDACTED] fengsel.

Forskningsprosjektet vurderes til at det ikke er behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten da forutsetningen er frivillig samtykke i alle ledd.

Nedenfor gjennomgås de vilkår som stilles til forsker:

a. Sikkerhetsvurdering

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og domfelte, innsatte og ansatte skal ikke utsettes for personlige belastninger.

Forsker skal forholde seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjoner. Det er opp til den enkelte fengslesleder å vurdere om forskningsprosjektet er praktisk gjennomførbart i enheten og sikkerhetsmessig forsvarlig. Forsker skal forholde seg til de sikkerhetsmessige tiltak som er påkrevd i gjennomføringen.

Forsker skal fremlegge bakgrunns materialet og informere enhetene ut i fra deres behov. Det kreves at den som skal gjennomføre samtaler og intervju av innsatte fremlegger politiattest.

Dersom forsker ønsker å ta i bruk andre spørreskjema eller belyse andre problemstillinger enn godkjent må det fremlegges ny søknad til Kriminalomsorgen region nord for godkjenning.

b. Forskers taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf.

Forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c.

Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelse av taushetspliktbestemmelser er straffbart, jf. straffeloven § 121.

Videre er det en forutsetning at forsker blir gjort kjent med lov om personopplysninger (LOV 2000-04-14 nr. 13) med tilhørende forskrift (FOR 2000-12-15 nr. 1265), spesielt § 7.27 i forskrift til personopplysningsloven.

Det er et vilkår at forsker undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor. Slik erklæring utarbeides av den enhet der forskningen skal gjennomføres. Her ved hver enkelt enhet.

c. Oppbevaring av materiale

Forsker skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved publikasjon. Innsamlet materiale som

inneholder personidentifiserbare data, skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet.

Dersom

det skal gjøres unntak fra denne hovedregel, må dette godkjennes av Datatilsynet.

Klageadgang

Regiondirektørens vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Klageretten etter forvaltningsloven kap. VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng innsatte/domfelte og tilsatte.

Rapportering

Regiondirektøren anmoder forsker om å sende et eksemplar av forskningsrapporten til region nord, til biblioteket ved Kriminalomsorgens utdanningscenter og til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

Kriminalomsorgen region nord

Med hilsen

Torill H. Høyem
ass.regiondirektør

Marit C. Wangsholm
rådgiver

Kopi Professor Berit Berg, [REDACTED]
til: [REDACTED] fengsel,
KSF, PB 8005 Dep, 0030 Oslo
KRUS, PB 694, 4305 Sandnes

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave.

Jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved NTNU og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er frivillighet i kriminalomsorgen. Jeg ønsker å undersøke hvilken betydning visitortjenesten ved Røde Kors avd. [REDACTED] har for brukere av tjenesten ved [REDACTED] fengsel.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 4-5 brukere av visitortjenesten, samt 4-5 visitorer ved Røde Kors. Spørsmålene vil blant annet dreie seg om betydningen av tjenesten og relasjoner mellom innsatt og visitor. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vil finne sted i [REDACTED] fengsel.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig.

Dersom du ønsker å være med på intervjuet, skriver du under på den vedlagte samtykkeerklæringen. Denne leverer du til meg før vi starter intervjuet.

Hvis det er noe du lurer på i forbindelse med oppgaven eller intervjuet, kan jeg nås på telefonnummer [REDACTED], eller på e-post [REDACTED]. Du kan også kontakte min veileder, Berit Berg ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, på telefonnummer [REDACTED] eller e-post [REDACTED]. Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S (NSD).

Med vennlig hilsen

Margrethe Bjørkli.

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave.

Jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved NTNU og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er frivillighet i kriminalomsorgen. Jeg ønsker å undersøke hvilken betydning visitortjenesten ved Røde Kors avd. [REDACTED] har for brukere av tjenesten ved [REDACTED] fengsel.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 4-5 visitorer ved Røde Kors, samt 4-5 brukere av visitortjenesten. Spørsmålene vil blant annet dreie seg om betydningen av tjenesten og relasjoner mellom innsatt og visitor. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og kan finne sted i Røde Kors sine lokaler eller et annet sted vi blir enig om.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig.

Dersom du ønsker å være med på intervjuet, skriver du under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg. Eventuelt kan du levere samtykkeerklæringen til meg før vi starter intervjuet.

Hvis det er noe du lurer på i forbindelse med oppgaven eller intervjuet, kan du ringe meg på telefonnummer [REDACTED], eller sende en e-post til [REDACTED]. Du kan også kontakte min veileder, Berit Berg ved Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, på telefonnummer [REDACTED] eller e-post [REDACTED]. Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S (NSD).

Med vennlig hilsen

Margrethe Bjørkli
Fjordgata 5, 7010 Trondheim.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av frivillighet i kriminalomsorgen og ønsker å stille til intervju.

Signatur: Sted og dato:

Kontaktinformasjon (telefonnummer/e-post):

Intervjuguide. Brukere av visitortjenesten, innsatte ved ██████████ fengsel.

***Problemstilling:** Hvilken betydning har visitortjenesten for lovbrytere? Frivillig versus profesjonell: Hva kan de frivillige bidra med i kraft av å være frivillig?*

Informanter: Brukere av visitortjenesten.

Intervjuguide:

Informasjon:

Jeg er masterstudent fra sosialt arbeid ved NTNU, og har utarbeidet en intervjuguide for å samle inn data til oppgaven min. Temaet for intervjuet er frivillighet i kriminalomsorgen. Intervjuet vil vare mellom 30 og 60 minutter. Informasjonen som jeg samler inn vil kun bli brukt til dette formålet, og vil bli slettet etter bruk. Er det greit for deg at jeg tar opp dette intervjuet?

Motivasjon.

1. Fortell litt om hva som ligger bak ditt valg om å benytte deg av visitortjenesten?

- Hvordan fikk du vite om visitortjenesten?

2. Hvilke egenskaper vil du si er viktige å ha for en visitor?

3. Hvor lenge har du hatt visitor?

- Hvor mange forskjellige visitorer har du hatt? Kan du si noe om grunnen til at du byttet?

- Husker du ditt første møte med visitoren din? Kan du fortelle om hvordan det var?

Relasjon.

4. Beskriv din relasjon/ditt forhold til din visitor?

- Hvilken betydning har relasjonen deres for deg?

- Hvilken betydning tror du at relasjonen deres har for visitoren?

5. Hva betyr det for deg at visitoren er frivillig, og ikke profesjonell?

6. Hva snakker dere om/ gjør dere under besøket?

- Hvordan setter du grenser for hva som er privat/personlig for deg, når du snakker med visitoren?

7. Har du noen gang kjent på at det finnes en ulik maktfordeling mellom deg og visitoren, eller kjenner du at dere møtes som likestilte?

- Hvordan opplever du/ merker du det?

8. Hva tenker du om at deres relasjon kan beskrives som en ”kontrakt om vennskap”, som en dag skal brytes og avsluttes?

- Hvordan tror du det blir å avslutte forholdet til din visitor?

9. Hvordan kan din kontakt med visitoren forberede deg på et liv etter soning?

10. Nå for tiden er det slik at de fleste visitorene er kvinner.

- Hva tenker du om det? Hvorfor tror du at det er flertall av kvinner?

- Har du mannlig/kvinnelig visitor/ spiller det noen rolle for deg?

11. Er det noe annet du vil tilføye angående temaet vi har snakket om?

12. Din alder?

Takk for at du satte av tid til å svare på spørsmålene!

Intervjuguide. Visitorer ved Røde Kors avd. [REDACTED]

***Problemstilling:** Hvilken betydning har visitortjenesten for lovbrøyttere? Frivillig versus profesjonell: Hva kan de frivillige bidra med i kraft av å være frivillig?*

Informanter: Frivillige visitorer ved Røde Kors avd. [REDACTED].

Intervjuguide:

Informasjon:

Jeg er masterstudent fra sosialt arbeid ved NTNU, og har utarbeidet en intervjuguide for å samle inn data til oppgaven min. Temaet for intervjuet er frivillighet i kriminalomsorgen. Intervjuet vil vare mellom 30 og 60 minutter. Informasjonen som jeg samler inn vil kun bli brukt til dette formålet, og vil bli slettet etter bruk. Er det greit for deg at jeg tar opp dette intervjuet?

Bakgrunn.

1. Hvor lenge har du vært visitor?
2. Hvor mange innsatte har du besøkt?
3. Hvor ofte er du i fengselet som visitor?

Motivasjon.

4. Kan du fortelle litt om hva som ligger bak valget ditt om å bli frivillig i akkurat visitortjenesten?

- Hvordan fikk du vite om visitortjenesten?

5. Hvilke egenskaper vil du si er viktige å ha for en visitor?

- Hva betyr det for deg å være en god lytter?

6. Hva betyr visitortjenesten for deg?

- Hva gir det deg - det å være visitor?

Førforestillinger/ fordommer.

7. Hvordan har dine tanker om kriminelle forandret seg etter at du ble visitor?

- Hvordan var de før/ hvordan er de nå?

8. Hvordan skiller du som visitor mellom *ugjerningen* og *mennesket* bak?

Relasjon.

9. Beskriv din relasjon til den du besøker i fengselet.

- Hva betyr relasjonen deres for *deg*?

- Hva tror du at relasjonen deres betyr for den *innsatte*?

10. Kan du fortelle litt om hva dere snakker om/ hva dere gjør under besøket?

- Hvordan setter du egne grenser rundt det som er privat/personlig for deg?

11. Hvordan blir relasjonen deres påvirket av maktfordelingen?

- Visitor: mye makt, innsatt: lite makt.

12. Hva tenker du om at deres relasjon kan beskrives som en ”kontrakt om vennskap”, som en dag skal brytes og avsluttes?

13. Hvordan kan du som visitoren forberede den innsatte på et liv etter soning?

Røde Kors.

14. Fortell litt om hva slags oppfølging du får fra visitortjenesten?

- System for debrifing? Veiledning? Grupper?

- Hva betyr denne oppfølgingen for deg? Hva ønsker du mer/ mindre av?

15. Er det noe annet du vil tilføye angående temaet vi har snakket om?

Takk for at du satte av tid til å svare på spørsmålene!

Transkripsjonsnøkkel.

F	Forsker, marker i fet font.
Tallene 1-6	Koder for visitorer.
Tallene 01-06	Koder for innsatte.
,	Naturlige pauser i setningen.
.	Naturlig slutt på setningen.
...	Kort opphold i prat.
(Tenkepause x sek.)	Lengre pauser er markert med sekunder.
(...)	Sitatene som presenteres er hentet fra samme sted av samme intervju, men noe tekst er utelatt.
[...]	Sitatene som presenteres er hentet fra ulikt sted av samme intervju.
(Latter)(humring)	Viser latter, humring og andre lyder.
<u>Ord</u>	Ord med ekstra trykk er markert med <i>kursiv</i> i original transkribering, og med <u>understrek</u> i oppgaven.
(Utydelig)	Forskeren har ikke klart å tyde hva som blir sagt.
(NN)	Anonymisering av egennavn og stedsnavn.

Instruks for Røde Kors visitortjeneste

Vedtatt av Landsstyret

Visitortjenesten er et tilbud fra Røde Kors for innsatte i norske fengsler. Visitortjenesten bygger på tett samarbeid med Kriminalomsorgen.

1. Visitor

Visitor er medlem av Røde Kors og har fylt 25 år. Alle visitorene har plettfri vandel.

2. Intervju og kurs

Ny visitor intervjues av minst en representant fra lokal ressursgruppe (heretter kalt utvalg) samt en fengselsrepresentant. Avslag etter intervjuet begrunnes ikke. Etter intervju må visitor gjennomføre opplæring iht. nasjonal mal. Etter fullført kurs har fengslet avgjørende myndighet for godkjenning av visitor.

3. ID-kort og evaluering

- 3.1. Utvalgslederen har ansvaret for at Røde Kors ID-kort blir utstedt. Visitor kan starte i tjenesten når ID-kortet er mottatt. Visitor legitimerer seg med ID-kort overfor fengslet. Tap av ID-kort må umiddelbart meldes til Røde Kors lokalt.
- 3.2. Det gjennomføres en evalueringssamtale mellom utvalgslederen og den enkelte visitoren hvert tredje år ved fornying av ID-kort. På dette tidspunktet skal også visitorenes vandel sjekkes på nytt.

4. Rollen som visitor

- 4.1. Visitorer besøker innsatte i fengsler med høyt eller lavt sikkerhetsnivå. Besøk av innsatte som soner iht. straffegjennomføringsloven § 10 c, d, e (overgangsbolig, utenfor fengsel med særlig vilkår eller som prøveløslatt) er ikke tillatt.
- 4.2. Visitor besøker innsatte på cella eller på besøksrom. Det kan arrangeres felles-tilstelninger i fengslet etter avtale med fengslet. Visitor skal ikke delta i andre aktiviteter knyttet til innsatte.
- 4.3. Visitorens oppgave er å føre en førtrolig samtale med en innsatt etter innsattes eget ønske. Det er ikke tillatt å gjøre andre tjenester på vegne av den innsatte. Det forventes at visitoren besøker regelmessig, helst hver annen uke.
- 4.4. I sin kontakt med innsatte og fengselsansatte opptre visitoren på vegne av Røde Kors, ikke som privatperson.
- 4.5. For å sikre best mulig faglig oppdatering skal visitoren delta i kompetansehevende tiltak som Røde Kors eller Kriminalomsorgen tilbyr.

5. Opphør av visitorrollen

- 5.1. Visitorforholdet opphører ved løslatelse eller ved overføring til et annet fengsel. Det er verken tillatt å oppsøke eller treffe innsatte under permisjon, frigang eller etter løslatelse. Visitoren kan ikke være vitnestøtter eller delta i andre Røde Kors-aktiviteter knyttet til Kriminalomsorg som Nettverk etter soning.
- 5.2. Visitorforhold kan bringes til opphør dersom en av partene (innsatt eller visitor) ønsker det.

- 5.3. Dersom en visitor bryter lovverk, lokale fengselsrutiner eller instruksen for visitortjenesten, eller opptre på en måte som anses til skade for Røde Kors, skal visitoren med øyeblikkelig virkning utelukkes (iht. Lover for Røde Kors § 10) fra alt Røde Kors-arbeid som er relatert til visitortjeneste.
- 5.4. Når en visitor slutter, skal ID-kort returneres til utvalgslederen. Dersom en visitor har vært ute av tjeneste i mer enn ett år, må vedkommende gjennomgå ny opplæring.

6. Taushetsplikt

- 6.1. Visitorer har en absolutt taushetsplikt.
- 6.2. Visitortjenesten utføres i henhold til signert Etik- og taushetserklæring for Røde Kors og tilhørende veileder.
- 6.3. En visitor har plikt til å melde fra dersom den innsattes liv eller helse er i umiddelbar fare eller det er fare for alvorlige forbrytelser. En visitor skal umiddelbart melde fra til ansatte i fengslet.
- 6.4. Utvalgslederen bør uansett informeres om slike hendelser.

7. Sikkerhet

- 7.1. Fengslet er ansvarlig for å orientere visitoren om lokale rutiner. Spesielt gjelder dette branninstruks, rømningsrutiner og hvordan de skal forholde seg hvis det oppstår truende situasjoner i fengslet. Visitoren er selv ansvarlig for å følge ovennevnte lokale rutiner.
- 7.2. Ved situasjoner som den frivillige opplever som vanskelige eller ubehaglige, skal utvalgslederen eller et annet medlem i utvalget underrettes og tilby en fortrolig samtale.

8. Media / Sosiale medier

- 8.1. Frivillige skal ikke etablere personlig kontakt eller vennskap med tidligere innsatte gjennom sosiale medier.
- 8.2. Mediekontakt knyttet til den enkelte sak håndteres av Kriminalomsorgen/ fengslet. Hvis media ber Røde Kors om uttalelse eller informasjon, skal denne henvendelsen rettes til visitorens kontaktperson i Røde Kors.

Endringer i Visitorhåndboken.

"Bestemmelser for Røde Kors' Visitortjeneste" (side 12 – 13)
ble erstattet av "Instruks for Røde Kors Visitortjeneste" i 2010.

Den nye instruksen ligger ved og bør leses nøye. Her finner dere
blå en tydeligere avgrensning av hvor og hvordan frivillighet kan
og skal utføres i rollen som visitor.

Instruksen er også tilgjengelig via lokale visitorledere,
lokalforeninger, distriktskontor og RK-butikken.

Visitortjenesten
Norges Røde Kors

Frivillighet i kriminalomsorgen

Visitortjenesten i Norge startet i 1959 og er et resultat av et samarbeid mellom Norges Røde Kors og kriminalomsorgen. **Besøktjenesten** har som målsetning å kunne tilby visitører ved alle fengsler som har behov for en slik tjeneste. Røde Kors er åpen for en rekke problemstillinger i tilknytning til Visitortjenesten.

Prosjektbeskrivelse

Visitortjenesten i Norge startet i 1959 og er et resultat av et samarbeid mellom Norges Røde Kors og kriminalomsorgen. I dag organiserer Norges Røde Kors omlag 450 visitører som regelmessig besøker fanger i 28 ulike fengsler på frivillig basis. Besøktjenesten har som målsetning å kunne tilby visitører ved alle fengsler som har behov for en slik tjeneste. Kjernen i visitormandatet er den fortløpige samtalen og visitørene skal møte den innsatte med respekt. For å bli visitor må man ha fylt 25 år, ha fullført visitørkurs og avlagt laushetsløfte. Regler for faste besøkende er gitt av kriminalomsorgen.

Føremålet ved tjenesten er:

- å besøke de som sjelden eller aldri mottar besøk
- bringe positive impulser fra hverdagen utanfor til de innsatte
- og når det er mulig, bidra til å styrke båndene mellom den innsatte, dens familie og venner

For mange av de innsatte er visitorbesøkene deres eneste kontakt med livet utenfor murene. Jevnlige besøk av en visitor kan dermed være med på å forberede de innsatte på hverdagen de vil møte etter endt fengselsopphold. Det ligger derfor et stort ansvar på de frivillige i å behandle fengene med medmenneskelighet og respekt, og å hjelpe de til å ta riktige avgjørelser i forhold til sitt eget liv.

Problemstillinger

Røde Kors ønsker å knytte til seg studenter som ønsker å skrive om problemstillinger i tilknytning til Visitortjenesten.

Effekter av visitortjenesten:

- Hvilken betydning har visitortjenesten for unge lovbrøyttere? Frivillig versus profesjonell: Hva kan de frivillige bidra med i kraft av å være frivillige?
- I hvilken grad, og hvordan kan visitorene forberede fangene på livet etter endt soning?
- Kan visitortjenesten benyttes som et virkemiddel i å oppnå en mer human kriminalomsorg?

Rekruttering:

- Hva motiverer folk til å melde seg som visitører, og innsatte til å ta ja til tilbudet?
- Hvor mye kunnskap har storsamlunnet om visitortjenesten, og hvordan kan man informere best mulig nasjonalt, regionalt, lokalt og i fengselet?

Røde Kors er åpen for en rekke problemstillinger i tilknytning til Visitortjenesten. Om du er i tvil om ditt tema faller inn under prosjektet, ta kontakt med Vitenskapsbutikken.

Publisert 4. jan. 2011 11:19 – Sist endret 7. sep. 2011 21:06